

AZ ANGOL ÉRTELMISÉG ALAKULÁSA A XX. SZÁZADBAN

Írta: DIMITRIJ MIRSZKI

Mutatvány a Korunk márciusi számában ismertetett munkából.

Régen, a brit kapitalizmus ifjú, virágzó korában az angol értelmiségiek kísérletet sem tettek a maguk osztályáról való önálló gondolkodásra, hanem csak büszkélkedtek, hogy ahhoz tartoznak. Röviden: nem volt külön értelmiségi osztály. Csak egyszerűen „művelt osztályok” léteztek, amelyek teljesen azonosak voltak a tehetsős osztályokkal és voltak „szabadhivatások”, illetve, ahogy angolul nevezik, egyszerűen — „hivatások”. E hivatások számára az angol polgári társadalomban emberemlékezet óta egy békés, viharmentes rév volt föntartva. Mindaddig, amíg Nagybritannia gazdasági életében szabadság, kezdeményezés és szabadverseny uralkodott, a szabad hivatásúak, (orvos, jogász, stb.) a privilégiumok és monopóliumok napfényén sűtkéreztek s ez számukra a haszonrészesedésből sokkal nagyobb részt biztosított, mint bárhol a kontinensen. A régi egyetemek tanult értelmiségeinek még ezeknél is különb a sora. Ezek helyzete még kiváltságosabb, miután azoknak a birtokoknak a hatalmas jövedelmeit is élvezték, amiket családjaik a közepkor óta szorgalmasan összegyűjtöttek. Ezeknek a kapcsolata a XIX. század vége felé az egyházzal nagyon bensőséges.

A szóbanforgó idő **intellektuális osztályainak kiváltságos helyzete** elsősorban azzal magyarázható, hogy a brit polgárság az arisztokráciával kötött kompromisszum eredményeképp' jutott hatalomra, másodsorban pedig azzal, hogy mindaddig, míg Nagybritannia kis bürokráciát és aránylag kis hadsereget tartott el, az értelmiségiek képzett tagjai **elvezhették a haszon ama részét, amit más (kontinentális) országban a bürokrácia és katonaság nyelt el.** Ennek a következménye, amiért a szabad hivatásúak nem annyira haladók, mint inkább maradiak, sőt maradibbak, mint szülő osztályuk s ezért nem csupán a polgárság, hanem a polgárság és az elpolgáriasodott arisztokrácia szószólói, — röviden, tőkés pártiak, a birtokos családokkal együtt, akik azért tartották meg pozíciójukat, mert szintén tőkésekké váltak. Az egyházzal karöltve — s az egyház Angliában szintén hivatásnak számít — a kiaknázó blokk védelmezői és sohasem jutott eszükbe a „független gondolkodásnak” még a fogalma sem.

A „művelt osztályok” mérnökei és tudósai nem tartoztak a kiváltságos uralkodó osztálybeli szolid hivatások tudatos, ércskemény négyzetébe. Mivel azonban ezek iránt a kereslet állandóan nagyobb volt, mint a kínálat, ezért ezek számára, mint osztály számára elégséges volt a minimális mesterségbeli gyakorlat s minden komoly, általános műveltség híján megmaradhattak erősen korlátozott értelmiségi színvonalukon; — te. keresletnek ez a kínálattal szemben való tultengése ezenkívül még oly gyorsan szorította le az előbbieket a polgárság nagy tömegébe, hogy úgy szólván kilátásuk sem volt ráeszmélni csoportjuk különlegességére.

Valóban, az **egyetlen csoport, amely ebben az időben a független értelmiség némi jelét mutatta, az irodalmi és művészeti hivatások csoportja.** Ebben a korai szakaszban is meg lehet különböztetni az intel-

lektüel tipust az írók, újságírók és művészek között. Nem kétséges Carlyle, Ruskin vagy a praerafaelita mozgalom intellektuális jellemvonása. Ugyanigy nem volt független, önálló **bóhé**m osztály Angliában a XVIII. és XIX. század előtt s az általános típus azon egyéni példányai, akik megütik a „független” gondolkodás mértékét, semmit sem változtatnak a „művelt osztálynak” a polgárságba való maradéktalan felszívódása tényén. Megállapíthatjuk, hogy a brit tőkésrend „aranykorán” keresztül a Gabona-törvény (1848) és a kiváltságok megszüntetésétől (1848) a nyolcvanas évek válságáig ez a felszívódás teljes és tökéletes. Megállapítható azonban az is, hogy ép' az ipari forradalom végleges győzelméig tartó, erős osztályharcokkal teli szakasz mulasztotta el a sajtósági értelmiségi osztály kialakítását. Ép' a „radikális filozófusok” (a hasznossági elv hívei, mint Bentham, Ricardo, Grote, a két Mills) tiltakoztak túlságosan nyíltan és túlságosan világosan az osztálycsoportosulás ellen és az ellen, hogy róluk, mint valami független értelmiségi osztályról beszéljenek. Ez a kiváltságos értelmiség u. i. korántsem volt független a vezetésére bízott tömegektől, ugyanugy, mint a XIX. századbeli orosz forradalmi értelmiség. Az a tény, hogy **O'Connor** és **O'Brien** nem voltak tisztán munkásvezérek, nem magyarázható a munkásságtól való szellemi elszigeteltséggel, hanem csak a közbeeső osztállyal — a kispolgársággal — való konkrét kapcsolattal.

*

A nyolcvanas években a helyzet rohamosan megváltozott. Az új tőkésrendi országok versenye megfosztotta Nagybritanniát történelemadta „természetes” monopolisztikus helyzetétől. A német áru megjelenése a brit piacokon nagy hadjárat bevezetését jelentette s felnyitotta a polgárság tömegeinek szemét a tényre, hogy Nagybritannia többé nem egyetlen „műhelye a világnak.”

A megszünt monopolisztikus helyzet megbolygatta a kiváltságokra épült osztálybékét. A Gabonatörvény megszüntetése óta a brit tőkés osztály a szabadelvű szociális reformok egy nagyon jól kiesztelt és kellő alapossággal keresztülvitt politikájával megállíthatott minden, a dolgozó osztály részéről kiinduló forradalmi mozgalmat. Ezt a politikát az olcsóság tette lehetővé, az olcsóság viszont a világpiacon elfoglalt monopolisztikus helyzettől függött. A monopolisztikus helyzet megszűnése megölte a szociális békét, miután ezt a gyökerénél vágta el. Az 1886. év munkanélküli tüntetései s a makacs dokk-sztrájk (1889) eddig még soha sem létezett méretű osztályharcok bekövetkezésére utaltak. De ugyanakkor jelentkezett a szociális béke új alapokon való helyreállításának lehetősége is. Afrika felosztása (1884-1885) és a transvaali aranyleletek (1885) új imperialisztikus korszakot nyitottak, ami újra lehetővé tette a munkásosztály felső rétegeinek megvásárlását. A meggazdagodás útja újra nyitva állt, bár ez a meggazdagodás sokkal kevésbé volt szabadelvű és boldog, mint a „természetes” monopólium korszakáé.

Az új kor új gondolatrendszereket termelt, — az imperializmust és Szocializmust. Az „imperializmus” fogalma — angol használatban — határozott politikát és politikai eszmekört jelölt és jelöl ma is, kivéve a következetes marxisták felfogását. Az imperializmus mögötti eszmekör, mint a brit kapitalizmus új célja, lényegében gyakorlati volt s amennyire lehetséges, mentes minden spekulációtól. Prófétái nem teoretikusok voltak, hanem politikusok, mint **Joseph Chamberlain** s a tettek emberei, mint **Cecil Rhodes**. Az imperializmus költője — **Kipling** — a legkevésbé intellektuális az új korszak nagy írói között. A szocializmussal vi-

szont ép' fordított a helyzet. A nyolcvanas évek szocializmusában (az előző liberális korszak csökevényei következtében erősen deformált) munkásáramlat mellett megjelent az ugynevezett *fabianus* szocializmus, mely szubjektive (a maga szempontjából) osztályokon felül állt, objektivén azonban kifejezetten polgári mozgalom volt, — kombináció, amely jellemző az értelmiségre.

t A fabianusok s ahogy magukat általában nevezték: a „progresszi-**vek**”, akik közül még a fabianusok a legtisztultabbak, mozgalmának szociális alapja egy újfajta értelmiségi osztályjelentkezése. Nagyon lassan, sokkal lassabban, mint azokban az országokban, ahol a szocializmus később rendezkedett be s kevésbé szívvel-lélekkel, mint Nagybritanniában az ötvenes évek óta kezdett nőni a kvalifikált alkalmazottak egy új osztálya — gyárfelügyelők, statisztikusok, iskolainspektorok és hasonlók. Ez az új típus tünete Nagybritannia európaiasodásának, melynek kezdetét Marx és Engels az 1851. évi nemzetközi kiállításról számítják. A brit kapitalizmus csak a nyolcvanas években kényszerül ez új intellektuális osztály gyorsütemű növekedése következtében a gyökeres átalakulásra.

Az átalakulás óriási keresletet indított meg új emberekben. Ehhez járult egy másik áramlat, amit a Londonban és számos más nagy ipari városban alapított egyetemek váltottak ki, melyek teljesen elűtöttek az olyan régi egyházi-arisztokratikus fészkektől, mint Oxford és Cambridge. A felsőbb oktatás terén az új tendencia legelőrehaladottabb szimptomáját az 1880-ban alapított londoni Gazdasági Iskola képviseli, mely **kezdetől** fogva a **legközelebb** állott a polgári szocializmus mozgalmához. Ezenkívül új technikai főiskolákat létesítettek s a tisztán gyakorlati mérnökök és ipari tudósok testületének helyét fokozatosan **foglalja** el a technológusok kontinentális típusának testülete, mely **egyik** oka volt annak, amiért a német kapitalizmus a brit kapitalizmus fölé kerekedett. Az elemi és középiskolai tanügyi reform, melynek folyamán a felekezeti és autonóm intézményeket maga az állam vette át egy alacsonyabb művelt osztály létesülését tette lehetővé, aminek **előtt** nyoma sem volt. **Ez** az új értelmiség bár megközelítette a kontinentális típust, mégis a feudálizmustól, s a militarista és bürokratikus tradícióktól sokkal érintetlenebb volt, mint kontinentális mintaképe. Ez már demokratikus értelmiség s a régi „hivatásoknak” abban, hogy nem reakcionárius, hanem haladottabb, mint anyjaosztálya, pontosan az ellentéte. A múlt maradványai ezt az osztályt már nem kötötték, sőt alapja egyenesen tagadása a multnak. S ami még több, ez az új értelmiség, mint osztály már nem érdekelt közvetlenül a tőkésrendi termelés folyamatában. Ezért aztán ez az osztály önmagát osztályokon „kivül” vagy felül"-állónak „a hiánytalan társadalom” megtestesülésének, az **állam** leghaladottabb szervének tekinti.

Az új értelmiség, mint olyan, nem érzett semmi vonzalmat a szocializmus iránt, bár jelentkezése ugyancsak a válságnak az eredménye, melynek fő szimptomája a munkásság küzdelmeinek új hulláma, — az 1886. évi munkanélküli tüntetések s az 1889. évi sztrájk — ami kezdete a munkásosztály elfordulásának a hagyományos szabadelvűségtől a független osztálypolitika felé. A szociális forradalom réme, mely a privélégium napjai óta megkimélte Nagybritanniát, ismét felütötte fejét s az új értelmiségnek, ha akarta, ha nem, fel kellett ismerni, hogy rajta a sor felkészülni az új forradalmi mozgalomra, ha **urrá** akar **lenni** afelett és ártalmatlan mederbe kívánja terelni.

Ez **az** a mű, amit a fabianusok vállaltak. Engels **egy** 1893 január

18.-án Sorge-hoz irt levelében szépen jellemzi őket: — „törekvő csoport („eine Bande von Strebern“) itt Londonban, kik elég érettek ahhoz, hogy megértsék a szociális forradalom kikerülhetetlenségét, ezt az óriási feladatot azonban nem tudják egyedül a durva proletariátusra bízni s ezért szívesek a forradalom élére állni. Alapvető elvük a forradalomtól való félelem“. A fabiánusok ezután abbéli törekvésük során, hogy a kapitalizmust a forradalmi proletariátustól megmentésük a szociálizmusban olyan elemekre bukkantak, melyeket rendkívül hasznosnak találtak a kapitalizmus átszervezésére s versenyképessége fokozására.

A fabiánizmus szubjektív rugója a forradalomtól való félelem. A mozgalom objektív lényege viszont, mint valójában az egész „progresszív“ mozgalomé, abban áll, hogy a brit kapitalizmus számára mulhatatlanul szükségessé vált az új helyzethez való alkalmazkodás, más szóval: tekintetbe kellett venni azt a tényt, hogy nemcsak kiváltságos, helyzete szűnt meg, de megszűnt az utolsó szót is jelenteni a kapitalista módszerekben. Meg kellett szabadulnia technikai és szervezeti elmaradottságától, ami még a régi nyugodt napokból maradt meg, „európaiasodnia“ és „modernizálnia“ kellett, elsöpörni a „laissez-faire“ pókhálóját, s megtanulni Bismarck tanait. Mindezen problémák legjobb megoldására irányuló törekvésükben, valamint ama nem kevésbé fontos kérdésben, hogy a munkásosztállyal való szociális békére új formákat és alapokat találjanak a fabiánusok, akik valójában a racionalizálás teoretikusai voltak, szociális magatartásuk igazolását is megtalálták. A kapitalizmus általános kritikájának álarca alatt a kereskedelmi monopólium korszakában a brit kapitalizmus kritikáját forszírozták az autmatikus elrendeződésbe s a verseny mindent gyógyító csodaszerébe vetett hitével, az oligarchia mindazon romjait átmentve, amiket a brit polgárság s az osztalékos bezsebelő arisztokrácia évszázados társas viszonyából örökölt. Ha támadták az elaggott manchesteri radikalizmust vagy a konzervatívok (toryk) egyháza oligarchikus konzervatizmusát, úgy ezt a fabiánusok nem a munkásosztály, hanem a „hiánytalan társadalom“ érdekében tették, ami természetesen ugyanazt a régi kapitalizmust jelentette, bár revideált és modern formában. Maga az a tény azonban, hogy Nagybritannia polgárságának vezető értelmiségi osztálya, ha csak írásban is, megtagadta anyaosztályát, a közelgő válság s a brit kapitalizmus önmaga civilizációjával szemben táplált elégedetlenségének volt a feltűnő jele. Az értelmiség a „hiánytalan társadalom“ érdekeinek meséjével lassan különleges, minden más alapvető osztálytól független pozíciót igényelt a maga számára, ami azt jelentette, hogy kezdett tért nyerni azokban.

A haladó értelmiség e szocializmusa — történelmileg a kapitalizmus ravasz mesterfogása — védekezés az imperializmussá való átalakulás tartama alatt. Emellett az értelmiség mellett azonban a brit kapitalizmus válsága kitermelt egy másik értelmiségi típust is, mely szintén távolállónak képzelte magát a polgárságtól, de már korántsem védelmi reakcióból. Ez már a válság patológikus szimptomája. Azok a bohém, „magashomlokú“, egyénieskedő értelmiségiek ezek, akik nem ültek a kapitalista fehér-asztalnál. Be nem illeszkedő, állás nélküli értelmiségiek azelőtt is mindig akadtak, az ipari kapitalizmus „aranykorában“ azonban a közvélemény holt súlyának ellenállhatatlan nyomása alatt ezek a szerencsétlenek a saját osztályuk szemével nézték magukat és semmiféle könyörületet sem éreztek önmagukkal szemben. Most ezek a kíméllyülő válság hatása alatt lerázták magukról osztályuk lidércnyomását s az értékek általános zavarában és vásárában ezek az értelmiségiek té-

vedésből vagy szeszélyből arra a szilárd meggyőződésre jutottak, hogy tévelygésük nem valami bennük rejlő defektus eredménye, hanem ellenkezőleg, felelőség a saját anyaosztályuk nyája és afölött a szálnalmas középosztály felett, mely képtelen a művészet és a költészet megértésére.

Bohémek és „magashomlokúak” jelentek meg a színen, emberek, akik megvetéssel néztek le az emberiség nyüzsgő tömegeire és azok kicsinyes pénzügyi érdekeire. E bohém világ eszméi és értékei azonban nem egyebek, mint termékei — bár természetesen, gyakran egész meglepő fényben foszforeszkáló termékei — annak az osztálynak, melytől oly' gőgösen elhúzódtak. Ezek nem az új vagy a régi osztály új problémáinak álláspontjáról kritizálták a polgári társadalmat (amint azt a fabiánusok tették), hanem a saját egyéni izlésük és fantáziájuk vonaláról. Így következik be a nyolcvanas és kilencvenes években — Wilde Oszkár és Aubrey Beardsley korában — a bohémek első brit osztályának és egy brit individuális dekadenciának a virágzása.

Ez a polgárrendszer elleni individualisztikus lázadás azonban több, mint bohém dekadencia. A könyörtelen kapitalizmus mechanizmusa által életre hívott anomáliák ellenni tiltakozással egyidejűleg egy erőteljes, egészséges tiltakozás hangzott el, az uralkodó osztály alsóbb, elnyomott csoportjai részéről — a magasabbra való emelkedés céljából. E csoportok egyikét a nők alkották s a polgári feminizmus egyik legjellemzőbb elem abban az erjedésben, mely a nyolcvanas és kilencvenes években Nagybritannia művelt osztályait áthatotta. Ennek az új értelmiségnek az individualizmusa szoros kapcsolatban állt a polgári szocialista mozgalommal s együttesen támadták az arisztokrácia és egyház silány uralkodó klikkjeit s az álszenteskedés ugyancsak hitvány puritán praktikáit.

Gazdasági téren az új értelmiség több szervezettséget követelt, amit „szocializmusnak” nevezett, az egyéni életben viszont több szabadságot. Mindkét követelés mélyén azonban racionalizálás rejtett, — az egyikben az irracionális anarchia, a másikban az irracionális korlátozások megszüntetése. A múlt századvégi progresszív mozgalom e két céljának legmegkapóbb megtestesülése — *Bernard Shaw*.

*

Az új század Nagybritannia s a brit kapitalizmus számára némi lélegzetvételt engedélyezett, az u. n. indiai nyarat (vagy ahogy magyarul mondják: vénasszonyok nyarát). Az imperializmus kezdett a bevezetett rend lenni s azokba, kik erről nem akartak tudomást venni, meglehetősen zajjal verték bele a transvaali aranymezők birtokáért folyt búr háborúval. Az imperializmusban rejlő ellentmondások még nem hozták el az 1914-1918-as világegést és a kapitalizmus általános válságát. Az imperializmus e válság előtti évei rég nem táplált illúziók és reménysek évei...

A nagyon gyors imperialista terjeszkedésen épülő termelő erők növekedése, valamint a megkezdett új „technikai forradalom”, olyan felindülésbe iverít, mely az ipari kapitalizmus legszebb napjaira emlékeztetett. A parazita profit és extra profit hatalmas növekedése lehetővé tette a munkásosztály felső rétegének nagylelkű megvesztegetését. Ugyanakkor gyarapodott a kapitalizmus fekete kabátos alkalmazottjait felölelő közbeeső osztály is, mely gerince minden reformizmusnak. Ennek a hullámnak a taraján mind feljebb és feljebb, mind magasabbra és magasabbra emelkedett az új haladó értelmiség. Ezek az új értelmiségiek mindent gőgösen kritizáltak, ami ósdi volt a kapitalizmusban s

ragaszkodtak a racionalizáláshoz, a haladáshoz és a demokráciához. A konzervatív párt maradi politikájától végkép' megundorodtak s a „megbízható intuición” egyidejűleg bebeszélte nekik, hogy a jövő az ő kezükben van és minden, amit tenniük kell, próba — s a legközelebbi választások alkalmával a konzervatívok vereséget szenvedtek s azok a forradalmak, melyek a multban vért és acélt követeltek, most a szavazócédulák kitöltésének sokkal tetszetősebb eszközével érnek majd célra. A francia forradalom egy uralkodó osztályt űzött el s egy másikat tett a helyére, melynek más ideáljai voltak. Ezt az eljárást kellett most minden hét évben egyszer, általános választás útján, a brit nép számára is lehetővé tenni. Így lett — írta Bernard Shaw 1904-ben — Britanniában a forradalom nemzeti intézmény.

S valóban, a megsemmisítő vereséget, amit a konzervatív párt a következő évben a kombinált liberális és munkáspárt részéről szenvedett az előre megjósolt forradalom előjelének kellett tekinteni. És bár a liberális párt választási programjából keveset hajtottak végre, mégis a Lloyd George nevéhez fűződő reformok sorozata (a szociális biztosítás bevezetése, a földbirtokosok megadóztatása, a walesi egyház megszüntetése és a Lordok Háza hatalmának korlátozása stb.) a brit kapitalizmus demokratizálódását eredményezte.

Az egyetlen ok, ami ezt a dicsőséges időt, s mindezeket a szivárványos kilátásokat lehetővé tette, az imperializmus sikere volt, mielőtt a benne rejlő ellentmondások érezhetővé váltak volna. Akkoriban azonban az imperializmus a multtal, nem pedig a jövővel összefüggő jelenségnek tűnt s inkább a feudalizmust és abszolutizmust álcázó politikának, mint rendszernek, mely bár még nem halt meg, mégis halálra volt ítélve, de semmiesetre sem, mint „a kapitalizmus legmagasabb foka.” És így ellenére a mind gyakrabban jelentkező nagyon is zavaró jeleknek, Lloyd George liberális korszaka az illúziók és reményések kora, mely csak 1914 augusztusában roppant össze.

Egy másik oldalról viszont sokkal figyelemreméltóbb és szembeötlőbb törés volt megfigyelhető ezekben a szép napokban. U. i. az imperialista zsákmány árán megvásárolt szociális béke nem tartott sokáig. A munkások csakhamar rájöttek, hogy a liberálisok becsapták őket s a tőkés érdekek védelmében szemfogató demagóg engedményekkel szurták ki a szemüket. A munkásmozgalom nagy ugrást tett előre, messze maga mögött hagyta a nyolcvanas évek kitöréseit s a chartista mozgalmat. A brit munkásság továbbra is követte a reformistákat, viszont nyíltan szakított a bevallottan tőkésrendi pártokkal. A munkásság a reformisták befolyása alá került, (1911-1913), az ezeknek az éveknek a demonstrációi azonban oly' finom skálán mozogtak s annyira tisztán állították szembe az osztályokat egymással, hogy a progresszív értelmiség bizalma már kezdett meginogni bennük.

A készülő háború viharának mennydörgése mind jobban közeledett. A légkör Angliában is kezdett fülledtté válni és semmiesetre sem volt olyan, mint a megelégedett liberális napok friss levegője. Ugy látszott, hogy az egész világ megbolondult. Feketeinges bandák kezdték előkészíteni az autonómisták elleni polgárháborút és a brit hadsereg tisztjei nyíltan megtagadták a liberális kormány parancsainak teljesítését, amikor a kormány a lázadók ellen küldötte őket. Londonban megjelent a színen a hiszterikus szüfrazsett mozgalom, a kormány — első pillantásra — nagyon különösnek tetsző csökönyösséggel harcolt ellene. Természetesen a kormány terveinek nagyon jól megfelelt a minél nagyobb lárma ekörül a tökéletesen frivol, tipikusan értelmiségi mozga-

lom körül, mert a nép figyelmét elterelte a pillanatnyilag szunnyadóban levő munkásmozgalomról. Ám, ha a szüfrazsettek „lázasát” az angol értelmiség fejlődésének egy szakaszaként tekintjük, akkor az sokkal fontosabb jelenség. Ez az egyetlen idő, amikor ez az értelmiség ucai demonstrációkban vett részt s minél jobban kimélyült ez a mozgalom, annál inkább jelezte az időt. A feminista mozgalom azonban, mely tele egészséges emberi értelemmel, oly' örömmel és optimizmussal kezdődött Shaw és a fabiánusok támogatásával, hirtelen hiszterikussá és abnormálissá lett s az angol értelmiség komolyabb és mélyebb válságának lett figyelemreméltó jele.

A szüfrazsett-mozgalom legmeglepőbb eredménye, hogy rámutatott az értelmiségi osztály közelgő felbomlására. A világháború kitörése előtti utolsó években a demokratikus optimizmus helyét, mely nemrég még a szivekben honolt egészen más hangulat foglalta el. A haladó értelmiségiek egyes tagjai rájöttek, hogy sokkal erőteljesebb eszközre van szükség, ha a munkásosztályt tovább is bolondítani akarják, mire forradalmi jelszavakkal s szinte forradalmi elméletekkel kezdtek el játszani. Egy másik csoportban viszont a liberális években eltűnt esztéticizmus és individualizmus kezdett éledezni. 1911-ben megjelent *D. H. Lawrence* első könyve, ugyanabban az évben megindult a *Georgiai Költők* mozgalma, ugyanakkor a kilencvenes évek önfeladásából kihalászták a *l'art pour l'art* kissé elcsépelet jelszavát. Mindezek a jelenségek azonban nem érték meg végleges kibontakozásukat, mert közben kitört a háború.

*

A háború kezdete — mely egyúttal a kapitalizmus átalános válságának is kezdete — a brit kapitalizmus válságában különösen éles változást okozott.

Az angol értelmiség 1914-re feltűnő érzékenységgel reagált. Megértette a változást. A demokrata optimizmus korszaka hirtelen elpárolgott. A haladó értelmiség nagy része feltétel nélkül kiszolgáltatta magát a polgárság vezéreinek s a brit imperializmus szolgálatába állt, nem azért, mintha erre kényszerítve lett volna, hanem, mert a szive így diktálta. Az értelmiségi osztály fiatalabb nemzedéke számára a háború tragédia. A haladás és az élet lehetőségébe vetett hit egy csapásra összedőlt. Az 1914-18. évbéli fiatal nemzedék tönkrement. A haladás azon erői, melyek hitére a XIX. század progresszívjei tanították őket, úgy eltűntek, mint a szappanbuborék s csupán valami nyuló lebernyeg maradt vissza belőle. A valóság gonosz és kegyetlen káosz lett számukra. A történelem zürzavara konkrét formát öltött, valami pokoli, az ellenség tüzében égő verem formáját s az angol értelmiség agóniája egyénileg gyakran a háborús neurózis agóniája.

Felesleges azonban a „tragikus” természetű válságból sorstragédiát csinálni. Ez a tragédia csak a polgári értelmiség és az uralkodó osztály művelt tagjaira szorítkozott. akiknek kivétel nélkül volt menekvésük, ha bizonyos mértékben elvesztették bizalmukat a történelemben s a „háborús áldozatok” agónizáló individualizmusával karöltve egy másik áramlat ütötte fel a fejét, kibővülve a parazita polgárság individualizmusban s esztéticizmusban tobzódó áramlatával. Természetesen mind ebből azelőtt is volt valami, most azonban adva voltak a megfelelő szociális feltételek ahhoz, hogy az ilyen fajta individualizmus párosulhasson a minden illúziójukat elvesztett értelmiségiek individualizmusával s ez a tünet igen jelentős szociális jelenséggé lett.

A februári orosz forradalom, majd az Egyesült Államok háborúba

vonulása s a Wilson-féle „demokratikus” pontok körüli lármára részben újjáélesztette a háború előtti progresszizmus derűlátását. Az Entente hatalmak győzelme, amit a demokrácia látszólagos megerősödése követett (az általános választójog bevezetése) az alsóbb középosztálybeli tömegek egy hazug demagógiájának hullámával találkozott, amit azelőtt sohasem lehetett tapasztalni. A demagógia e hulláma bizonyos fokig magukat az értelmiségieket is elragadta s bizonyos mértékben ők maguk voltak azok, akik felidézésén buzgólkodtak. E hazugságok az illúziók sűrű köde s az a körülmény, hogy a régi progresszívek többsége végleg elvesztette „függetlenségét” s hogy az értelmiség széles rétegei viszályautasították a politikai aktivitást, bőségesen magyarázza azt a gyenge visszhangot, amit az októberi forradalom váltott ki a brit értelmiség körében.

A polgári világ végének kezdete sokkal jelentéktelenebb benyomást keltett bennük, mint a nyolcvanas évek aránylag gyenge menydörgése. Az 1919-1921. évi fenyegető angliai osztályharcok a brit imperializmust az Oroszország elleni intervencióról való lemondásra kényszerítették s bizonyos engedelményeket — a forradalom megvásárlásának árát — erőszakolták ki, ami határos volt a kapitulációval. Az értelmiség számára azonban ezek az események — az októberi forradalom és az angol osztályharcok — az általános káosz csak azt a részét jelentették, amelybe a háború sodorta az imperialista világot. Mindaz, amit az individualisták tettek, visszavonulás a csigahazukba, miután most még jobban látták, mint valaha, hogy a külvilágban semmi sem megy úgy, ahogy kellene. A demagógia hazugságaitól elkábitva az alsó középosztály tömegei vakon hittek Wilsonban és a demokráciában.

A haladó értelmiség felső rétege is ebben a hitben élt. Az értelmiségnek csupán egy egészen elenyésző csoportját inficiálta a munkás-ság rendkívüli emelkedése által táplált forradalmi hangulat. Ezek közül is azonban a legtöbbet a háborús agónia kiegyensúlyozatlan benyomása ragadta meg és sem harcosokat, sem teoretikusokat nem produkált, hanem csak törékeny és neuraszténiás fecsegőket, akik ott tartottak, hogy valami csillagok közti lebegéssel kössenek ki valahol az űrben a két munkáspárt között.

*

A vilákapitalizmus válságának huszas évekbeli bár titkolt, de mélyülő periódusa Nagybritanniában a háború által okozott dekadencia intenzívebbé válása és kiterjedése által tűnt fel. Ez a hangulat mindinkább eltöltötte az értelmiség jórészét s leginkább a felsőbb rétegekben volt észlelhető. Mindezekben az imperialista „béke” gyűlöletes komédiája jelentékeny szerepet játszott. Nagyon sokan a progresszívek közül, kik továbbra is megtartották optimizmusukat és bizalmukat az Entente győzelmében, mint a béke és demokrácia győzelmében, a versaillesi béke következtében teljesen megtörték. A prominensebb progresszívek egyike, *J. M. Keynes*, aki, mint szakértő, résztvett a békekonferencián, igen jó példa erre. *J. M. Keynes* a békekonferencia után egy ragyogó pamfletet írt, melyben a konferencia hőseit elevenítette meg. A hang, amit ezek az újra éledő progresszívek megütöttek s akiknek, mint *Keynes*nek sikerült megőrizniök intellektuális „függetlenségüket”, nagyon eltért *Shaw* és *Wells* fiatalabbkori vérszomjas hangjától. *Keynes* szkepticizmusa és *Bertrand Russell* pesszimizmusa sokkal inkább hasonlítanak az individualisták pesszimizmusához és szkepticizmusához, mint

a háború előtti progresszívek szociális optimizmusához. Az értelmiség vezető soraiban fokozatosan mosódott el a két csoport közti választóvonal, míg megtörtént közöttük a fuzió, mely a korszak legtipikusabb csoportját, a *Bloomsbury* néven ismert alakulatot hozta létre.

Ám az értelmiségieknek épp ez az optimizmust megőrző képviselői kezdtek mind kevésbé hasonlítani a liberális korszak rajongóihoz. A dolgozó értelmiség végül a dolgozó osztályok megtévesztése céljából a kapitalizmus nyílt és tudatos védelmezőjévé alacsonyodott, a széles és befolyásos mérnöki és szakértelmiségi réteg viszont úgy őrizte meg derűlátását, hogy a „szocializmust” és a demokrata törekvéseket a szervezett, „felvilágosodott” kapitalizmussal cserélte fel. Tulnyomó részük elfogadta *Ford* és *Mond* elgondolását (mondizmus), ami szerintük az utolsó szó a civilizáció haladó vezetői számára. Fő irodalmi szónokuk *Wells*, s az egész mozgalom egyike az angol értelmiség fasizálására szolgáló fő áramlatnak.

Ezek az értelmiségiek köreibeli dekadens hangulatok a polgárság egy szigorúan reakciós mozgalmával egyesültek s egészültek ki, — ami ezekben az időkben közös vonás az összes imperialista államokban, — s a vallási tevékenység erőteljes ujjáéledését eredményezték. Fontos tényező itt, hogy ezek a dekadens értelmiségiek — a saját értelmük természetlenségére való felkészülés céljából — szükségét érezték a vigasz valami földöntúli formájának; általánosságban beszélve viszont egy haldokló osztály ama természetes erőfeszítésének kell tekintenünk, mely a saját reakciós küzdelmében önmagán óhajt segíteni s közben életre segíti a polgárság előtti kor polgárságtól idegen örökségét. Az elővéd a katholicizmus lett, feltűnő hajlandósággal aziránt, hogy a katholicizmus érzelmi trükkjeit elhanyagolják s inkább merev középkori scholastikus dogmáit szerepeltessék. Így szabadultak meg a természetlen értelmiségiek az individualizmus terhétől és mentek keresztül a fasizmus osztályfegyelmére előkészítő iskolán.

Ezt az egyház hadserege által megindított támadást a „tudományos” idealizmus mindenféle formájának füstfelhője mögött vezették le, kezdve *Sir Oliver Lodge* spiritualizmusától egészen a nagykaliberű tudósok, mint *Eddington* és *Jeans* nyilvános aktusáig, mely bár filozófiai álláspontokról tekintve nem, kielégítő, szociális szempontból mégis nagyon ügyes és okos.

Mindezek a tünemények a polgári kultúra alakulásának mélységes folyamatát tükrözik, mely bár gyakran rejtve maradt a gyanutlan szemlélő előtt — a maga útján mégis szüntelenül haladt előre. Ezt a folyamatot azonban a felszinen számos illanó, a régi demokrata optimizmust erősíteni próbáló remegés kísérte. A felszín jelenségeinek egyike — az egyetlen, mely láthatóbb volt az értelmiség számára — a **feketekabátos** középosztály háború utáni növekedése. A háborús idők monopolisztikus kapitalizmus követelményei intenzívebbé tették a monopolisztikus kapitalizmus fejlődését s ez egyrészt azt eredményezte, hogy egyre nagyobb méreteket öltött az ipari munkások munkanélkülisége, másrészt nőtt a kapitalista és állami bürokráciában is a munkanélküliek száma, jölehet a háború utáni válság erre az osztályra aránylag csak kis mértékben hatott s a régi brit kapitalizmus 1923-1924-ben bevezetett restaurációja az osztály további gyarapodását hozta magával.

Ez az osztály mélységesen tehetetlen és mélységesen konzervatív.

Ebben az osztályban gyökerezik legmélyebben a szociális snobizmus, a brit kapitalizmus e rendkívüli áramlata. A legkisebb irnok, aki

fekete kabátban és fehér gallérban dolgozik, gentleman s mint ilyen a munkásosztály ellentétének képzeletét magát. 1926-ban ők azok, akik a polgárság diák ivadékaival együtt a sztrájkőrők hadseregét alkották. Ugyanakkor azonban ebben az osztályban, különösen ennek műveltebb, felső rétegében található az a bizonytalan derűlátó progresszizmus, mely a munkásosztály reformizmusával való szimpatizálásra irányul. Ez a progresszizmus lényegében ernyed, hiján van minden eszmének, célnak vagy rendszernek. A sajtó egyrésze is e réteg határozatlan humanizmusának és progresszivitásának szenteli irodalmi és tárca rovatát, valamint vezércikkeit s ebben a tekintetben teljesen kielégíti őket. Ez az alakatlan tömeg az, amely legszebb álmainak és illúzióinak kifejezését Bernard Shaw tüneményes sikerű *Szent Johannájában* fedezte fel.

A felszín másik derűlátó ujjáéledést okozó jelensége a brit kapitalizmus külföldi sikere és régi helyzetének részleges restaurációja, mely 1924-től 1930-ig tartott. Ez a siker semmiféle javulást sem jelentett a munkásosztály számára. Sőt ellenkezőleg, mindez a munkásosztály terhére, a legkönyörtelenebb racionalizálás segítségével volt lehetséges. A restauráció szakaszának kezdetétől a brit kapitalizmus állandóan támadásban volt és igyekezett mindazon engedményeket visszavonni, amiket az 1919-1920 erőteljes fenyegetései következtében megadott s ebben a támadásban odáig ment, hogy kihívta az 1926-os általános sztrájkot.

A munkásosztály előőrsei 1926-ban a reformista vezetők miatt vereséget szenvedtek. A vereség eredménye a munkásosztályban adott reformista törekvések intenzívebbé válása s a növekvő összefogás a munkás arisztokrácia (a munkásság felső, deproletarizálódott rétege), a kereskedelmi-unio bürokratái s a feketekabátos munkások széles rétege között... A munkáspárt választási eredményei, melyek végül az 1929. évi győzelemre vezettek, szinte az 1905-1906 hangulatát hozták vissza. Ugyanakkor azonban a kapitalizmus megszilárdulása erősebbnek tűnt, mint valaha. A locarnói siker és a kínai forradalom leverése „békét” és „haladást” ígért. — A brit kapitalizmus osztalékai emelkedtek. Latin Amerikát az Egyesült Államok félig érdekszférájába vonta. Észak-európában, Németországtól Skandináviáig új gazdasági blokk keletkezett s mindez egy új gazdasági birodalom szolid alapjának ígérkezett. A brit-imperializmus gondtalanul haladt a jövő felé. Még az Egyesült Államok 1929. évi börze krachja — egy új és végzetes krízise előjele — sem nyitotta ki a britek szemét. A *The Nation*-ban, a „legokosabb” brit értelmiségiek hetilapjában Keynes, (akinek borulását az 1924-1929. évi sikerek észrevehetően meggyengítették) azt írta, hogy az Egyesült Államok megrendülése Nagybritanniára csak előnyös lehet. Alig száradt meg azonban a nyomdafesték e hetilapon, amikor a tornádó elérte Anglia partjait is, ahonnan katasztrófális sebességgel nőtt s az 1931. évi politikai válságban tört ki.

*

Ezerkilencszázharmincegy a csodák éve a brit kapitalizmus számára. A font esése, — a külvilág fölötti hatalom egyik fő fegyvere — a különösen baljóslatú osztályharcok, melyek során az a hír terjedt el, hogy „Őfelsége fegyveres erői” is résztvettek abban, elsősorban a XVIII. század óta (Invergordonra gondolunk itt), — a mindenkinek gyanus, bár parlamentáris mezbe öltöztetett diktatura, — mindezek a brit értelmiséget a kikerülhetetlen történeti realitásokkal való szembenézésre kényszerítették. A hívételes angliai eseményeket külföldön is kivételes események követték. Az új Oroszország, melyre a polgári értelmiségiek,

ha véletlenül „mentesek voltak a polgárság előítéleteitől”, úgy tekintettek, mint valami utópisztikus spanyol kastély megható, de naiv felépítésére, ebben a világkáoszban egyetlen nyugodt szigetként hatott.

Mindezekhez a kivételes és paradox dolgokhoz egy sereg felettébb érezhető és konkrét, kellemetlen tény járult, melyek ezeket az intellektueket és kulturált polgár gentryket, — arra kényszerítették, hogy saját bőrükön érezzék, miszerint a mi spirituális világunk durva gazdasági realitásokon nyugszik. Először: a munkanélküliség olyan osztályra is kiterjedt, mely azelőtt kétszeresen szent volt — a fetekekabátos munkavállalókra; másodsor: a gyarmati bevételekben váratlan esés állt be, melyre pedig a parazita polgárságnak úgy tanult, mint tanulatlan része anyagi jólétét alapította. Ezek a kedvezőtlen költségvetési tételek érezhető nyomást gyakoroltak az értelmiségiekre, úgyhogy a politikai életben való részvétel visszautasításának irreálitására ébredtek és hajlandóknak mutatkoztak résztvenni az államügyek jelenlegi állapotát megszüntető munkában.

Az értelmiség számára 1931 fő eredménye a politikába való visszatérés. A politika iránti érdeklődés ujjászületését valami világnézeti rendszer iránti megnövekedett szükséglet követte nyomon. E rendszer célja az intellektüelt megmenteni elszigeteltségétől, ellátni csoporttal, képessé tenni arra, hogy valami nagyobb közösség részesének érezze magát, kidolgozni valami érv rendszert, mely igazolja a közösség célkitűzéseit, röviden, kezébe adni valami kulcsot ahhoz a káoszhoz és elképesztő konfúzióhoz, mely felé a valóság láthatólag közeledett. Szándékosan irtuk ezt le ilyen elvontan, ám a részünkről leirt intellektuek erről pontosan így, mint valami általános elvont szükségletéről gondolkoztak, hogy kiszabadítsák magukat az individualista gyökértelenségéből és megértsék az érthetetlennek tűnő valóságot. Hogy konkrétan fejezzük ki magunkat: az értelmiségiekkel, amennyiben szoros kapcsolatban álltak a polgárság egyik rétegével, az történt, hogy a politika iránti érdeklődésük valóban növelte aktivitásukat a maguk osztályának támogatása irányában, ami viszont a sajátmaguk fasizálódására vezetett.

A brit értelmiség különböző ösvényeken halad a fasizmus felé. Az irodalmárok és művészek a „klasszicizmus” útján, ami az általános világnézet szempontjából bizonyos külső tekintélyek, nevezetesen: a politikai életben a szabadságellenes organizáció autoritásának, a művészeti életben pedig a forma szupremáciájának elfogadására vezet a tartalom felett. A „klasszicizmus” persze következetes kivételében a katolicizmusba torkol s a fasizált értelmiség „rendszer” iránti szomjúságát legnagyobb valószínűséggel a katolicizmus elégíti ki. Vannak viszont olyan ösvények is, melyek az ellenkező oldalról közelítik meg a fasizmust. A tudományos és ipari értelmiség pl. Wells „tudományos”, antidemokrata pozitívizmusának ösvényén halad a technikai haladás abszolút tekintélyébe s a „felvilágosodott” szakértők diktatúrájába vetettek hittel.

Nagybritannia fasizálásának folyamata még messze tart a befejezéstől. A brit polgárság a polgári demokráciát még fel tudja használni a maga számára. Az 1931. évi választások után *Baldwin*, a jelenlegi diktátorok igazi vezetője szerint a választások bebizonyították, hogy „Nagybritannia népe megérett a demokráciára”. Mi ezt a kijelentést úgy értelmezzük, hogy „Nagybritannia népei még engedik magukat szédíteni a 'demokrácia' eszközeivel.” Ez az oka annak, amiért a fasizmus vasvesszejét nem követelik. Ez a vessző azonban készen áll és használatba kerül, mihelyt Nagybritannia népeinek demokratikus

„érettsége” bizonytalanná válik.

Ugyanez a helyzet az értelmiségiek világában is. Még itt sincs véglegesen kialakult, egységes és harcos fasiszta világnézet. Nyersanyaga azonban már erjed. Amire még szükség van — egy új 1931 feltételei — az sokkal hatalmasabb és fenyegetőbb formában fog megismétlődni s mindezek a faszizmusra ma még oly' kevésbé hasonló irányulások egyesülni fognak egy széles fasiszta áramlatban.

Az egész értelmiség azonban nem lesz fasisztává. Az alacsonyabb középosztálybeli értelmiség jelentős része, mely társadalmilag közelebb áll a proletariátushoz, már gyülekezik a tulsó oldalon. Ugyanakkor a következetes marxizmus felé való haladás sem korlátozódik a negyedik rendhez közelálló rétegekre. Az értelmiség felsőbb rétegeiben már tapasztalható annak a kikerülhetetlen ellentmondásnak a felismerése, mely a tőkés rendszer további léte és az emberi civilizáció megőrzése között fennáll.

A H Á B O R U S O L A S Z U C C A

Irta: MÁNDY TERÉZ

Olaszország! — a képzettársítás talán ma is még: kék ég, napfényes tengerpart, citrom, narancs, kaktusz, pálma, freskók, szobrok, képek, luxusépítkezések és a — nincstelenség festői romantikája. Dehát Olaszországban ezuttal nemcsak a természet szépségeit, a ragyogó műkincseket, műemlékeket és nemcsak a szociális ellentétek kontrasztját nézegettük, hanem azt igyekeztünk meglátni, hogy mennyiben homályosította el a szép Itália kék egét az abesszin háború véres árnyéka. Nézzük tehát mi az, ami egy rövid olaszországi tartózkodás alkalmából is feltűnik, vegyük sorjában azokat a szembeszökő külsőségeket és jellemző tüneteket, amikből leszögezhető, hogy itt háború van, hogy ez az a **Hinterland**, ahol az Abesszinia-elleni hangulatot és a háborús lelkesedést preparálják.

Sétáljunk végig valamelyik olasz város uccáin, mindegy, hogy Firenze, Róma vagy Nápoly — a kép azonos. Sok aZ egyenruha! más a hadsereg, más a bersaglierik, más a fasiszta milícia, más az avantgardisták és balillák egyenruhája. Más a meleg vidékre (Somália) és más a hidegebb vidékre (Eritrea) távozó frontkatonák felszerelése. Sok az érem és jelvényüzlet és nagyszámban látni gázálarc és kötszerüzleteket is. Sok a gyászszallagos ember, bár „legfeljebb ha 5000” halotról beszél mindenki. Sebesült az több van! — „nem tudni hány...” — mondják. — A legszembeszökőbb háborús benyomás kétségtelenül a főtereken felállított vöröskeresztes-sátor, ahol 1-10 líráig különböző jelvényeket (sisakokat, abesszin fejeket) árulnak a sebesültek javára. Perselyes fiúk és lányok (balillák és piccole italianek) lelkes agilitással támadnak a járókelőkre. Mindenütt vöröskeresztes propogandaplakátok és hadikölcsönplakátok a szokványos szöveggel: Amig katonáink a hadidicsőséget szolgálják, áldozzanak az itthonlévők . . . stb. Rengeteg a szankcióellenes és olasz ipart propagáló plakát. Az egyiken pl. egy, a szankciók ellen irányuló tank látható. Más plakátok öles betűkkel kiáltják, hogy „Aquistate prodotti italiani!” — vegyetek olasz gyártmányt. Az üzletek kirakataiban Mussolini idézetek, mint: „Szembe fogunk szállni a gazdasági szankciókkal fegyelmezettségünkkel, összetartásunkkal, áldozatkészés-

günkkel" — „Háborúnk szent Isten és az emberek előtt — stb. — Tá-mogassuk az olasz ipart." — Mindenfelé láthatók a különböző ujságok legújabb hírei és kifüggesztett térképei, melyeken zászlók jelzik a jelenlegi hadállást. A hadijelentések előtt csoportosulás van, amint a megjelenő lapokat is szétkapkodják. De ugylátszik az ujságok még mindig keveslik a példányszámot és az egyik lap reklámként különböző abesszin harci eszközöket sorsol ki olvasói között. A sorsolásra kerülő kés, lándzsa, pajzs, ruha, saru, stb. egy kirakati üveg alatt látható. Különben a kirakatokban mindenütt háborús fényképek: a hadsereg vonul, motorosok vonulnak, vonat, hajó, repülőgép indul, bucsuztatások, disz-szemlék, a Duce beszél, olaszok tankon, abesszinek teveháton, kéme-kémek lefogása, akasztott abesszinek abesszin viseletben, meztelenül, félmeztelenül, mintha megannyi erotikus kép lenne és egyben az új olasz művészet. Persze a fényképek között gyakran látható a győzelmes hitlerizmus ábrázolása is és olyan képek melyeken a spanyol kommunisták templomokat dúlnak fel. A könyvkereskedések kirakatában mindenütt számtalan példányban Mussolini legújabb könyve: *Vomere e spada* Ekevassal és karddal). Egyébként könyvek Abessziniáról, Szomáliáról Etiopiáról. A. O. (Afrika Orientale) térképek, somál nyelvtanok, szótárak és a különböző abesszin törzsek nyelvének tankönyvei és szótárai. Könyvek a kolonizáció háborús problémáiról és az aduai revancheről. Könyvek: „Hit és Igazság” címen. Könyvek: „Szankciók” és „A mi angol barátunk” címen. A „Fasizmus és bolsevizmus”, a „Korporációs állam” és a hasonló című könyvek a kirakatok háttérébe kerültek. A könyv-és papírkereskedésekben sok abesszinellenes levelezőlap látható. Legtöbbjükön olaszok vagy olasz gyarmatiak kaszabolnak abesszineket. Szöveg: „A cselekedetek beszélnek és beszélni fognak”. (Mussolini.) Az egyik levelezőlapon olasz gyarmati katona látható, amint *audere semper!* csatakiáltással nekimegy és legyüri az abessziniát szimbolizáló orosz-lánt. Van sok olyan szokványos anzix „amelyen a frontkatona ír vagy levelet olvas, máshol meg az otthonlétvők kapnak levelet vagy a gyerek vigasztalja anyját, van ahol a gyerek és anya imádkoznak a hadbavonult apáért. De gyakoribb az olyan levelezőlap, ahol az olasz gyerek nekimegy az abesszin gyereknk vagy ahol a kis balilla térkép előtt magyarázza a kislányának (piccola italiana-nek) a hadállást. Vannak aztán földrajzi lapok is, melyek nyilván mementóként a római impérium korszakokénti terjedelmét rögzítik meg. Az egyik anzix egy tankon álló balillát ábrázol. A szöveg a fasizmus népszerű költőjének, *Mazotti-nak* egy versszaka, szabad fordításban a következő: „Büszke balilla vagyok, tele hittel, reménnyel, bátorsággal. Én is el akarnék menni a fekete kontinensre. A szeretett Duce neve és hite a szívemben. Nem tudom mi a félelem, nem tudom mi a gyávaság.” A kis balillák játékszere természetesen az ólomkatona (abesszin, olasz és gyarmati olasz viseletben), a kivágható papirkatona, a revolver, ágyú, tank és repülőgép. A piccolo italianek pedig néger babákkal játszanak. Az olasz gyerekek persze négy bombákat szopogatnak s abesszinfej-husvéti tojásokat és teveháton lovagló csokoládé abesszineket kapnak ajándékba. Sok cukorkát láttunk aztán *Faccetta nera* csomagolásban. Ez a „Faccetta nera” ma Olaszország legnépszerűbb dala. Ezt éneklük a menetsapatok, ezt éneklük a felvonuló fasiszták, avantgardisták, balillák. Az ucca közönsége velük énekel és a szűk olasz uccák házainak ablakaiból kendőlobogtatással kísérik a dalt. — Ezt éneklük mindenütt, a kis korcsmákban és a nagy lokálokban. A dal refrénje szabad fordításban a következő: „Kis fekete arcocska, szép abesszin nő, várjál és reméljél, közeledik az óra, falkor

találkozni fogunk, mikor más törvényt és más királyt adunk neked. Kis fekete arcocska — római nő leszel, zászlód az olasz zászló lesz. Együtt vonulunk majd fel és együtt tisztelgünk majd a Duoe és a király előtt." - Enekelnek aztán még egy *Africanella* (afrikai nő) című, hasonlótartalmu és egy *Ti saluto, vado in Abessinia* üdvöz légy! megyek Abessziniába!) kezdetű dalt. A *Giovinezza*t és az *All armi-t* (Fegyverre!), e közismert fasiszta indulókat szinte kiszorítják az abesszin háborús és néger dalok (Stornelli Neri). Kottáik mindenfelé kaphatók. A zeneműkereskedésekben négerfejú grammofonlemezek láthatók. A *facchetta nera* — a fekete arc uralkodik a kirakatokban, mintha legalább is a hódító és nem meghódítandó volna. Minden árú aktuális abesszin csomagolást vagy elnevezést kap. Az abesszin izlés vezet a divatban. Róma legnagyobb divatüzleteiben abesszin ruhákat látunk és a kis halászfaluk árusai a budha szobrocskákat négus fejként kínálják. A négus és családja nagyon népszerű Olaszországban. Míg nálunk főleg a vicclapok hasábjain szerepel, ott tele vannak vele a kirakatok, az illusztrált lapok és a képes mellékletek. Persze sok négus vicc is van forgalomban... de azok másizűek, mint nálunk, mert a négus itt mégis csak halálosan komoly dolog.

Olaszország Hinterland jellege természetesen nem az idegenforgalomra berendezett helyeken látható. A velencei Szt. Márk-téren vagy a római Szent Péter-téren minden maradt a régiben... Nem látható itt még egy olyan levelezőlap se, ami a háborúra emlékeztetne. Pedig senkit se zavarna! — az angolok és amerikaiak ugyanis elmaradtak, nem a hetenként két hustalan nap miatt, ahogy az olaszok szeretik beállítani. Aki pedig jön: német, osztrák, magyar és francia fasiszta, az rokonszenvvel kíséri a „győzelmes felszabadító” háborút. Francia fasisztákat láttunk pl. felvonulni Mussolini előtt — a Marseillaise hangjai mellett éltették Olaszországot, a Ducet, a háborút és hatalmas felirásokkal tiltakoztak ők is a szankciók ellen

Talán sikerült valamennyire képet adnunk arról, hogy a mesterséges hangulatgyártás minden kelléke mennyire működésben van ma Olaszországban. Sajtó, irodalom, képek és plakátok, beszéd és zene, minden megnyilatkozás az Abesszinia elleni hangulatot és a háborús lelkesedést szolgálja. Természetesen a film is kiveszi részét a közhangulat irányításában. Egy abesszin filmhíradót láttunk mely az abesszinek kulturátlanságát, vad szokásait, a felszabadító háború jogosultságát szemléltette és az olasz hadsereg erejét mutatta be, valamint azt, hogy milyen jól bánnak az olaszok az abesszin sebesültekkal. Kérdés, mi az eredménye ennek a mesterséges hangulatgyártásnak? Több olaszsal beszélgettünk, intellektuálakkal, munkással. Ugy láttuk, hogy tényleg van háborús lelkesedés, önként jelentkeznek, várják behívásukat és kötelezőnek érzik, hogy kivegyék részüket a háborúból. Igaz, hogy jól fizetik a frontszolgálatot, s a kinevezések és kitüntetések is nagy vonzóerővel bírnak, de lényegében mégiscsak a háborús lelkesedés a döntő. És a hozzátartozók, mit szólnak majd, ha elmegy Abessziniába? — kérdeztük többektől. Zavart tekintet, vállvonogatás a válasz, merthát az anyák, feleségek és szeretők általában nem szoktak az ilyesmiért lelkesedni. Az anyák semmiesetre se a római hőskor lelkesedésével küldik Abessziniába fiaikat, és a bucsuztatás semmiesetre se olyan lelkes, mint amilyenek a fényképek ábrázolják. Láttunk egy hajóbúcsuztatást Nápolyban, honnan naponta indul 1-2 hajó. A fényképek kemény, elszánt tekintete helyett halálsápadt arcok, mosoly helyett könny, lelkes kendőlobogtatás helyett szemtörlés... A leglelkesítőbb harci indulók ellenére sincs lelke-

sedés — a Faccetta Nera-t és a Giovinezzát tulharsogja a zokogás.

Nagyjából ennyit láttunk néhány nap alatt a háborús Olaszországból. A felvázolt helyzetkép természetesen futó benyomásokra és nem konkrét adatokra épült. Rövid tartózkodásunk alatt pl. egyáltalában nem találkoztunk azzal a háborúellenes szellemmel, mely kétségtelenül megvan — és nemcsak az; anyák könnyében lappang.

FRANCIAORSZÁG POLITIKAI PÁRTJAI ÉS PARLAMENTI CSOPORTJAI

Irta: KOTZIG KÁROLY (Páris)

Franciaországban a politikai pártok úgy jönnek létre, mint... a lepke. Először megkezdődik egy „mozgalom”. Ha még emlékezünk rá, mozgalom volt a Tűzkereszt is (Mouvement du Croix de Feu), az Action Francaise is, (Mouvement de l'Action Francaise... valamikor Jaques Bainville ifjusága idejében), mozgalom volt *Taittinger* képviselő „Hazafias ifjuság” (Jeunesses Patriotes) csoportja is öt esztendővel ezelőtt... A ligamozgalom „társadalmi” szervezkedés, a ligák pedig társadalmi szervezetek. A ligamozgalom még „pete”, a liga már egy később kialakuló politikai párt „pondró”-jának tekinthető.

Amikor a ligamozgalom már saját „székházzal” és vidéken is kiépített „szervezettel” rendelkezik, ligává alakul át. Kivétel az olyan liga, amely eredeti célkitűzéseinél fogva sohasem alakulhat politikai szervezetté, mint például az Action Francaise, amely a „Monsieur le duc de Guise”, vagyis a száműzetésben élő örökös francia királyok, „les successeurs des Quarante rois” (negyven francia király utódai) hiveit gyűjti egybe, mint ilyen pedig nem lehet politikai alakulat, miután a király nem valamely „egypártban lévőnek”, hanem minden franciának, az egész országnak királya.

Körülbelül négy esztendőt, vagyis egy parlamenti periódust kell az egyes ligáknak „kivárni”, hogy a választási hadjáratban résztvegyenek. Miután azonban, mint ligák, erre az időre már meglehetősen kompromittálva is vannak, erről az ellenfelek gondoskodnak — a választáson már új névvel kell indulniok. Így a Croix de Feu, a Tűzkereszt most „Francia Szociális Mozgalom” (Mouvement Social Francaise), a „Jeunesses Patriotes” vagyis a „Hazafias ifjuság” „Nemzeti Népmozgalom” (Mouvement National Populaire)-é alakult át. Ez már a leendő politikai párt „lárvája”, mert ebből fog majd kikelni maga a lepke „tökéletes szépségében”... vagyis a „Párt.”

*

Aki a magyar politikában ismerős, az tisztában van azzal is, hogy minden parlamenti csoportot egy kívülálló országosan megszervezett hasonlónévű politikai párt támogat. Ha van egy parlamenti „Katholikus Néppárt” vagy „Kisgazdapárt”, akkor meg lehetünk győződve arról, hogy van egy országos katolikus néppárt és egy országos kisgazdapárt is mögöttük

A francia politikai életben ez nem így van. Franciaországban vannak pártok parlamenti képviselő nélkül, jóllehet a pártnak magának egy egész sereg képviselő tagja ül bent a francia parlamentben, (a Jeunesses Patriotes-nek hetvennél több képviselőtagja, közöttük maga az elnök, *Taittinger* is más parlamenti csoportban szerepelnek)... vannak

pártok parlamenti csoportok és vannak parlamenti csoportok mögöttük álló pártok nélkül. (Az „Alliance Démocratique” vagyis az ugynevezett „Flandin párt”, amelynek Flandin jelenlegi külügyminiszter az elnöke, csak névlegesen alkot pártot, mert nem rendelkezik választótömegekkel. Az idetartozó politikusokat más pártok listáján választják meg és a parlamentben is másnevű csoportokban szerepelnek.)

Saját parlamenti képvisellel nem rendelkező pártokat, ligákat és mozgalmakat tehát az alábbi összeállításban lehetne felsorolni:

Action Française liga és két alcsoportja: *A király rikkancsainak szövetsége*, *Action Française diákszövetsége* (baloldali kormányok alatt állandóan feloszlatva.) (Jelenleg feloszlatva.)

Jeunesses Patriotes. (Ifju hazafiak.) (Jelenleg: Nemzeti Népmozgalom.) (A választások után: Nemzeti Néppárt.) (400.000 tag, 70 képviselő tag.)

Solidarité Française. (Coty halála óta Jean Renaud **huszárcapitány** vezetése **alatt** egyenruhás jobboldali rohamcsapat.)

Francisták. (Marcel Bucart újságíró barnainges szervezete. Az ismeretlen Katona siremlékénél esküsznek fel zászlajukra. Programjuk vezérfonala: „Az ország élén egy erélyes fő, korporációs képviselő, központosító törekvés, vasfegyelem.”)

Croix de Feu. (Tűzkeresztesek.) (De la Rocque gróf ezredes vezérsége alatt, taglétszáma meghaladja az egymilliót. Egész országra kiterjedő tekintélyszervezet. Nemrég alakult át „Francia Szociális Mozgalommá.”)

Centre Republicain National. (Nemzeti Köztársasági Centrum.) (Kerillis újságíró vezetése alatt tömörült, husznál több jobboldali ifjúsági alakulat.)

Francia Paraszt front. (Front Paysan.) (Többmillió tagot számláló földművelésszervezkedés. Fegyelmezett rohamcsapata: a Jeunesses Paysannes.)

Jeunesses Socialistes. (Ifju szociálisták.) (Leon Blum szociáldemokratá pártjának csapata.)

Jeunesses Communistes. (Ifjú kommunisták.)

Faucons Rouges. (Vörös sólymok.) (Ez **utolsó** három a Vörös Front **Kötélékébe** tartozó baloldali rohamcsapat.)

*

A jobboldal A jobboldal — inkább re-akciós, mint akciós, bár — ujabban már határozottabb aktivitást kezd mutatni — akcióinak irányát azok a törekvések és tendenciák határozzák meg, amelyeknek ellenszegül, vagyis: a köztársasággal szemben monarchista, a szabadkőművességgel szemben klerikális, a liberalizmussal szemben nacionalista, az industrializálódással szemben agrárius, a szakszervezkedéssel szemben szociális...

Ez az öt irányzat adja meg öt különböző jobboldali párt programját. A jobboldal politikai pártjai:

1. *A Federation Republicaine de France*. (Francia Köztársasági Szövetség.) Pártujságja: a *La Nation*. — Ez a párt — amint neve is mutatja — megbékült ugyan a „köztársasági” államformával, de nem az ebből a szellemből fakadó intézményekkel és rendszerekkel, mert a monarchista intézményeket sokkal emberibbnek tartja. A párt parlamenti képvisellete: 59 képviselő (4 a jobboldali függetlenek, 12 a köztársasági szocialisták és 43 a saját parlamenti csoportjukban); 31 szenátor (9 a köztársasági bal, (a baloldali jelző ellenére erősen jobboldali!), 21 köztár-

sasági unio és 1 u. n, hovatarozás szempontjából még nem határozott (non inscrit.)

2. *Parti Agraire*. (Agrár Párt.) Pártujságja: *Voix de la Terre*. Elnöke: *Louis Guillon* képviselő. A párt alapítója, *M. Fleurant Agricola*, eredetileg a tejtermelők szövetségének volt az ügyvezető igazgatója és ott jött rá, hogy a mezőgazdasági érdekeket csak úgy lehet hatásosan megvédeni, ha az politikai pártot alkot.

— Amikor én az agrárpártot megalakítottam — mondja az alapító — azt akartam elérni, hogy ne mindig és mindenben örökösen a paraszt legyen az áldozat. Több, mint harminc esztendeje foglalkozom mezőgazdasági problémákkal és propagandával, szomorúan konstatálhattam, hogy törvényeink mennyire figyelmen kívül hagyják a mezőgazdaság érdekeit. A francia parlament csak blokkok, pártok, csoportok érdekeivel foglalkozik, tehát a mezőgazdasági érdekelteket is blokkba kellett tömöríteni. Gondolhatja, milyen lehetett a helyzet, ha nyolcesztendő munkával csak annyit sikerült elérni, hogy a párt egy képviselőt küldhetett a parlamentbe. A parlament képviselőházi „Action économique, sociale et paysanne” csoportja ugyan már öt képviselőből áll, de ezek más politikai pártokhoz tartoznak.

— Pártunk azt a programot hirdeti, hogy a nemzet jövőjének, boldogulásának, sikereinek és prosperálásának csak egy erős parasztosztály képezheti legbiztosabb alapját. Ipar, pénzügy, kereskedelem csak úgy jöhet egyensúlyba, ha a parasztság vásárlóképes. Európában mindaddig nem lesz béke, amíg az nem a különböző államok parasztságának demokratikus együttműködésére van alapítva.

3. *Alliance Démocratique*. (Köztársasági Szövetség). Pártujságja: a *L'Alliance Démocratique*. Érdekes pártalakulat. Sem a képviselőházban, sem a szenátusban nincsen elkülönített saját csoportja, tulajdonképpen „Flandin-párt”-nak kellene nevezni, mert más politikai pártokhoz tartozó és a parlament különböző csoportjaiban elhelyezkedett képviselők és szenátorok annakidején P. E. Flandin politikájának támogatására alakították meg ezt a pártot, amely nem is helyez nagy súlyt arra, hogy taglétszámát nemhivatásos politikusokkal kibővitse. Aki akar, csatlakozhat!

Flandin külügyminiszter, a párt elnöke a következőkben fejtette ki előttem a párt követeléseit és álláspontját:

— Republikánusok vagyunk, akik részére ez az eszme négy alappilléren épül: általános választójog, választás, parlament, hatalomelkülönítés. Ezek szerint tehát mi a szavazati jogot a nőkre is kiakarjuk terjeszteni. A kormány felelősséggel tartozik a parlamentnek, ez azonban nem jelenti azt, hogy a parlament befolyást gyakorolhasson a kormány működésére. A parlament nézzen, lásson... és ítéljen! Azt is elismerjük, hogy a vagyon és jövedelemeltolódások ma még rendkívül szélsőségesek és, hogy ezen a helyzeten változtatni kell, de ez nem történhetik meg máról-holnapra egycsapásra. Jog és esélyegyenlőség... ez szerintünk az igazi demokrácia. Az érdektársulatok nagy hatalommal és befolyással bírnak, ezt is elismerjük, de nem ismerjük el a „Pénz Ófelsége” diktatúráját. Ez ellen azonban nem látunk más védekezési lehetőséget, mint az egyéni gazdálkodást — amennyire csak lehet — függetleníteni. A kisemberek védelme nem lehet akció a nagyok ellen...”

Parlamenti képvisellete: 72 képviselő, (11 a radikális-bal, 7 a jobboldali függetlenek, 28 a köztársasági bal, 2 a köztársasági és szociális, 22 a köztársasági közép és 2 a köztársasági demokraták uniójában: 34 szenátor (2 a bal-demokrata, radikális és radikálszocialista, 11 a demok-

raták és radikálisok, 1 a köztársasági bal, 1 a jobboldali függetlenek bal, (nem tévesztendő össze a „független bal” csoportjával, mert olyan is van!), 11 a köztársasági unió és 3 a nem feliratkozottak csoportjában. Ismertebb nevek: *Paul Raynaud*, *LOUIS Rollin*, *André Tardieu*.

4. *Democrates Populaires* (Demokrata Néppárt.) Pártujsgája: *Le Petit Democrite*. — *M. A. Champetier de Ribes* elnök a következőkben vázolta a párt programját: — Pártunk egyházi párt, de nem az Egyház pártja Katholikus párt, de nem klerikális. Köztársasági demokratapárt vagyunk szociális célkitűzésekkel. Köztünk nincsenek reakciók, papjaink, akik az egyház szolgálatában elvégzik papi munkáikat, a pártunkban világi eszmék megvalósításának érdekében szolgálják a nép ügyét. Világiak vagyunk, de nem „köztársasági laikusok”, akik az államot vallásellenes antikeresztény szellemben kívánják átformálni. Hogy ezt könnyebben megérthesse, ime egy példa: mi a válóperek ellen harcolunk, de nem azért, mert Isten azt felbonthatatlannak parancsolja, hanem azért, mert az erkölcsellenes és a társadalmat tönkreteszi.

Programunk különben is csak négy pontból áll:

1. Köztársasági államforma keretében követeljük a **legteljesebb politikai és szellemi szabadságot**, (gondolatszabadság, tanszabadság, gyülekezési jog, sajtószabadság, stb.)

2. A termelőosztályok őszinte együttműködésével és folytonos reformok árán elérni azt, hogy a demokratikus elveket a gazdasági és társadalmi életbe bevezessük.

3. Polgári és világi oktatás a vallásos elvek és meggyőződés **tiszteletbentartásával**.

4. Külpolitikában nemzetközi együttműködés a francia érdekek szemelőtt tartásával.

Pártunk programja XIII. Leo pápa levelében foglaltakra van alapítva. Pártunkat a parlamentben **12 képviselő** képviseli. És pedig: Auguste Durand, Charles Gallet, Jean Lerolle, Louis Martel, Emile Peter, Ernest Pezet, Etienne Pianault, Reile-Soult dalmát herceg, Louis Rolland, Robert Schuman, Paul Simon és Pierre Trémintin a képviselőház „*Democrates Populaires*” csoportjában, a szenátusban pedig én magam a nem feliratkozottak, „nem inscrit” csoportjában képviselem.

5. *Union Socialiste et Republicaine*. (Köztársasági Szocialisták Uniója.) Elnöke: *J. Paul-Boncour*, miniszter. Vezértitkár: *Marcel Déat*, légügyi miniszter. Pártujsgája: *Le Front*. — A három francia szocialista és a parlamenti független szocialisták csoportjából alakult Paul-Boncour elnöklete alatt szövetséggé, de a parlamentben azért továbbra is négy különböző csoportot képeznek. Ez a politikai alakulat már átmenetet képez a jobb és bal, a Front National és a Front Populaire között, mert maga az alakulat, az egyes csoportok és azok tagjai még francia-szocialista-nemzeti alapon állnak, azonban vezérek, Paul-Boncour és Marcel Déat a választási sikerek érdekében hallgatólagosan a Front Populaire-hoz csatlakoztak, a francia-szovjet paktumot megszavazták és általában együtt szavaznak a Front Communnal. Parlamenti képvisellete: 39 képviselő (30 a Köztársasági Szocialisták Uniójában, 3 a köztársasági szocialisták, 3 a francia szocialisták és 3 a szocialista franciák csoportjában.) A szenátorok száma 10. És pedig: 7 a szocialista franciák és 3 a *mm* feliratkozottak csoportjában.

A baloldal A baloldal politikai pártjai szemben a jobboldallal mindjobban tömörülnek és egyesülnek. Előbb a radikálszocialisták a Blum-féle szocialistákkal kartellt, majd a kommunistákat is bevonva

a szervezetbe Front Communist képeztek, majd Front Unique-é, Front Populaire-é, legutóbb pedig *Rassemblement Populaire-é* alakultak.

A baloldali pártok felsorolását a Herriot-féle radikálszocialista párttal kell kezdeni, amely francia fogalmazás szerint tulajdonképpen maga még nem baloldali, hanem szabadműves-polgári párt. Tipikusan francia párt, amely párhiveit főleg a vidékről szedi, akik sem nem milliomosok, sem nem proletárok. Programuk tehát ösztönszerűleg véd mindent, ami kicsi, „petit” a nagyok és hatalmasok ellen. Az egyházi intézményekkel szemben világi intézményeket, a kormányoktól pedig a „nép-akarat” megvalósítását követelik.

A baloldali pártok a következők:

1. *Parti Republicain Radical et Radical-Socialiste*. (Radikális és radikálszocialista párt.) Elnöke jelenleg *Edouard Daladier*, de azért mindenki *Herriot* tartja a párt igazi elnökének. Pártujsgája: *Le Petit Bleu*. — *Herriot*, az alapító az alábbiakban ismertette a párt célkitűzéseit: — Pártunk a francia köztársasági gondolat és demokrácia leghivebb kifejezője. A mi pártunknak nincs semmi különösebb ambíciója, hatalmi törekvése, elveivel és doktrínáival nemcsak Franciaországban, de a külföldön is mindenki tisztában van és abban nincsen semmiféle kétértelműség vagy homályosság. Mondják rólunk, hogy megkövesedett vagyunk és nem tudunk alkalmazkodni az új eszmékhez. Ez nem igaz. A háború óta magunkévá tettünk minden újat, amit az ország és a polgárság érdekében megvalósítani helyesnek véltünk: a tulajdonjog szentségéhez természetesen továbbra is ragaszkodunk, de csak ahhoz a tulajdonhoz, amely törvényesen jutott a tulajdonos birtokába. A törvénynek tiszteletben kell részesíteni az anyaságot, a gyermeki szeretetet, a családfőre nehezedő terheket és ezért a családfőt támogatni kell, hogy a sulyos terheket viselhesse. A nők részére szavazati jogokat követelünk.

A haza érdekeit egy párt sem sajátíthatja ki magának, mert ezel Franciaország elveszti igazi arcát, hatalmát és tekintélyét. A Népszövetséget erőssé kell tenni, hogy a népek jogainak tekintetbevételével a nemzetközi szolidaritást és békét megvalósíthassa, ezért az eszméért küzdöttünk és véreztünk a háborúban. Szerződésekkal egyetlen ország sem képes magát hatásosan biztosítani, e célból minden országnak erős nemzeti hadsreegre van szüksége.”

Parlamenti képvisellete: 155 képviselő és 162 szenátor.

2. *Section Française de l'Internationale Ouvrière*. S. F. I. O. (Nemzetközi Munkásegység Francia Szekciója). Elnöke: *Leon Blum*. Pártujsgája: *Le Populaire*. — Blum elnök mindenekelőtt az ellen tiltakozott, hogy az S. F. I. O. programját összekeverjék a Front Populaire programjával.

— Pártunk elhatározta — mondja —, hogy a „második turnusban” a *Rassemblement Populaire* programját támogatja. A fasizmus német és olasz mintára Franciaországban is erősen tért hódított, ez ellen a baloldali pártoknak közös frontot kell alkotniok. De az S. F. I. O.-nak ezenkívül meg van a saját külön programja is, amely úgy véli, hogy a fasizmus erejét az általános gazdasági válság támogatja és növeli, nekünk tehát, ha a fasizmust le akarjuk győzni, elsősorban a válságot kell megszüntetni. Négy esztendő óta valamennyi eddigi kormány a Banque de France szolgája volt. Megpróbáltak mindent, hogy a költségvetés egyensúlyát rendbehozzák. Kiszámították, hogy szükségrendeletek útján ennyit és ennyit lehet majd megspórolni, de nem számítottak arra, hogy a spórolások révén az állami bevétel is kevesebb lesz és a deficit továbbra is megmarad majd, mint ahogyan meg is maradt a Doumergue-Laval-féle drákói szükségrendeletek ellenére is. — Parlamenti kép-

viselete: 96 képviselő és 9 szenátor.

A Blum-féle szocialista párt széleiről úgy a jobb, mint a baloldalon állandóan újabb és újabb kisebb-nagyobb képződmények válnak le egymásután, amelyek között ma legerősebb a *Marquet* csoport, de akik még nem képeznek külön pártot, hanem szocialista szakadárok és majd csak a legközelebbi választások után derül ki, hogy hova csatlakoznak.

3. *Parti Communiste*. (Kommunista párt). Elnöke: Cachin szenátor. Pártujságja: *Humanité*.

Cachin szenátor, a francia kommunistapárt elnöke, csak annyit mondott a párt célkitűzéseire vonatkozólag:

— Hát igen... mi meg is valósítanánk, ha rajtunk mulna!

Parlamenti képvisellete: 19 képviselő és pedig: 10 az *unité ouvrière* (Doriot), 9 a kommunista (Thorez); s 2 szenátor, a most megalakult kommunista csoportban.

A parlamenti csoportok Az egyénekenként névszerint vagy az egyes pártok listáján megválasztott képviselők a parlamentben az előbb felsorolt politikai pártoktól függetlenül — már ott, ahol a pártfegyelmet ezt megengedi! — külön csoportokat, úgynevezett „parlamenti pártokat” alakítanak aszerint, hogy a pártérdekeken kívül még milyen külön személyi érdekekért is küzdenek. A képviselőházban jelenleg husz, a szenátusban pedig kilenc csoport jár egymással külön uton.

A képviselők csoportjai:

1. *Jobboldali függetlenek* (Groupe des indépendants) 11 képviselő, csupa előkelő nevek: Harcourt Francois herceg, Juigné márkí, La Ferronnays márkí, Le Cour Grandmaison báró, stb., az emberek nem is tudják megérteni, hogyan jutott Mandel postaügyi miniszter (apai ágon Rotschild!) ebbe az előkelő társaságba? Programjuk: a monarchia minél előbbi visszaállítása.

2. *Parasztvédelmi csoport*. (Action économique, sociale et paysanne) Négy személyenként megválasztott képviselő csoportja, akik Louis Guillon parasztpárti képviselő akcióját támogatják. Összesen öt képviselő.

3. *Köztársasági „szociális” csoport* (Groupe républicain et social) a függetlenekhez hasonló célkitűzésekkel, de vagy a Federation Republicain, vagy a Flandin párt listáján megválasztva: 15 képviselő. (Audiffret-Pasquier herceg, Grandmaison Robert báró, Moustier gróf, Plichon huszárezredes, Pollignac herceg, Tinguy de Pouet báró, stb.)

4. *Köztársasági szövetség*. (Fédération Républicaine.) A hasonneví párt csoportja. 43 képviselő. És pedig: *Köztársasági közép* (Centre républicain) 34; *Köztársasági bal* (Republicain de gauche) 32; *Közép-köztársasági* (Republicain de centre) 7 és a *Független bal* (Indépendants de gauche) 24 képviselővel.

5. *Radikális bal* (Gauche radical). 44 képviselő. Ez **utóbbi felsorolt** csoportokat főleg a Flandin-párt képviselői alkotják, akik azonkívül, hogy Flandin programját az Alliance Democratique Republicainen belül támogatják, még saját programra is szövetkeznek.

6. *Népdemokraták* (Democrates populaires). Champetier de Ribes demokratáinak saját külön csoportja, 12 képviselő.

7. *Radikális szocialisták*, a a **Hernot-Daladier-párt**, 155 képviselője.

8. *Baloldali függetlenek* (Gauche indépendante). A Blum-féle szocialistapártból kivált 14 képviselő.

9. *Köztársasági szocialisták uniója* (Union socialiste et republicain) 39 képviselő. És pedig: *Ai köztársasági szocialisták*, (Republicain soci-

aliste) 5; a Francia Szocialisták (Socialistes française) 3; a franciaországi szocialisták, (Socialistes de France) pedig 3 képviselővel az u. n. Paul-Boncour szövetség tagjaiból.

10. Szociáldemokraták, (Blum S. F. I. O. pártja) 97 képviselő.

11. Munkásegység, (Unité ouvrière) Drouot-párt 10 képviselője.

12. Kommunista-párt (Communistes) Thorez-párt 9 képviselője.

13. Izoláltak (Isolés) a baloldali pártokból kivált 47 képviselő.

A szenátorok csoportjai: Az előbbihez hasonló szellemben alakítanak maguk között külön-külön csoportokat a szenátorok is.

Megjegyzés. A fenti számadatok az eredeti bejelentés adatai, ezek az adatok azonban szavazatról-szavazatra váltakoznak, így például a legutóbbi francia-szovjet paktumra leadott szavazatoknál a nemfeliratkozottak száma 34 szenátorral szerepel már, akik a különböző „haladó” (bal felé tartó) pártokról apránként leváltak.

Ezzel a képpel indul most a francia politika a májusi választási küzdelembe. Bővebben, részletesebben áttekinthetőbben lehetetlen rövid keretben összefoglalni azt, amit André Siegfriednek, a francia politika legkiválóbb tudósának és a College de France tanárának egy 300 oldalas munkában nem sikerült. (Tableau des Partis en France, megjelent Grasset „Les Ecrits” sorozatában, Páris, rue des Saint-Pères 6.)

HEINRICH HEINE: NÉMETORSZÁG

Átköltötte: FALUDY GYÖRGY

ALOM — PUHA, NÉMET ÁGYBAN

Igy töprengtem magamban, kíváncsi szemmel nézve
Köln alvó városának csipkézett házsorát,
s az őszi hajnal sápadt rozsdát festett az égre,
hogy végre megtaláltam a régi szállodát.

Az álmos portás bajsza alól kívánt jó estét,
a szoba jéghideg volt, a fal repedt s kopott,
s az asztalon — jó német szokás — az Ujszövetség
kinált sötét kötésben keresztény bánatot.

S mikor végignyújtóztam a rugós, puha ágyban,
s az elfújt gyertya fűsije még csipett orromon,
azt kérdeztem magamtól, emigráns és hazátlan,
ki mindig kívül állott a rendőrkordonon,

akinek hivatalból koszorút sohasem adtak,
megrögzött forradalmár, hivatlan énekes,
hogy miért nem találtam olyan eszmét magamnak,
amelyért száz halállal halni is érdemes.

Mert ahogy minden anyag egy hőfokon megolvad,
van mindnyájunk számára egy eszme is, miért
a leggyávább közöttünk is szívesen kiontja
kigyúlt szívéből azt a néhány liternyi vért.

Lehet, hogy ilyen eszme, amelyért halni mennék,
nem látogatja mostan e polgárszázadot,
és idegen asztalnál ülök, mogorva vendég,
s ha lázadni szeretnék, csak versben lázadok.

Meg aztán egy dilemma kinez: az örök kérdés,
hogy a százarcú népnek mi a rossz s mi a jó,
hogy bolhaugrás kell-e, vagy teknősbékalépés,
hogy evolúció-e, vagy revolúció?

Hogy kigyúlt viadalmak tüze hová vezet el,
s a fű kinő-e mindig az omló vér felett,
avagy lehet-e békés s keresztény szeretettel
egy **jobb** jövőbe vinni a kínzott népeizet?

S amint ezen töprengtem, egy nagy terembe léptem,
s a falakról keretben rám száz arckép köszönt,
proféták, akik egykor a szeretet nevében
hirdettek új eszméket, békét vagy vérözönt.

Az első Jézus Krisztus volt, lágy s azurkék szemmel,
ki megcsókolta Judás lábán az út porát,
s az Olajfák hegyéről bánatos szerelemmel
bámulta Jeruzsálem pusztuló városát;

mellette Mária nézett, aki kisirt és sárga
szemeit ott feledte felfeszített fián,
majd az agg Pál apostol, ki útján a halálba
fordult vissza, bűnbánón, a Via Appián;

mellette János állott, ki késő vén koráig ,
ha prédikált, csak egy szót mondott, hogy „szeretet”,
s szolgálak, kikkel a császár etette bestiáit,
s kiket a Capitolon keresztire veretett;

hisztérikus matrónák s szajhák a Suburából,
kiket a katakombák nedves penésze ölt,
csonttá aszott stiliták, s mártirok, kiknek mámor
volt a korbács s a kínpad és lakoma a böjt;

Az Athosz remetái és Thaisz, aki sírva
imádkozott napestig, mikor zárdába tért,
és Remete Szent Antal, kit a szíriai sírba,
s a puszták rőt homokján is csak a vágy kísért;

festők, kik vézna kézzel aranyozták a sápadt
s liliomos Madonnát a nyirkos dómfalon,
és névtelen barátok, kik jéghideg cellákban
irták Petrus Lombardust, vénen és félvakon;

őrült keresztvitézek, akik éhezve járták
be Szíriát s meghaltak egy hervadt szólamért;
s Francesco Bernardone, ki éjszakára ágyát
az út kövén vetette s a bimbókkal beszél;

waldensek, albigensek, Husz és Savonarola,
mártírok és barátok, kik ott mondtak misét
az őserdő mélyében, vagy a grönlandi hóba
mentek egy szál kereszttel, hirdetni az igét; —

így néztek rám a falról sorjában vén keretben
ők, kik a túlvilágért harcoltak itt konok
s askéta szeretettel, kolduspróféták s lágyan
zokogó Magdalénák és ősz apostolok.

De túloldalt, a másik fáról is hosszú sorban
bámultak rám a képek: az ellenlábások,
akik a menyországot itt lent a földi porban
akarták felemelni, hitetlen lázadók,

Az első itt is Krisztus volt; de nem a szőke s enyhe
próféta: de a róthajú szegény, ki rohadt
pincelyukakból bújt ki, hogy szombatnap kiverje
a templom csarnokából a rút kufárokat,

ki búcsu nélkül hagyta él a szülői házat,
és éhesen csavargott Judaea dombsorán,
és prédikált, míg este megpihentette sápadt
s örökké szomjú száját Magdolna homlokán;

mellette Spartacus állt, aki a rabszolgákat
a konzul ellen vitte a kék Vezúv alatt,
hogy uraik már többé agyonkínzott s kifáradt
testüikkel ne dagasszák az ángolnástavat;

balján ott láttam állni Spárta királyát, Ágiszt,
ki nem engedte népét igába hajtani,
s Lucius Catilinát, ki ellen annyi frázist
dübörögtek Cicero fizetett ajkai;

ott ült az izzó trónon a nép vezére, Dózsa,
kit dús urak röhögtek és cifra püspökök,
és Marino Falieri, a velencei dózse,
ki szennyes álruhában bujkált a nép között;

Tell, Hutten, Cromwell, Hora és lázadó jobbágyok,
s elszánt parasztvezérek, kiket a hatalom
kerékbe tört, olajba főzött, négyrétre vágott,
és kék zsoldoslándzsákra tűzött a várfalon;

Gassendi, de la Mettrie, Voltaire s a nagy bomlasztók,
kiket üldöztek s máglyán égettek el, mivel
könyveikben a multak, az elnyomás s a kasztok
s a tömjén ellen harcoltak; Babeuf s Robespierre,

ki jó volt, oly' nagyon jó, hogy sorra minden embert,
kiket rossznak tartott, guillotine-ra vitt,
és Marx, ki gúnnyal nézte a spanyol, olasz s lengyel
szabadságharcok tábornokait,

kiknek, bilincsbe verve, nem kellett a fegyházban
sem a király kegyelme, sem keresztény vigasz,
s Habsburg s Bourbon bitókon haltak meg száz meg százan
a szabadságért, ámbár nem tudták, hogy mi az;

oros diáklányok, akiket agyonverték
az ochránán, Orsini, aki bombát dobott
Napoleonra, Etienne Cabet, Kropatkin herceg,
s a barrikád tövéről egy névtelen halott.

S ahogy így néztem őket, hirtelen észrevettem
hogy forrongó sorokban bent állok jómagam,
kissé borostás arccal s kopottas öltözetben,
s kabátzsebemben három vörösréz bomba van.

És így, kihívón nézve az ellenfélre, szemben,
a bombákat forgattam zsebemben nesztelen,
szemköztről egy apostol közelgett lágy ütemben,
a teste ráncos volt és derékig meztelen,

s kezét vállamra téve, míg én egyre a három
bombát forgattam, így szólt hozzám, amíg deres
szakállá homlokomra omlott: „Szegény barátom,
ne gyűlölj és ne lázadj. Tűrj, böjtölj és szeress!

Szívünkben, nézd, most épül a szeretet országa,
bűn és erőszak nélkül, tisztán és hófehéren,
Jézus Krisztus nyájának rég elvesztett báránya,
jövel hozzánk és térj meg a szeretet nevében!”

— „Derék apostol” — szoltam — „két ezredéve mondod
a szép igéket és a föld mégsem változott.
Elég volt a beszédből. Csukd be az ócska boltot,
melyért az ember annyi vért s könnyet áldozott.

Pincéitek borát méltatlan verte csapra,
s a népnek nem jutott, csupán a lőre,
hátrábbgurult a föld, midőn ily' ajakra
figyelt s mindig más felől ment előre.

Két ezredéve épül szólamaid országa.
És hol van? S hol volt tőle Arius vagy a céda
Roderigo da Borgia, Giovanni della Casa,
s az örült inkvizitor, Thomaso Torquemada?

Hol volt Krisztustól, mond', a Szent Bertalan éj papja,
ki füstölőjét rázta, üdvözölte a vért,
s a püspök, ki a rőzsét nyalábra fogva rakta
a tűzre, mely Giordano Bruno fejéig ért?

Hol volt Krisztustól a sok hazug, ki négyszáz évig
vitatta: volt vagy nem volt Adámnak köldöke,
míg Európát az éhség s a dögvész járta végig,
és rabszolgák vérében fürdött minden röge;

s Roger, a hű domonkos, ki semmi bűnt és fortélyt
nem átallott s Lyonnál kondérban főzte a
negyvenezer waldenset, és Orbán, aki bordélyt
emeltetett Rómában, s hol voltak Tőle a

keresztvitézek, kiknek nyomában, mint az árnyék
járt a pestis s útjukban leölt s agyonrugott
zsidók heverték. Mit szólsz ehhez? Hogy ezt ti máskép'
gondoltátok? Na jól van. De mond', hát nem tudod,

hogy ma sem jobb az úr és boldogabb a szolgáló...
De óh, mit is beszélek és érvelek tovább?
Fogd meg a számfüles kátét s vidd a pokolba
a sok elcsépett frázist és fakó babonát,

s menj, hogy többet ne lássunk! És hogyha mégse mennél,
szakállas, siri árnyék, ha kedves életed:
úgy megsugom: zsebemben őrzök számodra ennél
még sokkal biztosabb és nyomósabb érveket..."

S hogy így beszéltem, a föld megrengett és a képek
hirtelen elsüllyedtek: s a szétnyílt falon át
kiléptem a mezőre s már ott ültem a rétek
langyos fűvén és ettem a negyed szalonnát

a fekete kenyérrel, mit zsebemből kerestem
elő, s aztán vánkosnak használva karomat,
szivart dugtam a számba, s így heverésztem resten,
egy lágy vakondtúrásra helyezve faromat,

napestig... Tőlem balra az úton szürke porból
épült lyukakban lustán ültek a verebek,
míg a beril dombok lejtőin kék cukorból
készült kis házak álltak s parányi emberek

járkáltak erre s arra.. Ugy hangzott, mint a zörgő
borsó, amint nevettek egy vén imposztoron,
ki ott járt köztük... S ekkor láttam: ő volt, dübörgő
hangjával, az apostol, az én apostolom.

Egy dombról szólt a néphez és áldást kért reájuk,
s azt mondta: mindhiába nevetik őt, mivel
az isten küldte s ő lesz vezérük s prófétájuk,
ki megvet minden durva erőszakot s kivel

a szeretet országát építik fél; és mézes
szóval kérte: kövessék, mindenre, ami szent...
De ők röhögtek rajta, amíg egy tüdővésztes
és szőke kislány félkelt s aztán utána ment;

majd egy vízkóros asszony is nyomába szegődött,
ki múlt héten temette el harmadik fiát;
egy rég kivénült szajha, aki hiába bőgött
kenyérért, egy vak koldus s egy elcsapott diák;

egy ügyvéd, ki sikkasztott s akit az uccán senki
sem akart megismerni; egy nyárs; egy hírneves
író, aki kivénült a metier-ből; egy dandy,
egy szchyzofrén gróf és egy szadista ezredes;

s tizen voltak; már százan; és nőttek, egyre nőttek;
ötszázan voltak s nőttek; s ezren voltak s vakon
követték őt, amint így vitte dalolva őket
háznál-házra, mezőkön és apró falvakon

keresztül, s egyre nőttek, s mint kígyó csavarodva
menetelt a borzalmas s örvénylő sokaság
beríl hegygaráton, s nőtön nőtt s kanyarogva
indult az őszi völgynek s az esti réten át

közeledett felém. S ekkor markomba zárva
az első bombát s várva, míg a sötét menet
elém ér, s egy virágzó bokor előtt megállva
és mintegy üdvözlésre emelve kezemet

odadoztam eléje. A szörnyű pukkanásra
a nép riadtan állt meg. S midőn a por eloszlott
láttam: nem történt semmi. Csak az apostol lába
előtt gomolygott búsan egy fekete füstoszlop

a tátongó üregből. És engem durva kézzel
ragadtak meg a hívők és úgy vittek eléje
kemény bilincsrre verve. De ő hosszasan nézett
szemembe kék szemével s kezét vállamra téve

így szólt: „Te vagy, barátom, isten szegény bányája?
miért nem térsz a nyájhoz? miért gázolsz a vérben?
Kezünkkel, nézd felépül a szeretet országa,
bűn és erőszak nélkül, tisztán és hófehéren, —

miért bántasz hát minket? Tudom: a bűn, az inség
vitt rá. De, mert testvérek vagyunk isten szemében:
indulj békén utadra, old meg kezéd bilincseit: —
én megbocsátok néked a szeretet nevében.”

S a menet ékkor zúgva és hullámozva indult
tovább a poros úton, s amerre járt, a föld
dübörgött, mint a vulkán, miközben én a dúlt
vetés közt egymagamban maradtam ott a zöld

mezőn, megszegyenítve. És akkor nekivágtam
az útnak a főváros felé. De ott és itt
és erre s arra: falvak pincéiben, tanyákban
és bús síkátorok mélyén, bármerre vitt

a lábam, mindenütt csak őket találtam. Súgva
mondták fülembre: Testvér! agyonnyom az adó!
tarts velünk! új országot építünk fel ma durva
bűn és erőszak nélkül! Ha győzünk, a bakó

nem fog reggeltől estig vérünkben ázni s liszttel
nem spekulál a bankár! venyigéink borát
nem szürcsölik a dúsak s a sikkasztó miniszter
nem ad el a poroszoknak! De én mentem tovább.

S ők nőttek, egyre nőttek. Szénakazlak tövében
ültek, öreg kaszárnyák kantínjaiban, nedves
barlangokban, a söntés mélyében és sötétien
izzó kemencék alján s az éji erdő nedves

tisztásain; ott ültek az éjjeli miséken,
az egyetemek padján s az uccán; beszakadt
tetejű kunyhók füstös kályhái mellett s régen
leállt gyárok falánál az őszi ég alatt.

S csak nőttek. És a zsarnok hiába küldött rájuk
zsarut, csendőrt. Hiába volt börtön és bitó.
Nem védekeztek, Üres kézzel álltak az ágyuk
elé és úgy pusztultak százával, némán s szó

nélkül. De egy halottért másnap tíz élő állott
soraikba. És nőttek, csak nőttek. S mint a gleccser
vittek mindent magukkal, ellepve az országot,
miként az őszi árvíz. S így jött, hogy végre egyszer

ölkükbe hullt az ország.. Én éppen ekkor értem
a fővárosba, honnan aznap reggel szökött
meg a zsarnok s a kormány; és estig álltam étlen
szomjan egy útkereszten, a néptömeg között,

mely az apostolt várta. Majd egy lámpásra mászva,
zászlók közt és üvöltő polgárfejek felett,
guggolva s félig ülve, s a téli szélben fázva
lestem csak egyre, honnan jön már a szeretet

félmeztelen barátja. S így vártam még sokáig:
a karom is elszibbadt és már majdnem leestem,
mikor meghallottam a heroldok harsonáit
s a mozsarak szalvéit s végül az útkereszten

megpillantottam őt is. Nem volt a régi: drága
köpenyt viselt meg csizmát s csupán szakála volt
még hófehér. Szépnységű lovon ült és utána
négy püspök és kilencszáz detektiv lovagolt.

S én ekkor, rosszat sejtve, titkon kezembe vettem
a bombát és nyugodtan vártam, míg a menet
alám ért és jobbomat kinyújtva, leejtettem,
mint egy gyufát. A bomba halk bűgással esett

egyenest a fejére. S kalapja karimáján
körbegurulva kétszer, megállt s csütörtököt
mondott. S mikor egy rendőr a csatornába vágta:
„csoda, csoda” — hörögték karban a püspökök,

és „üsd agyon” üvöltött a nép s bilincsbe verve,
megfugva és leköpve vittek elébe s ő
felem jött leugorva lováról, s megismerve
így szolt: „Hát nem javultál meg, vén gonosztevő?”

Ma a győzelem napja van. Holnap új országot
építünk fél, bűn nélkül, békén és hófehéren...
Hogy ily' bitang munkánkban ne zavarjon: fogjátok
meg s vessétek börtönbe, a szeretet nevében.”

És akkor a tömlöcbe vittek. Sok hosszú éven
át csorgott rám az ólmos víz s vén kenyeret adtak
ennem, zöldes penésztől nyálkásat és a térdem
megbicsaklott a csúztól s csak ültem és a vastag

tömlőcfalon keresztül a világból csak néha
hallottam egy-egy hangot; halk és félénk könyörgést
korbácsütést, sarkantyúpengést, elfojtott s néma
sóhajt, dobszót, parádés harangzúgást, nyöszörgést,

vonagló sírást, hörgő sóhajt, rekedt parancsszót,
vérforráló sikoltást, egetkáromló átkot
és tébolyult üvöltést. Építik már, gondolom,
építik az országot.

S egy nap a börtönajtó kinyílt: a porkolábom
lépett be s megmosdatva, s hajamat kétfelé
választva a legújabb divat szerint és három
zsandárt rendelve mellém, az apostol elé

kisértetett a várba; mert királyként lakott
most a zsarnok várában... Dús selymek és brokátok
közt ült, nehéz damasztal függönyözött ablakok
alatt a baldachinos trónon. Amint meglátott,

felém fordult és így szólt: „A szeretet országa,
lásd, testvérem, felépült, tisztán és hófehéren.
Hívtalak, hogy lenézhess a béke városára
pompás erkélyeimről, és halljad, hogy a népem

boldog. És hívtalak, hogy megmondjan: a bankárok
nem spekulálnak többé s a munkabér oly' olcsó,
akár a víz. S hívtalak, mert éppen harcban állok
és katonának kellesz. E harc lesz az utolsó...”

Eddig jutott: mert közben, titokban elővéve
az utolsó bombámat, rádobtam. A falak
hajlongtak, mint a szélben a nád s a gobelin égve
zuhant alá a földre. S ő sértetlen maradt.

És ekkor az apostol őrzöngve s libabőrös
arccal, kifordult szemmel, haragtól hófehéren
s habzó szájjal kiáltott a zsoldosokra: „örök!
Vigyétek s kössétek föl a szeretett nevében!”

És a város uccáin, hol vittek, a veszthely
felé, a nép riadtan állt meg s összesugott
s aztán, levett kalappal és kockás zsebkendővel
törölgetve a sírást, mint gyászmenet, futott

bús kordélyom mögött, ezt ordítva: „Mért nem ölted
még, hűs mártír? kinlódunk! agyonnyom az adó!
éhbérért dolgozunk! szűk pénzünkből egyre többet
lopnak! reggeltől estig dolgozik a bakó!

a háborúnak nincsen vége! tudónket tépi
a pincélyuk! a bankár csal! vascsizmákat szabnak
eszméinkre! az új rend rosszabb még, mint a régi!
hiába folyt a vérünk! s nem lettünk boldogabbak!”

Igy szóltak; s az apostol örvengő s vad gesztussal
hajolt ki ablakából a bús város felett:
„Nem vagytok boldogok? jó! úgy majd a puskatussal
kényszerítelek rá, hogy boldogok legyetek!”

És súlyos ágyúk jöttek az uccán s löni kezdték
a népet, mely bömbölve futott. Üres terek
szélén hullák nyújtóztak s a járdán vörös festék
csorgott az alkonyatban, miközben engemet

felhúztak a bitóra. A kőckötél torkomra
fonódott s a halálos verejték ellepett,
és így lengtem hörögve, utolsó gunnyal tolva
ki e bolond világba tintaszín nyelvemet,

amikor felébredtem.

A puha, német ágyban
feküdtem, izzadt testtel a takaró alatt.
Reggel volt. Kint, az ablak előtt, a dóm keresztjén
vörösén állt a nap.

CSEHSZLOVÁKIA NYUGATI ÉS KELETI RÉSZE — SZÁMOKBAN

Irta: SZÉKELY PÁL

A középeurópai államok ipari termelésének index-számai azt bizonyítják, hogy a gazdasági válság Csehszlovákiát sokkal súlyosabban érintette, mint szomszédait. (Az ipari termelés index-száma 1929-től 1934-ig bezárólag Németországban 101.4-ről 80.9-re, Ausztriában 102.5-ről 74-re, Magyarországon 102.3-ről 99.7-re süllyedt, Romániában pedig ahol új ipar van kifejlődőben, 107-ről 132.6-ra emelkedett. Ezzel szemben Csehszlovákiában az index-szám ugyanezen idő alatt 104.4-ről 69.4-re apadt.) Rövid tanulmányunk keretében azzal a gazdasági és szociális különbözőséggel kívánunk foglalkozni, mely a csehszlovák köztársaság történelmi országai és Szlovenszkó, valamint Kárpátalja között mutatkozik. Adataink szembeszökően igazolják, hogy Csehszlovákiában a gazdasági válság terhe mily nagy mértékben hárult át Szlovenszkó és Kárpátalja vállaira.

Ismeretes, Szlovenszko a régi Magyarország ipari területe volt. Az új állam, mely nyugati részeiben fejlett iparral rendelkezett, nem tartotta szükségesnek megakadályozni azt, hogy a cseh- és morvaországi tőkeérdekeltségek fokozatosan le ne építsék Szlovenszko gyáripárát. 1919 óta állandóan tart az ipar átcsoportosítása, ami valójában a szlovenszko gyárak bezárását, a munkások elbocsátását, vagyis a köztársaság keleti részének mezőgazdasági vidékké való szervezését jelenti.

A szlovenszko gyáripárosok országos szövetségének egyik legutóbbi rendkívüli közgyűlésén *Hexner Ervin* egyetemi magántanár, a szövetség akkori titkára, a következőkben jellemezte a szlovenszko viszonyokat: „A kereskedelemben a kisüzem s a nagyiparban a nagyüzem beszüntetése a szomorú felelet a rentabilitás csökkenésére. Ez az utóbbi hónapokban állandóan napirenden van. Már csak a szlovenszko népesedési viszonyokra való tekintettel is egy más — óvatosabb — eljárást kellene életbe léptetni.” Majd pedig: „Az 1932. esztendőben a munkaturnusok körülbelül 35 százalékos csökkenést mutatnak fel az az 1930-as esztendővel szemben.” A legkirívóbb a hanyatlás az áru-transzport 1930-tól 1933-ig összefoglalt kimutatásában: „Szlovenszkon és Kárpátalján az áru-transzport csökkenése a következőkben mutatkozik: érc (—) 73, építőfa (—) 66, cukorrépa (—) 62, faszén (—) 60, vas és vasárú (—) 52, téglá és tetőcserép (—) 42, kocsz (—) 36, mész és gipsz (—) 39, műtrágya (—) 56, vegyi cikkek (—) 46, cukor (—) 42, kő, homok, agyag (—) 44, cellulóze (—) 28 százalék.

A történelmi országok és a keleti tartományok közötti különbség a gazdasági leromlás; következtében minden egyes iparágban jelentkezik. Jellemzőek például a bányaipar eltérő index-számai:

	Csehszlovákia	Szlovenszko
1930	100.0	100.0
1932	77.7	62.0
1933	74.8	51.0
1934	74.4	58.0

Szlovenszko egyik legjellegzetesebb iparága a malomipar. Szlovenszkon és Kárpátalján 1933/34-ben üzemben volt összesen 2958 malom. Ebből Kárpátalján 646. Az állami statisztikai hivatal egymás mellé állította a csehszlovákiai malmok 1933/34. évi kapacitását és megállapította, hogy a malmok kapacitásuknak csupán 33.8 százalékát használták ki. Az egyes országrészekben az arány a következő:

Csehország	34.4 %
Morvaország és Szilézia	31.4 „
Szlovenszko	38.4 „
Kárpátalja	16.4 „
Szlovenszko és Kárpátalja együtt	27.3 „

A cseh- és morvaországi malmokat kedvező tarifapolitikáival és a gabona monopóliársaság kedvezőbb átvételi áraival favorizálják. A helyzet megítélésakor figyelembeveendő, hogy Szlovenszko és Kárpátalja gazdasági életében, mily rendkívüli jelentőségű a malomipar, szemben a történelmi országokkal, ahol a nagyipar tömkelegében a malomipar csak nagyon kevés számú munkást foglalkoztat, már csak azért is, mert a csehországi malmok gépberendezése tökéletesebb s a racio-

nalizáció is sokkal előrehaladottabb bennük, mint Szlovenszko és Kárpátalja hasonló üzemeiben.

Két példát ragadtunk ki: a bányai part és a malomipart. Mindkét esetben nyilvánvaló Csehszlovákia keleti részeinek ipari hanyatlása. A szlovenszkoai ipar világháború utáni leépülése azonban közismert jelenség. Kevésbé ismeretes, hogy Csehszlovákia két keleti tartománya a mezőgazdaság terén is mostohagyermek. Ha összehasonlítjuk a nyugati és keleti országrészek birtokviszonyait, máris feltűnő a történelmi országok s az egykori magyarországi területek közti különbség.

Vegyük szemügyre a szlovenszkoai földbirtok megoszlását. 422 ezer parcellabirtokos és kisgazda 15 hektárig terjedő birtokkal 1 millió 660.000 hektár földet tekinthet magáénak, vagyis az összirtokállomány 35.5 százalékát. 26 ezer középbirtokosnak (15 hektártól 50 hektárig) 500.000 hektár földje van, a birtokállomány 11.2 százaléka. Ezekkel az adatokkal szemben 7 ezer aranyparaszt és nagybirtokos 2 millió 500.000 hektárt, vagyis az összirtok 53.3 százalékát tartja tulajdonában. Ez nem jelent sem többet, sem kevesebbet, mint azt, hogy 7 ezer nagybirtokosnak majdnem egy millió hektárral több földje van, mint 422 ezer parcellabirtokosnak és kisgazdának. 422 ezer zselléré és földművéssé Szlovenszko földjének egy harmada, míg 7 ezer nagybirtokosé a szlovenszkoai föld fele. Kárpátalján sem jobb a helyzet. Elégannyit említeni, hogy itt 783 nagybirtokos (50 hektáron felül) 690.000 hektár földdel rendelkezik s miután Kárpátalja összirtokai mindössze csupán 1.232.000 hektárt tesz ki, ez a 783 nagybirtokos Kárpátalja földjének több, mint a felét tekintheti a magáénak

Csehországban a 100 hektáron felüli nagybirtok összterülete csak 1.470.000 hektár. Szlovenszkon ebbe a kategóriába 2.314.000 hektár tartozik. E két szám teljes plaszticitása akkor derül ki, ha tekintetbe vesszük, hogy Csehország összirtokai 4.957.000 hektár, míg Szlovenszkoé 4.688.000, Kárpátalja, pedig 1.232.000 hektár.

Ezek szerint tehát nem segített a csehszlovákiai földreform? A felet egyszerű. A hivatalos statisztikai adatok szerint (*Csehszlovákiai Statisztikai Közlemények*, 1935-i évf. 15. sz.) a birtokviszonyok változása állami méreteken a következő volt:

Mezőgazdasági üzemek	A földreform előtt	A földreform után
5 hektárig	21.1 %-a	22.9 %-a
5-20 hektárig	41.1 %-a	47.6 %-a
20 hektáron felül	33.8 %-a	29.5 %-a

A zsellérek és szegényparasztok tehát csupán a földbirtok 0.8 %-át kapták s a földreform inkább a jobbmódú kisgazdáik javára esett, de ez is csak látszólagos, mert míg pl. a földreform előtt a 10-20 hektárig terjedő birtokosok kategóriájába 7.8% szántóföld tartozott, a statisztikai adatok szerint a földreform után csupán 7.3%. A kimutatók szerint különben a földreform következtében Szlovenszkon 200 ezer 583 birtokosnak jutott föld. Ezek közül 198.786 kis és középbirtokos közt kiosztottak 243.000 hektár szántóföldet (megfelelő vételár fejében). 525 maradékbirtokos pedig 73.000 hektárnyi birtokot szerzett, amiből 59.000 hektár szántóföld. Ezenkívül 300.000 hektárnyi más, nagyobb „objektumokat” (a hivatalos statisztika szakkifejezése ez) 1.272 igénylő kapta. Azt jelenti ez, hogy 1797 új nagybirtokosnak jutott 373.000, az 198.786 kis földigénylőnek pedig 243.000 hektár. A

felhozott adatok konkrét tartalmának megítélésükor számbaveendők a demográfiai viszonyok. Horváth Pál 1935-ben Pozsonyban megjelent *Szlovénzkó Gazdasági Statisztikája* című munkájában kimutatja, hogy Szlovénzkón ugyanazon nagyságú mezőgazdaságilag megművelhető területen 45%-kal több a lakos, mint a történelmi országok hasonló nagy területén. A szlovénzkói földművelés helyzete az áldatlan birtokviszonyok egyenes következménye. A gyárpar leállítása folytán teljesen lehetetlenné vált a lakosság gazdasági átcsoportosulása és 1929 óta Szlovénzkó és Kárpátalja lakossága a kivándorlásban sem kereshet kivezető utat a gazdasági válság nyomása alól. Szlovénzkó ma ezért a legkisebb fogyasztás; és a legnagyobb munkanélküliség hazája.

A mezőgazdaság eladósodását a következő táblázat tünteti fel:

Adósság	Millió csk.-ban	%-ban
Csehországban	9.095	47
Morvaországban és Sziléziában	4.358	23
Szlovénzkón	5.003	26
Kárpátalján	800	4

Amíg tehát 639.660 csehországi mezőgazdasági üzem adóssága összesen 9.095.000.000 csehszlovák koronát tesz ki, vagyis egy mezőgazdasági üzemre átlag 14.210 ck. esik, addig a 454.955 szlovénzkói mezőgazdasági üzemre átlag 11.118 ck. adósság terheli. Kárpátalján pedig egy mezőgazdasági üzem adóssága átlag 7.272 ck. Tekintetbe véve a csehországi földbirtok aránylagosan nagyobb produktivitását (cukorrépa, komló), a szlovénzkói és kárpátaljai adósságok sokkal súlyosabbak, mint a csehországiak, mert ma a kisgazdának nincs lehetősége adóssága törlesztésére. Az a körülmény is bizonyítja ezt, hogy a történelmi országok mezőgazdasági üzemeinek 0,7, Szlovénzkón és Kárpátalján viszont 1,9 százaléka van eladósodva.

Az ipari leépülés, az előnytelen birtokmegosztás s a kisbirtokok eladósodása mellett számításba veendők Szlovénzkón és Kárpátalján a bérvizonyok is, ha Csehszlovákia nyugati és keleti részeinek gazdasági és szociális különbözőségéről beszélünk. A szlovénzkói és kárpátaljai munkabérek a következőképp' viszonylanak Csehország, Morvaország és Szilézia munkabéréihez (Csehszlovák koronában):

Középarányos napi bér földművelés	Csehország	Morvaország	Szlovénzkó	Kárpátalja
férfiak	12.12	11.73	8.89	8.80
nők	9.06	8.86	8.46	7.72
ipar és egyéb				
férfiak	22.51	19.35	13.04	11.08
nők	11.50	10.28	8.86	8.16

Az alacsonyabb szlovénzkói munkabérek mellett ki kell emelni, hogy a kiskereskedelmi árak Szlovénzkón és Kárpátalján magasabbak, mint a történelmi országokban. Erre a lapra tartozik a szlovénzkói munkanélküliség állandó emelkedése. A hivatalos statisztika szerint Szlovénzkón 1935 december 31.-én 114.733 a nyilvántartott munkanélküli, holott 1935 november 30.-án a munkanélküliek száma 84.284. (Az emelkedés 36%.) De emelkedett a munkanélküliek száma a teljes év viszonylatában is, mert 1935 január 1.-én, 102.000 munkanélkülit tartottak nyilván Szlovénzkón. Az év eleji s az évvégi adat összeha-

sonlítása igazolja, hogy a: munkanélküliség, bár állítólag túlhaladtunk a válság mélypontján, semmivel sem csökkent.

Nem kapunk vigasztalóbb képet akkor sem, ha a szlovenszkói és kárpátaljai családfenntartók és ezek eltartottjai közti számarányt nézzük. Csehországban kereső az ottani összlakosság 51.3, Szlovenszkon ezzel szemben a lakosságnak csak 35.6 százaléka. Kárpátalján ez a számarány 30.6%. (Idetartozik még: — míg Csehországban egy munkáscsaládban 2.8 gyermek él, addig Szlovenszkon 3.7, Kárpátalján pedig 3.8.)

Hogyan reagál mindezekre Szlovenszko és Kárpátalja dolgozó lakossága? Szlovenszko sorsát eddig gazdaági és népszociális viszonyai-ban vizsgáltuk s így a lakosság illeszkedésében is a gazdasági és népszociális tüneteket tesszük a szociográfiai vizsgálódás tárgyává.

A falvak népe addig, amíg erre lehetőség kínálkozott a kivándorlásban keresett menekülést. A főhatalom változása óta — egészen addig, amíg a kivándorlók előtt — a nyugati államok le nem zárták a sorompóikat — Szlovenszko kivándorlási statisztikája állandóan emelkedett. Igazolja ezt a Szlovenszko kivándorlóiról összeállított statisztikai kimutatás:

A szlovenszkói kivándorlók száma:

1920	13.683	1925	8.715	1930	16.682
1921	15.061	1926	14.409	1931	4.527
1922	16.737	1927	12.053	1932	2.222
1923	16.596	1928	13.544	1933	3.009
1924	35.202	1929	19.041	1934	3.016

1933-ban, amikor már csak 3009 szlovenszkói kivándorlót mutat ki a statisztika, a történelmi országok adataihoz, képest a szlovenszkói kivándorlás még mindig nagy, mert míg Csehországból ebben az évben 1096, Morvaországból (Sziléziával együtt) pedig 389 személy vándorolt ki, addig Szlovenszkoról pontosan kétszer annyi, mint a történelmi országokból. Ha a lakosság számarányát vesszük, úgy a szlovenszkói kivándorlás tízszerese a történelmi országok kivándorlási arányszámának

Védekezik a lakosság a fogyasztás-csökkentésével. A gyáriparosok országos szövetségének 1933. évi jelentése szerint 1908-ban a mai Szlovenszko területén még 160 kg. kenyér jutott átlag egy lakosra, 1927/28-ban már csak 112 kg. s az 1933.-i évi fejadag 100 kg.-ot tesz ki. Szlovenszko és Kárpátalja lakossága fejenként kb. épp a felét fogyasztja annak, mint szerencsésebb testvérei a Kárpáton túl. Következő táblázat az önálló földművesek fogyasztási statisztikáját tartalmazza 1932-ből:

Fogyasztási cikk	Csehország	Szlovenszko	Kárpátalja
	Átlagos évi fejadag, súlyban és ok. értékben		
hús	35 kg.	27 kg.	15 kg.
cukor és szirup	137 ck.	78 ck.	15 ck.
textilárú és cipő	638 ck.	356 ck.	180 ck.
liszt és egyéb gabona-termékek	215 kg	172 kg	183 kg

Ez a statisztika természetesen csak szimptomatikus jelentőségű, miután a lakosságnak csak egy részét (az önálló földműveseket) öleli fel, vagyis nem az egész lakosságot, hanem a lakosságnak azt a részét, mely ugyan szintén sivár körülmények közt él, de mégsem kép-

viseli a jellegzetes szlovenszkói szegénységet. Már jellemzőbb az az adat, mely az egész lakosság fogyasztási arányszámait hasonlítja össze. Amikor Csehországban 1930-ban a húsfogyasztás arányszáma 32.50 s a cukoré 32.01, addig Szlovenszkon ugyanez az arányszám húsnál 16.24, a cukornál 18.96. Az 1932. év adalékaiban pedig Csehországban a hús arányszáma 32.41, a cukoré 29.36, Szlovenszkon viszont a húsé 15.38, a cukoré 15.76.

Ennek a fogyasztásnak felel meg a szlovenszkói és kárpátaljai közegészség. A tuberkulózis és a gyermekhalandóság arányait pl. az egyes csehszlovák országrészekben a következő táblázat illusztrálja (1933-as állapot):

	10.000 lakos közül elhalt TBC-ben	A gyermekhalandóság százaléka
Csehország	11.6	11.4
Morvaország	11.6	10.1
Szlovenszko	14.4	14.2
Kárpátalja	21.0	16.6

1934-ben a csehországi gyermekhalandóság 11.2 %-ra csökkent, a szlovenszkói és kárpátaljai viszont 15.4, illetve 17.2%-ra emelkedett. A teljes képhez még hozzátartozik, hogy Szlovenszko 1.1339.552 dolgozó lakosa közül 110 ezer munkanélküli, 190 ezer viszont átlag csak 6 ek. napibéért dolgozik, — de nem biztos, hogy az egész esztendőben. E két utóbbi kategória 300 ezer családtaggal együtt 900 ezer ember. Ezek azok, akik csak a legszükségesebb fogyasztási cikkeket tudják beszerezni, vagy még a legszükségesebbet sem.

TUDOR ARGHEZI: PENÉSZVIRÁGOK

Fordította: SALAMON ERNŐ

ION ION

*Halotti cellán kiterítették
se siratója, se holti ruhája,
három, éjszakán patkányok ették,
jóízét mégsem vesztí a szája.*

*Amikor hátra emelik testit
mintha csak vinnének vízes agyagot,
megáll a földön, ha földre eresztik,
de tört rész a kar és izmahagyott.*

*Nyitott szemében faluja fénye
világlik, megül, elmerevül,
csikókra gondol, mezők színére,
erdők fűvére, lányra derül.*

*Messzi a tüzhelye, édesanyja
panasza, gyásza nem ri a fűleknek,
paraszti testén, látszik nyoma,*

HALOTT RABOK

A boltives, csengettyús kapu alatt
viszik a holtakat.
Fekete órák ütnek,
tíz rab a halálba együtt megy.
Két halottnak jut egy deszka,
se pap, se sirás, se keresztfa,
fagyon, holdvilágon
tíz rab megy a tájon.

Az irodában tíz nevet törölnek
s az ut elején, mely végtelenben tör meg,
összekulcsolnak husz kezét

I

Éhesek ők, de nem kívánnak enni,
fagyottak, de felejtették a dért,
kék rut sebét jő irral látja kenni
a szenvedő mihelyt az égbe ért.

A kapus megnézi hallgatagon
ver-e még a tíz szíve, vére,
tán halott az ember ott a bakon
s halott a kordé gebéje.

Jól járjatok! A közös sir takarjon,
a kemény göröngy több irgalmat valljon,

S ügyeljeteK,
mindahányan nagyon ügyeljeteK,
mert ma vagy holnap, hajnalán az estnek
az égi bíróság elé eresztnek
s tudni
kell majd ott fenn is hazudni.

SZERENÁD

Éjjelenként annyi minden:
kolomp zúg idegeinken,
békanepek hegedülnek
bánatok zsongó betűit
és eltörött porcellánnal
csengettyűznek tele szájjal,
éjszaka egy órákor tán
üveg szur a békák torkán.
Hollók kinjukban hanapnak,
csillag hull, puskák ugatnak,
fűrész foga csikorog,
faj, nagyon furcsa dolog!
Három,
tetűsereg jön az ágyon.

Öt,
 bocskoros polos köhög,
 hogyha hat,
 megszagol a patkányhad.
 Szem kifordul, a torok forr,
 nyolc órákor jön a doktor.

IVAN PETROVICS PAVLOV ÉS A REFLEXOLÓGIA

Irta: ELEKES MIKLÓS

I. p. Pavlov, a világhírű fiziológus több, mint fél évszázadon keresztül kutatott az élettudomány egy területén, s amikor pár héttel ezelőtt meghalt, szinte a tudomány egy külön épületét hagyta maga után. Mint minden nagy mű, úgy a Pavlové is túlnő azon a szűkre szabott területen, mely csak a kutató tudós előtt nyitott s áftalános érdekűvé válik, inert fölvetett problémái, átfogó természetük következtében, belekapcsolódnak a tudomány többi területeibe is s világnézeti sugalmukkal az élet minden vonatkozására kiterjednek. Ezért mutatjuk be Pavlov szaktudományi kutatásának rövid foglatát.

A mult század második fele a természettudományi kutatás egyik legtermékenyebb szakasza. A technika hatalmas fejlődése, amit az ipari termelés hihetetlen felfokozása váltott ki, megtermékenyítőleg hatott a természettudományi kutatás minden ágára. A technikai módszerek tökéletesedése új távlatokat nyit az élettudomány előtt is, s az új megismerések főleg az idegélet központjára, az idegrendszerre, annak felépítésére és működésére vonatkoznak. Az idegközpont és az idegek gondos tanulmányozása rendkívül érdekes és döntő jelentőségű megállapításokra vezetett. Kiderült, hogy a szellemi működés központja magában az agykéregben keresendő, hol korántsem egyszerűen az egész kéregre kiterjedő diffúz működésről van szó, hanem a szervezet egyes részeiben is mutatkozó differenciálódáshoz hasonlóan az agykéreg egyes részei különböző hivatást töltenek be. Ily módon az agykéregben egész sereg működési központot: a mozgás, érzés, beszéd, hallás, írás, látás, stb. központjait fedezték fel. Ezek a kétségkívül nagyjelentőségű felfedezések igézetes perspektivákat állítottak a kutatók elé. Elképzelhető volt, hogy a tudomány haladásának ilyen üteme mellett a lelkiélet minden problémája, maga az egész eladdig annyi titokzatossággal övezett „lélek”, a dualisztikus teológiai felfogás e maradványa az agyvelő funkciójára korlátozható s mint ilyen, az objektív tudományos megfigyelés és vizsgálat számára teljességgel hozzáférhető lesz. Ez a következetes materialista haladás azonban nem folytatódhatott zavartalanul. A nehézségek tornyosultak, amint a lelkiélet bonyolultabb jelenségei kerültek megfigyelés alá és felvetődött a szubjektív, vagyis az egyénien átélt mozzanat lélektani értelmezése. Igen — mondották — az agyvelő kétségtelenül az idegélet központja. Hozzákött minden lelki megnyilvánulás, ám semmiféle materialista, azaz szövettani vagy anatómiai kutatás és felfedezés nem tud felelni arra a kérdésre, hogy mi az öröm, a fájdalom, a félelem, a gondolkodás, a logikai művelet, stb. Az agyvelő és a lelkiélet között — mondották — csak párhuzam

mosság van, a kettő összefügg egymással, de egymásból hiánytalanul mégsem magyarázhatók. Sőt a kor nagy fiziológusa, *Dubois Raymond* úgy fogalmazta meg ezt a gondolatot, hogy a szubjektív lelki jelenségek lényegét nem ismerjük és nem is fogjuk megismerni. („Ignoramus et ignorabimus”). Az objektív idegélettan és a szubjektív lélektan között így áthidalhatatlannak látszott a szakadék. Ha a klinikai elmeorvosás az elmebetegségek bizonyos fajainál az agykéreg kétségtelen elváltozását ki is tudta mutatni, s ezeknek az összefüggése a betegséggel félreérthetetlen is volt, az agyban talált elváltozások nem adtak feleletet arra, hogy miért képzeleli magát a beteg a kínai császárnak vagy miért érzi magát üldözöttnek, vagyis csak a betegség mechanizmusára vonatkozólag adtak felvilágosítást, annak tartalmát azonban nem magyarázták meg. Hiányzott az összekötő kapocs. S tényleg a további kutatás kétfelé is szakadt, s a kutatás egyik iránya az anatómiai valóság és tényállás felderítésén fáradozott, a másik viszont a szubjektív lelki jelenségeket kutatta. Az előbbi: a klinikai pszichiátria; az utóbbi: a különböző lélektani irányok, melyek közül a legegységesebb s a lelkiélet jelenségeit a legmélyebbről éri a pszichoanalízis. A kettő közé igazodva a kísérleti lélektan a lelki jelenségek lefolyását igyekezett objektív módon a mérhetőség számára hozzáférhetővé tenni, elhanyagolva az anatómiai összefüggéseket, lehetőség szerint azonban kapcsolva a szubjektív elemeket is vizsgálódásából.

Pavlov egészen más területekről indult. Fiziológus volt, aki az állatok reflexjelenségeit tanulmányozta s e munkája közben került szembe az idegélet magasabb funkcióinak kérdésével. A kutyákkal való kísérletezés közben, amikor a gyomornedv különböző hatások alatt történő elválasztását tanulmányozta, érdekes megfigyelésekhez jutott. Ha a kísérleti állat gyomrára alkalmazott kivezető csatornán a gyomornedv elválasztását mérte, azt tapasztalta, hogy abban az esetben, ha az állatnak megmutatják a táplálékul szolgáló husdarabot, úgy ez a látvány ugyanolyan élénk gyomornedv képződést vált ki nála, mintha a táplálék a szájába vagy a gyomrába került volna. Ez a jelenség az állat akaratától függetlenül, azaz reflektorikusan zajlik le, a reflex viszont olyan, amit nem az inger (a husdarab közvetlen hatása az ingerelt szerve, a gyomorra, vagy szájüregre) vált ki, hanem közbeiktatódik a látás, esetleg a szaglás élménye, mely azonban már nem egyszerű vegetatív működés, hanem magasabb idegrendszerbeli funkció, amit az állat esetében nyugodtan nevezhetünk „lelki” funkciónak. Pavlov az ily módon kiválasztott gyomornedvet *pszichikus gyomornedvnek* nevezte el és tanulmánya további tárgyává az ezzel összefüggő sajátos reflexjelenségeket tette. Mindenekelőtt megállapította így, hogy ez a reflex eltér az eddig reflex néven ismert idegéletteni jelenségektől. Eddig reflex alatt azokat a velünk s általában az élőlényekkel (állatok és növények) veszületett működéseket értették, melyek külső inger hatása alatt az akarattól, sőt a tudattól függetlenül, illetve a tudatnak csupán utólagos tudomásulvétele mellett zajlanak le. Ha megégetjük az ujjunkat, hirtelen elkapjuk, szemünk a feléje repülő bogár elől akaratunktól függetlenül villámgyorsan becsukódik, stb. Amint látható ezek a működések célszerű berendezkedések, amiket a szervezet a külső ártalmaktól való mentesítés céljából a maga védelmére fejlesztett ki a fajfejlődés primitív fokain s az egyedek már készen öröklik. E reflexek központja a gerinc- és nyultvelő. oda futnak be a külvilág ingerei és onnan jönnek a reflexparancsok a célszerű működés létrehozatalára. Az agykéreg kikapcsolása megrövidítve a reflex utját, annak gyors lefolyását biztosítja, melynek célszerűsége, amikor pl. hirtelen segítségre

van szükség, nem is szorul további magyarázatra. Nos, a Pavlov-féle reflex ezektől épp abban tér el, hogy nemcsak a gerinc- és nyultvelő, utján jön létre, hanem a magasabb agyrészek: az agykéreg részvétele mellett, Pavlov tovább folytatta ez irányban kísérleteit. Következő lépése az volt, hogy az állat etetésekor, vagy amikor az állatnak a húsdarabot (stb.) megmutatta, egyidejűleg megszólalt egy jelzőcsengő, amiről a kísérleti állat természetesen szintén tudomást vett. Ez a kísérlet többször megismétlődött és bizonyos számú begyakorlás után a következőkép' módosult: ha a kísérleti állatnak a szokott kísérleti helyiségben nem mutatták meg az ételt, hanem csak egyszerűen az etetést kísérő csengő szólalt meg, úgy ez a hang elegendő volt ahhoz, hogy az állatnál ugyanolyan gyomornedv elválasztást indítson meg, mint maga a húsdarab (stb.).

Álljunk meg ennél a jelenségnél, mert Pavlov megállapításainak ez a kiindulása. A leírt kísérlet tapasztalata abban foglalható össze, hogy az állatnál a csengő hangja helyettesítette az étel látványát, illetve az agyfunkciókra vonatkoztatva: az agykéreg ama része, mely a hallás központja, valamiképpen kapcsolatba lépett az agyvelő azon részeivel, melyek az első reflexfunkció létrejöttében, ahol az étel megpillantása a gyomornedv kiválasztásához vezetett, szerepet játszottak, vagyis a látás központjával. A hanginger, illetve a hallási központ, vagy ahogy Pavlov nevezi, a *hanginger-analizátor* összeköttetésbe lépett a gyomornedvelválasztás idegvezetésével, amellyel addig semmi kapcsolata nem volt. Ez az új kapcsolat természetesen nem állandó, hanem időszakos; csak bizonyos feltételek között, ez esetben a begyakorlás révén lép föl. Az ily módon létrejött reflex az eddig ismert reflexekkel szemben az u. n. feltételezett reflex. Pavlov szerint ezek után megfogalmazható az idegrendszer egyes részeinek működésbeli szerepe. Míg az idegrendszer alacsonyabb szakaszaiban, a nyult- és gerincvelőben a kívülről jövő ingerekre és azok továbbvezetésére egy velszületett, előre megformált reakcióra való készség adott, melynél fogva a beható ingerek mindig azonos módon kapják meg válaszaikat, s ezek a válaszok a feltétlen reflexek (pillóság, védekező reflexek, stb.), addig az agykéreg a szervezettel előbb nem létezett és változatos kapcsolatok létrehozatalára, az u. n. feltételezett reflexek létrehozására képes. Amíg tehát az alsóbbrendű idegrendszer-szakaszokon csak előre megformált reflextevékenység, illetve feltétlen reflexek jönnek létre, addig az agykéreg a feltételezett reflexek keletkezési helye, melyeik végtelen változatban létesülnek és így az állat és ember magasabb idegtevékenységének elemeit szolgáltatják. Ezeknek az ezideig sem ismeretlen tényeknek kísérleti, objektív bizonyítékait szolgáltatotta a reflexológia.

Pavlov és tanítványai ezekután az alapvető kísérletek után a vizsgálódások végtelen során keresztül azokat a mozzanatokat tanulmányozták, melyek közt a feltételezett reflexek keletkeznek és így derítették fel az agykéreg működésének a törvényszerűségeit.

A további kísérletek során az előbbi módon kialakult egyszerű feltételezett reflexet Pavlov és tanítványai tovább kombinálták. Amikor már a jelzőcsengőre kialakult és megszilárdult a nedvelválasztó reflex, akkor a jelzőcsengővel egyidejűleg valami képet mutattak az állatnak, mindaddig, míg a kép kizárólagos felmutatása is megindította a nedvelválasztást, s így u. n. másodfokú feltételezett reflexet képeztek ki. Agyfiziológiai szempontból annyit jelent ez, hogy az agykéregben kapcsolat létesült a látás (képi) és a nedvelválasztás reflexcentruma között, a halláscentrum (jelzőcsengő) közvetítésével. Ezen az uton azután további harmad-, negyed-, stb.-rendű reflexek alakultak ki egészen bo-

nyolult idegéletani utakon keresztül. Hogy e reflexek milyen szilárdak és ellenállhatatlanok voltak, egy példa kétségtelenül igazolja. Az edény edényt *szokás* szerint a kísérleti helyiség egyik sarkában helyezték el, ahova a kutya, amint a csengő megszólalt, odaszaladt. A reflex begyakorlása után az állat még akkor is megtette ezt az utat, ha az edény nem volt ott, (amit az állat jól láthatott) s csak többszöri tapasztalat tudta ettől visszatartani, amikor ismételtén meggyőződött az út hiábavaló voltáról. Tehát a látás ellenőrzése sem tudta a már beidegzett reflexet egykönnyen megszüntetni.

A Pavlov-féle iskola azonban még további megfigyeléseket tett. A jelzőcsengővel végzett kísérlet esetében kezdetben bármilyen csengőhang kiváltotta a reflexet, később azonban sikerült odáig fejleszteni a reflexet, hogy csak egyetlen hangmagasságra állítódott be és a többi hang számára közömbös maradt. Vagyis a reflex kezdetben *generalizálódott* az összes csengőhangokra, később viszont *differenciálódott* egyetlen hangra. Az agykéregre vonatkoztatva ezek a jelenségek úgy értelmezhetők, hogy az inger kezdetben az egész hallási kéregrészre terjed ki, *irradiálódott*, mintahogy a vízbe dobott kő maga körül, mind megszűbbre terjedő gyűrűket ver, majd pedig *koncentrálódott* a hallókéreg, vagy analizátor azon kis területére, mely az egyetlen hangnak felelt meg. Az agykéreg működés fontos törvényszerűsége nyert ilyen módon exakt fogalmazást, a *generalizálódás* és *speciálizálódás*, illetőleg az *irradiáció* és *koncentráció* törvénye. Ezt a jelenséget a magasabb szellemi működés körében is tapasztalhatjuk, amikor például valamely idegen népfaj, mondjuk a kínai, egyedeit kezdetben nem tudjuk egymástól megkülönböztetni, s csak ha sűrűn látjuk őket, akkor vagyunk képesek egyéni vonásokat felfedezni rajtuk. Itt is s látás képzet generalizálódásának és speciálizálódásának törvénye érvényesült.

A már kialakult feltételezett reflexet azonban sikerült Pavlovéknak bizonyos feltételek között megszüntetni, illetve felfüggeszteni is. Ha a már beidegzett reflex kiváltásának pillanatában az állatnál valami kellemetlen ingert alkalmaztak, pl. az állatot elektromos ütés érte, akkor egy idő múlva a reflexek a kellemetlen inger alkalmazásakor elmaradtak. Ha most a kellemetlen inger elmaradt és a kísérletezők az előbbi módon az egyszerű feltételezett reflexeket próbálták kiváltani: úgy ez nem következett be. A kellemetlen inger meggátolta a reflex létrejöttét. A reflexológia ezen az alapon azután részletesen kidolgozta az idegrendszerbeli gátlások mechanizmusát. Leírta a gátlások egész sorát s külső és belső, lokalizált és általános, vagy alvási gátlást különböztetett meg. Valamennyire jellemző, hogy a gátlás maga is aktiv folyamat, nevezetesen az agykéregben létrejövő ingerület, mely interferálva, vagyis egy már kialakult reflex útjába lépve, azzal elletétesen működve fejt ki „gátló” hatását. A gátlások maguk is ugyanúgy, mint az ingerületek a generalizálódás és specifikálódás törvénye szerint hatnak, s az agykéregben ugyanúgy irradiálnak és koncentrálnak, mint a reflexet kiváltó ingerületek. A kettő, vagyis az ingerületek és gátlások egymáshatásából, játékból alakul ki az állati idegélet működése, magatartása, a külvilággal szemben való célszerű beállítódása. A Pavlov-féle iskola a legkülönbözőbb külső feltételek mellett vizsgálta végig szigorú tárgyilagossággal az állatok magatartását, tanulmányozta a beidegződés, megtanulás, leszoktatás, gátlás, a kellemes és kínos reakciók jelenségeit és ezeket következetesen összekapcsolta az agykéreg működésével, vagyis amíg egyik oldalról az állat külvilággal szemben való magatartását vagy lélektani vonatkozásait tanulmányozta, addig a másik oldalról minden jelenséget, mint agykéregműködést, azaz idegéletani

működést értelmezett. Ezzel kétségtelenül az agy és az állati lélek között eddig ismeretlen szoros kapcsolatot létesített. Az állati életműködés és annak legmagasabb, legdifferenciáltabb része, az u. n. *neuro-psziche* a feltételezett reflexek végtelen tömegéből áll, mely a meglévő, veleszületett, öröklött feltétlen reflexek, vagyis vegetatív életműködések alapján fejlődik ki. A feltételezett reflex általános biológiai jelentőségét az adja, hogy benne ismerhetjük fel a szervezetnek a külvilághoz való mind fokozódó alkalmazkodásának lényegét, helyesebben, „a Szervezet állandóan fokozódó, mindinkább finomodó kiegyenlítődésének lényegét az őt környező külvilággal” (N. E. Islondzki). A feltételezett reflex lehetővé teszi, hogy az állat aktív életműködésében, küzdelmeiben ne csak a közvetlen ingerekre tudjon reagálni, hanem az ingernek már távoli vonatkozásai is célszerű magatartásra determinálják. Minél magasabbrendű az állat a zoológiai lépcsőfokon, annál finomabbak, annál távolibbakk és bonyolultabbak ezek a reflexek, s tetőfokukat éri el az embernél; akinél a beszéd és írás, e két egészen sajátos feltételezett reflexmegnyilvánulás az ingerek reális létezését is helyettesíteni tudja, miután ezek úgy hatnak az emberre, mint a szó és írás szimbólumokkal kifejezett reális dolgok, függetlenül őt ezáltal a környezettől. Nyilvánvaló ezekből, hogy a feltételezett reflexben, ebben az általános biológiai törvényszerűségben kell keresnünk azt a motort, mely a fajfejlődést lehetővé teszi, miután valószínű, hogy a feltételezett reflexek sok generáción keresztül begyakorolva, átörökölhettek lévén, lehetővé teszik az élőlények differenciálódását a környezet befolyása alatt.

Ha már most a reflexológia megállapításait az emberre visszük át, úgy a csecsemőnél a kísérleti állatokon tapasztalt jelenségekhez hasonló mozzanatok látunk. A gyermek is számos, primitív életműködését szabályozó feltétlen reflexszel születik (táplálékfelvétel, anyagcsere, stb.). Nála is lassanként kifejlődik a tapasztalat, a környezet benyomása folytán az alkalmazkodás a viszonyokhoz, s az alkalmazkodás mechanizmusa tulajdonképpen itt sem egyéb, mint a feltételezett reflexek kifejlődése. Ha a gyermek rájön, hogy kínzó éhségérzetét az őt tápláló anya jelenléte kielégíti, akkor egy idő múlva az anya megjelenése már megnyugtatóan hat rá. Ha éles vagy égető tárgyak érintése fájdalmat okoz a tapasztalatlan gyermeknek, úgy ezek megpillantása később már a védekezés reflexét váltja ki belőle, stb. Ahogy fejlődik a gyermek, úgy fejleszti ki magában a célszerű reakciókat a környezet legváltozatosabb behatásaira. A nevelés is tulajdonképpen nem egyéb, mint ilyen célszerű reflexek kialakítása: kívülről ható gátlások meglévő reflexeket nyomnak el, s mindezt azért, hogy a környezethez való alkalmazkodásra késztessek. A beszéd maga is egy differenciált, bonyolult, feltételezett reflexsorozat, amennyiben a szavak, a fogalmak a külvilág meglévő reális tárgyait, ingereit helyettesítik, mintahogy Pavlov kutyáinál a csengő helyettesítette a hús (stb.) valóságos ingerét. A felnőttek lelkiéletének magasfokú bonyolultsága, a már kialakult reflexek és gátlások rendkívüli száma és egymásbefonódása miatt ezek a jelenségek nem tekinthetők át világosan, a gyermeki fejlődés során azonban kialakulásukat végigkísérhetjük.

A reflexológia terén az emberre vonatkozólag vannak ezenkívül kísérleti megállapítások is. A Pavlov-féle iskola az emberre vonatkozólag is kidolgozta kísérleti módszerét s az így talált mechanizmusok teljesen fedték az állatok esetében találtakat. Ilyen módon nyert megállapítást, hogy az ember és az állat közt nemcsak anatómiai tekintetben, de

a magasabb idegéleti működés, a neuropsyché tekintetében sincsen elvi differencia: a különbségek csak mennyiségi és fokozatiak. Ezen az elvi jelentőségű megállapításon kívül a reflexológia további fejlődése során az objektív agyműködés vizsgálata és a szubjektív pszichológia közti szakadékot hivatott áthidalni. Ezek szerint a dualisztikus világ-felfogás utolsó védváraait segít lerombolni és ezzel az objektív materialista világnézet kialakulását viszi előre.

Ami Pavlov tudományos munkásságának eddigi hatását és jövő kilátásait illeti, úgy az 1904-ben Pavlovnak adott Nobel-díj szerint a hivatalos tudomány már igen korán értékelte kutatásai eredményét. Klasszikussá vált kutyakisérletével az élettani vizsgálatok módszerét tényleg átalakította. Az eddigi viviszekció helyébe, mely az életjelenségeket csak torzán és hamisan adhatta vissza, a vizsgálat számára szinte normális élettani feltételeket teremtett, amidőn a nyálmirigy s más esetekben a gyomor vizsgálatában a test felszínére alkalmazott, az állatnak bizonyos idő múltán semmiféle kellemetlenséget sem okozó csatornával lehetővé tette a szervek működésének teljesen zavartalan, a kutató által hozzáférhető és ellenőrizhető módon való lefolyását. Azóta ez a módszer általánossá vált és segítségével az élettan számos problémája nyert megoldást. Pavlov munkája azonban ezen túlmenő hatásokat is felmutat az életjelenségek kutatásában. Azáltal, hogy az eleinte csupán fiziológiai természetű eljárás lassan a pszicho-fiziológia, vagyis az idegrendszer élettanának bonyolultabb, addig csak ötletszerűleg vizsgált területeire terjeszkedett ki, s hozott rendszerező nézőpontokat, a kísérleti reflexológia révén a magasabb idegtevékenység általános törvényszerűségeit rendszerezte s számos rokontudományra hatott termékenyítőleg. Így maga az emberi lelkiélettel foglalkozó lélektani irányok megállapításai is új fogalmazást s jórészt élettani, objektív alátámasztást kaptak s közben olyan perspektivákat nyitott, melyek eddig a kellető metodika híján teljesen elzártaknak s megoldhatatlanoknak bizonyultak. Igen érdekesek azok a kapcsolatok is, amelyek a reflexológiát az amerikai gyakorlati lélektanhoz a *behaviourizmushoz* (1. erre vonatkozólag a *Korunk* 1932. XI. sz. 789-794. o.) fűzik. A behaviourismus, mint a neve is mutatja (behaviour = magatartás, viselkedés) az emberi és állati attitűdeket, magatartást, az élet különböző helyzeteiben való állásfoglalást teszi vizsgálódás tárgyává, függetlenül azoktól a mélyebb indítékoktól, amik azok létrejöttében szerepelnek s az egyes individuumok különböző viselkedését hasonló helyzetben felidéznek. Ily módon azután típusokat határol körül, miáltal az egyének várható megnyilatkozásának rendszerezését teszi lehetővé. A Pavlov kísérleteiben szereplő állatok ugyanugy, mint az ember tulajdonképpen a külvilág ingereire reagál vagyis a vizsgálat e⁺ a reakció+. A *behaviourt* ellenőrzi. Lényeges különbség azonban, hogy Pavlov kísérletei esetében a folyamat, mint idegrendszerbeli megnyilvánulás, mint az agykéreg működésének kifejezése értékelődik s ezáltal objektív, természettudományos alátámasztást kap. A reflexológiának a szubjektív lélekben és az objektív élettan közötti hidverő tendenciája nyilvánul itt meg félreérthetetlenül.

Hasonló a kapcsolat a reflexológia pszichoanalízis között. Pavlov egyik tanítványa, *Islandzki* foglalkozik ezzel a kérdéssel (*Physiologische Grundlagen der Tiefenpsychologie*. Paris, 1932) és mutatja ki, hogy a lelkiélet felépítéséről, és a lelki működések mechanizmusáról tett pszichoanalitikai megállapítások a reflexológia tényeiben élettani alátámasztást és igazolást nyernek. A reflexológia gátlásmechanizmus fo-

galmában a tudattalan kialakulása nyer élettani magyarázatot, az öröm és kín (Lust und Unlust) hatása és lelki reakciót, valamint a külvilághoz való alkalmazkodás ténye, melyek lényegileg lelkiéletünk alapjait alkotják, a reflexológiában a kísérlet exakt vezetése mellett ellenőrizhetők s ezek törvényszerűségei lehetővé teszik, hogy az egyszerű analógián túlmenő összefüggéseket lássunk a reflexológia és pszichanalízis egymástól eltérő módszereivel szerzett megállapítások között.

Természetes, korai volna a reflexológiával — az agykéreg, illetve lélektanilag kifejezve, a lelkiélet minden problémáját megoldottnak tekinteni. Az azonban bizonyos, hogy ezen az uton a reflexológiával történt lépés igen jelentős. A különböző irányból és eszközökkel megindított élettani és lélektani kutatások, ha helyes eredményre jutnak, végül is egy pontban találkoznak majd, megszüntetve azt a mesterséges, de kényszerű válaszfalat, mely az élettan és a lélektan között még fennáll. Ennek a törekvésnek jelentős állomása a reflexológia s értéke épp ebben a perspektívában keresendő.

N E K R O L Ó G

Irta: DERZSI MIHÁLY

Meghalt Kirku.

Na, ha meghalt, meghalt. Béke poraira. Ha az ember egyszer meghalt, a földbe vele. Enni nem kér, hiányzik a névsorolvasásnál és vasárnap nem kell, hogy törje a fejét: miért hoz mindenkinek valaki valamit és hozzá, Kirkuhoz még egy rühes macska se jön, tévedésből se.

Nem kell neki már semmi. Megholt.

A rabok törzskönyvének jobbszélső rovatába az irnok vesszőt huz. „Halott”.

És az egész nagy világ elfeledi Kirkut, elfelejti őt ez a szennyszürke, kilincstelen ház is. Néha nyári napon a hőséggtől elbágyadt órnak talán még eszébe jut és elmeséli a felcseperedő rabnemzedéknek, hogyan csenték el egykor a fiuk Kirkutól a bagót, hogy a helyébe tyuksz...t tegyenek. A foglyok röhögni fognak, mindenki jól mulat és az öreg emléket sem éri sérelem. Maga is gyakran elbeszélte a tréfát, azért, hogy a jó hangulatban egy valódi kapadohányból sodort cigarettára tegyen szert. És ha tyukpiszkot rágott, mi van ebben? Tyukganében élt, hált, evett, ivott, aludt, ébredt. Neki osztották ki, hogy a fogházigazgató tyukjait őrizze. Karikalábbal, ősz gyapjuval a testén, kezében egy fonyadt galyat lóbálva, állandóan a tyukok nyomában járt. Ezért a tyukok ki nem állhatták és orra alá piszkitottak, ahol csak lehetett. Ez volt a sorsa. Élni a ganajban és teljesíteni a kötelességet. Így élt és így fialt meg őrhelyén. És sohasem tudta meg, hogy a tyukpásztorságon kívül más feladata is volt.

Igy adódik az egyenruhába bujtatott parasztfiúval, kit a lövészárók megfigyelő posztján átgubbasztott éjszaka után egy hajnali gránátszilánk megöl. Elesett az őrhelyen.

Ez történik a teherhajó fűtőjével. Miközben tüzet pucol, hirtelen fültépő dőrejt és recsegést hall, mintha az egész világ szakadna szét. S mielőtt megtudná, hogy hajóját a La-Manche sűrű ködében egy személyszállító óriás orra felnyársalta, — a víz már ellepte a hajófeneket, a káznázatot, a gépházat, a legénységi hálókabint, a fedélközt, a fedélzetet

és az egész láda összes kéményeivel, horgonyaival, iránytű-készülékével és Marconi-állomásával elsüllyedt. A fűtő vele. Őrhelyén.

A bányász szemet ás vagy mondjuk ércet. Egy robbanás, egy talajcsuszam, vagy a szellőztető-készülék egy zavara és a bányász megfuladt, szétlapult, darabokra szakadt. Kötelességteljesítés közben.

Hány katona, tengerész vagy bányász tudja, hogy kicsoda veszi hasznát a gránátnak, a hajórakománynak vagy a szénnek? Honnan tudná hát, hogy halála épp úgy hasznot hajt ennek a kicsodának, mint élete. Honnan tudta volna tehát Kirku, hogy kicsoda jelentősége volt az ő posztjának? Ha netalán tudja, akkor bizonyára sztrájkba lépett volna.

Merthogy az ember két tucát mindenre kész tyuk után szaladgáljon, dohány helyett tyukpiszkot rágjon, hulladék káposztalaput zabáljon, bolhát hizlaljon, rugásokat kapjon, mindez még hagyján, ezt még elviseli az ember; de a sokemeletes házat összes bírúoraival, ügyészuraival, vizsgálóbírúoraival, ügyvéduraival, összes irattáraival, büntetőtörvénykönyveivel, szabályzataival és jogi agyafurtságaival elviselni és ráadásul a becsület és tisztesség összes elvét, ki az ördög viseli mindezt el? Hogy jövök én hozzá?

És mégis viselte. És meghalt az őrhelyen. Meghalt, mert terhére váratlanul megint egy paragrafust löktek. Ekkor a teher kibírhatatlan lett. Kidőlt. Ahogy egy igásló a piac közepén hirtelen felfordul. Nyögött, szó és könny nélkül. És egy halom ronggyal és madzaggal kötözgette rettentően felduzzadt kétoldalú sérvét.

— Mia, György-~~há~~, ~~eszmég~~ beteg?

— Esmég, — mormogja Kirku, kit keresztlevele szerint Györgynek hívtak, sőt vezetéknéve is volt. — Nagyon beteg, úgy látszik a nagy útra kell, hogy készülődjek.

Fekszik és nyög, bocskora kalimpál és mondja a nagy útról a szót. Eddig Kirku nem nyögött és sohasem ejtett nagy szavakat. És ha valamiről beszélt, leginkább arról beszélt, hogy nincs mit egyen, nincs dohány, tyukjaival civődött vagy emlegette a régi jó időket. Mint a napoleoni gárda veteránja a hadjáratokról, úgy beszélt a rab-nagyata az ő nagyvenkét évi fogságáról.

— Hát hány éves maga, öreg?

— Hetvenöt.

— És ebből negyvenkettő börtön?

— Negyvenkettő, — vág vissza Kirku büszkén, — **vakuljak meg**, ha nem. Korán kezdtem. Más világ volt az!

És hárijánoskodni kezd. Majd: — Acca csak ide fiacskám azt a csiket.

— Füstől vagy bagózik?

Az öreg megfontoltan mosolyog. Tudja, hogy mindenki ügyeli. Felfogja markával az égő szivarvéget és hamustól, papirostól ~~po~~ ~~fa~~ ~~ca~~ ~~es~~ ~~k~~ ~~ó~~ ~~j~~ ~~a~~ ~~b~~ ~~a~~ dugja. Ráharap, kiköp és hirtelen észreveszi a kis fehér kakast, ki szökésre használta fel a pillanatot.

— Hé, ronda ~~döge!~~ ~~Azt~~ hitted megjött az anyesztia?

És elbiceg görbe lábán, a gallyal veri a földet. Az ifju rabok vastag vicceket eregetnek az öreg rovására. Aztán megy mindenki a dolgához: ki folyosót seper, ki árnyékszékét mos, ki matat a konyhán, ki fűzfaveszszőt hánt, amiből a télen majd kosarat fonnak, egyik a kertbe csúszi, ahol a reggel még látott egy kalarábét. Az ilyen bonyolult agyművelethez nem szokott homlokra mély ráncokat vés a nehéz számadat: hetvenöt esztendő és negyvenkét év és ellopott csizmák, bárány a karámból, ezer lej készpénz a paptól. Megéri?

Hogy megéri-e?! Hát kérdi a szegény pára azt, hogy egy harapás szénáért érdemes-e cipelni esőben, szélben, fagyban fát, homokot, vagy jószagú kévét? És a tengerész és a bányász és a vegyi gyárakban dolgozó munkás ad-e számot a bőrzén nyert haszonról, a maga köszvényével, tüdővészével, nyomoruságával szemben? Állj az őrhelyen! Kiki a sajátján.

Kirku negyvenkét évig állt.

És az ő posztja nem volt jelentéktelen. Csontos vállain minden lehető bejegyzett és előjegyzett jussát életfogytiglan hordta, az igaz. Holtbiztos. Bizonyára neki is volt gyerekkora. Falu. Libát őrizett. Bárányokat. Anyja is volt. Néhanapján mesélte, hogy az édesanyja valami elszánt özvegy, ha rajtakapta valamin, nehéz tenyerével a fenekére vert:

— Ebadta fattya! Várj csak! Kerülsz te még csendőrkézre! Tömlöc-ben rothad a csontod, ne félj semmit.

Katona is volt. Volt huszárcsákója, babája. Sőt törvényes felesége. De mindez csak előjáték volt. Gyorgya bá' rendeltetése az urak igazságának megmentése és a törvények támogatása volt. És mi módon? Egészen egyszerűen.

Ülnek tanult emberek. Minden tudományt kitanultak. Minden könyvet átlapoztak. Ülnek egy nagy házban és törvényt írnak. Ki mit lop, hat hónaptól két évig ülnie kell. Ha átnyul az ablakpárkányon, ennyit es ennyit ül. Aki a ruhaszárító kötélről lehuz egy inget annyit meg annyit. Betöréssel drágább. Beismeréssel valamivel olcsóbb.

Nagy ház téglából. Rácsos ablakok. Az ajtón nincs kilincs. Leülésre való ház.

Ülnek bírák. Szintén tanult emberek. Szemüveggel, kemény gallérral, furcsa tógával, ilyen ruhát csak ők viselnek. Az ügyész beszél. Azt mondja, a vádlott bűnös. Az ügyvéd is tanult ember, visszaugat ő is ügyesen. Aztán... Két év. Hat hónap. Három év. Ötvenhét nap. Mintha az éveket és a hónapokat és a napokat kimért csomagokban és zacskókban jóelőre előkészítették volna a polcon. Mindenkit megfelelően kiszolgálják. A törvény szerint.

Ülnek a jegyzők. Jegyzőkönyveznek. Ide-oda küldözgetnek papírokat. Aktacsomókat fűznek össze.

— Kész. Viheted!

És a fiut viszik. A téglaházba. Ujra jegyzik vastag könyvekbe és vékony ivekre: egy év, három hónap és tizennégy nap. Ujjlenyomatok. Álldogálnak tagbaszakadt legények, csizma, aranygomb, mindenért pofontörülnek. Parancsolgatnak. Be veled a zárkába! Ki veled a zárkából! Ki az éjjelivel! Sorakozó számbavételre! Te ott egy kicsit beljebb! Te meg ott kijjebb! — Az anyád! — Puff! Pofonütötte. Ebédre sorakozó! Számbavétel! Számolnak, megint számolnak. Napjában tizenötször sőt éjjel is. Vicsorit a kémlőjük és a villanykapcsoló nyekken. Khlopp! Felgyúl. Khlopp! Kialszik. Ez a lámpa nem világít. Nem lehet felvarrni mellette egy gombot. Elolvasni egy levelet. Ez a lámpa csak az örökös számbavételre való.

Khlopp! Hatvanöt. Khlopp! Hatvanhat. Khlopp! Hatvanhét. Hallod, most számolják a balszomszédokat. És most rajtad a sor. Khlopp! A padmalyon felgyul a szem és darabokra tépi nehéz szendergésedet.

Khlopp! Hetvennégy. És miközben halkán szitkozódsz, hallod jobbfelől a további számbavételt. Számbavétel, végnélkül számbavétel. Egy év, három hónap és tizennégy nap.

Minden, törvény szerint. A paragrafus szerint. Tisztességesen. Kitiűnően.

Igen ám, de mi lesz, ha egyszercsak egy izgága fickó áll elő, aki a kákán bogot keres? Aki piszkálni kezdi a fundamentumot, rábök ujjával mindenre és nyelvel.

Miféle istenlova törvény ez, he? És micsoda bálámszamara igazság ez? Ám legyen, a fiu tényleg ellopta a juhot. És ha ti most ezért a jerkéért ülházatokba dugjátok, hogy tetveket hizlaljon, fát aprítson, kosarat fonjon és megszámlálják, megkerül a bárány? Vagy ez a legény nem lop többet? Ugyan?! Nekem beszéltek? Ott a fogházban tanulja csak meg igazándilag a tolvajságot meg a henyét, mire kikerül otthonát a fene megette, ujjal mutogatják a szomszédok: Nézd a tolvajt, a tömlöcvirágot! Semmi kedve többé a dologhoz. Kinek van ebből haszna?

Nem felel senki. De a fenegyerek tovább szájal, minden komoly és fontos dologba beleköt és egyszerre csak azokról a naplopókról kezd beszélni, akik nem szántanak és nem vetnek, de azért mindig luxus autón járnak és akár ünnep, akár böjt, szopós borjut esznek fehér tányérocskákról. És ahogy ez a konok fiu beszél, a nagytudományú urak minden tógáikkal, papírjaikkal, paragrafusaikkal és hülye ülházaikkal együtt mintha meginognának.

Teremtette! Ki menti fel a megvádolt törvényt? Ki támassza alá az igazságot?

És itt... hopp!... Itt tölti be feladatát Kirku. Felütik vastag aktacsofmóját. Ezmegez György, alias Kirku. Szép rendbe tett lapokon állnak összes évei, hónapjai és napjai. Nem látszik ezeken a lapokon, hogy az ebből és ebből a községből való földtelen földműves György hogyan hurcolta óráról-órára, hónapról-hónapra, évről-évre tompa, sötét és meggyötört életét, amíg csak égnek meredt lábbal le nem hullott a földre. Látszik azonban az, hogy fentnevezett Kirku lopás nélkül nem élhet. Adhatsz neki enni, adhatsz neki inni, büntetheted, megbocsáthatsz neki, — lopnia kell.

— Nézze, fiatalember, — mondják a tudós urak, — csak nem kívánja azt, hogy egy ilyen egyén szabadon járjon? Holnap esetleg éppen az ön egyetlen nadrágját lopja el, hogy beigya. Tessék, győződjön meg. 1896. Ügyiratszám 1515. Eltulajdonított egy katonanadrágot, épp ilyet, mint az öné. Más... 1905. Ügyiratszám 2006. Elemelt két tyukot és egy malacot. Na látja! Aztán meg kérem...

És miközben a derék ur a nyakas kérdésekre ilyen meggyőzően felelget, úgy tűnik fel, hogy a börtön, a jegyzők, a paragrafusok, az ügyvédek, a bírák, az ügyészek, maguk a törvényeket író tudósok csakugyan okosak, szükségesek és létjogosultak.

Kirku kihuzta őket a csávából. Az egész törvényt megmentette.

Esetleg folytatta volna tovább is, a nyolcvanadik évéig vagy ötvenéves rabjubileumáig, de megszakításokkal, állva a kiszabott idő alatt a poszton és azután mars szabadságra. Menj, lődörögj egy kicsit az országúton, aludj egy kicsit rács nélkül, igyál egy pohárával és aztán vissza a törvény igazolására. De másképp történt.

Julius volt. És októberben Györgya-bának szabadulni kellett. Szóval urlaub.

Egy nap az irodába hívták. Kirku azt hitte, hiányzik pár tojás a ketrecből vagy új csirkét biznak a gondjaira. Egyéb derült ki. Az irodából Kirku egy iv papírral jött vissza. Gépirásos szavak voltak rajta. Egyforma, fekete, szigorú szavak. Pecsét. Aláírások. Ahogy illik. És a papíron az állt, hogy az ebből és ebből a községből való földtelen földműves Györgynek folyó év szeptemberében tárgyalásra kell jelentkezni a törvényszéken egy posztókat eltulajdonítása miatt...

Megy Kirku egyik őről a másikig és az irástudó rabokhoz, hogy a papírt elolvastassa.

— Megint lopál, tatuka?

— Megint, pusztuljanak a kabátjukkal együtt. Épp szabadulás előtt. Mit kapok ezért a kabátért?

Bár, ki tudhatta volna jobban nála? De Kirku kérdezősködött fütől-fától. Mennyi jár ezért?

Egyik tiz hónapot jósolt, a másik egy évet ígért, a harmadik jószivű volt, leszállt három hónapra. Régi kabát volt, viseltes.

Megy az öreg. Faltól-falig. Bicegve. Ugy vágta főbe a papir, mint egy bárd. Éppen a szabadulás előtt. Értelmetlenül bámul a papírra: § 333.

Ezt a számfölötti paragrafust Kirku elviselni már nem tudta. Iparkodott, nekidurálta magát, csunyán káromkodott és végül engedett.

Ma az izületei fájtak, holnap a melle zakatolt, végül kiujult a régi sérv, elkezdett fájni, nehéz lett a feje, szemei kiürültek, lefeküdt az öreg a földre, hogy a sérvét felkösse. Máskor is előfordult ez, de akkor ráncba szedte baját, egyet szusszant és továbbment. Ez a mostani azonban egész más. Hever a földön, lábai égnek és nincs benne egy csepp erő. Nosza, nekibátorodik az éhes kakas, hozzá oldalog, ránéz félig ijedt, félig fenyegető kerek szemével és ni.. egy nagy sárga tetű mászik lassan az ing baloldalán. A kakas céloz, majd görbe kemény csőrével villámgyorsan belevág.

Kirku felnyitotta szemét. Homályosan rémlett, hogy őt, a főtűkászt csipi a kakas. És ekkor megértette, hogy neki befellegzett. Neki a nagyutra kell készülődni. A kabátot már nem üli le. Üljenek mások.

Másnap már nem kelt fel. A majorsághoz más öreget állítottak. Este jött a fogházorvos. Orrát befogta zsebkendőjével.

— Mi az, vénség?! El akarsz menni? Ideje!

És odébb állt. Gyógyszert nem irt, diétát nem rendelt, még szalmazsákot sem adott, mindössze annyit mondott, hogy Kirkunak ideje menni. De ezt az öreg nélküle is tudta.

Fekszik a gyékényen. Kemény. Fordul egyik oldaláról a másikra. A rabkosztot nem bírja. Ha valamelyik fogoly ad egy kis tejet, lenyeli: köszönöm! De mennyi tejet adhat egy rab? Tiz napig készült Kirku a zárkában a nagy utra. Mintha nem tudta volna magát rászánni, hogy a posztját cserben hagyja. Jöttek különböző urak, bekémleltek a likon, kérdezték hangosan:

— Él még?

Kirku még élt. A tizenegyedik napig élt. A tizenegyedik reggel a szolgálatos őr benyitott hozzá.

Az öreg dermedt. Csont és bőr. A kockás rabpokróc lecsuszott róla ferdén, elkékült lába kinyult, ujjai között tyukpiszok. De ami még kacagtatóbb, Gyorgya bácsi életének bakacsinjá, félett a derült juliusi reggelen ég a lámpa és huszonöt koldus-gyertyafényével tul akarja világítani a Napot.

A napos őr első gondolata volt: jelenteni. A második: kioltani a villanyt. A harmadik: levenni a sapkát és keresztet vetni. Ezt a harmadik gondolatot azonban nem hajthatta végre kellő szabatossággal, mert a nyolcvanháromban kövér hullaszag honolt. Gyorsan kilépett, szokott mozdulattal becsapta az ajtót és gépiesen rákattantotta a kulcsot. Egyszer. Kétszer. Háromszor. És most a börtönzárak szentháromságára a kereszt már nem talált.

Aztán deszkát vettek, felvették az előírást jegyzőkönyveket, a te-

metés költségeiről tárgyaltak a lelkésszel. Ezzel eltelt két nap. Közben a foglyok megmosták a hullát. Valaki adott inget, más egy bő gatyát. Így rendbehozva, koporsóba tették az istenrabját.

Aztán a pap jött és Kirku végre elhagyta a cellát. Egy szekérre tették a börtönudvaron, hol teljes létszám mellett megkezdődött a szertartás.

A pap elénekelte a dalt, sőt egy prédikációt is tartott. Nos, az éneket bánja a kő, akadt olyan is, akinek tetszett. De a prédikációt a foglyok sokáig eszükbe tartották.

Azt mondta a pap, hogy Kirku bűnös volt és nem vezekelt, nem félt istentől, a sok bűnért, a világon a pokol kinjaiban fog fürödni. Nem egy évig, nem két évig, nem tíz évig, hanem per omnia secula seculorum!

Igy folytatta a lelkiatya a dolgot, amit nem ő kezdett el és az emberi törvényekhez, melyekért Kirku negyven és két évig túrt, hozzácsapott még egy utolsó fenytést könyörületesen. Mindörökre.

Gyorgya nagyatának azonban ez már mindegy volt. Szigorú arcát a laposra tákolt ládából a törvények sokemeletes házára szegezte. Tarkója a koporsó fenekét nyomta. Fehér-tüskés álla kemény, könyörtelen mozdulatba meredt. Lehet, hogy a végén, a legvégén az öreg mégiscsak feltörte a diót, rájött, hogy hol van a kutya eltemetve: kit hizlalt az ő éhsége, ki préselt bort az ő kinjaiból, ki bűne a sok büntett.

Kirku elment. Nem bucsuzott senkitől, nem bocsátott meg senkinek. Meghalt. „Cipeljétek ti magatok tovább törvényeiteket, paragrafusaitokat, kabátjaitokat és ráadásul az én holttestemet!”

Én azonban, ügyetlen író és Kirku pajtása és barátja, nem nyugodtam bele, hogy Kirkut odavigyék, ahová orrhangján a pap utalta. Karjaimba vettem kicsi, sokat szenvedett testét és odahelyeztem, ahol a helye. Sok olyan van ott, mint Kirku és naponta ujak érkeznek. Lefektettem őt szorosan a többi mellé, hogy ne legyen olyan kutya-egyedül s mert egykor én is ott találok helyet.

Keresztek nem állnak rajta, harangok nem zugnak felette. De a kemény szél és a perzselő nap virágokat fakaszt és testvérek hullatják rá meleg könnyeiket.

KATALÁN DAL A XIII. SZAZADBÓL

Fordította: FALUDY GYÖRGY

Étlen, szomjan, leköpve és kizárva,
sántán, bénán, süketen és vakon
járunk koldusdalunkkal házról-házra
jeges telekben s izzó nyárnapon.

A köd a házunk, könny a feleségünk,
borunk az árok, ételünk a sár,
de néhanap egy boldog házhoz érünk,
hol a szakácsnő bő moslékra vár.

Ilyenkor csak zabálunk és bőfögve
iszunk, s aztán, sok megveszett bolond,
bénán bokázunk s elmondjuk röhögve,
hogyan rohadt le orrunkról a csont.

De ha oly házhoz érünk, hol kidobnak,

s kenyér helyett szitkot s rugást ka-
punk:
onnan némán megyünk tovább s ti-
tokban
a falra egy keresztet mázolunk.

Tovább megyünk a végtelen világnak,
s megdöglünk egyszer egy vén csür-
alatt
a férgek undorodva megzabálnak,
de a kereszt a házon ott marad.

S egy vak, lámpátlan nyári éjszakában
lesz egy barátunk még, ki arra tart,
s megáll a háznál s körbe járja,
s megint megáll s fölgyújtja majd.

M A I M A G Y A R K Ö L T Ő K

KORVIN SÁNDOR: VASÁRNAP DÉLUTÁN

Mint öreg ember a napon
derül a vén világ.
A Fellegvár felhőből tűz
hajára bóbítát.

Istállók s konyhák gőziből
özönlött ki e nép.
Mégis tempósan hajladoz,
mégis rátartin lép.

Tükrébe új foncsort kerit
és újfent takaros
a torkos malomgátakon
robotoló Szamos.

Szolgalegény, szolgálólány
fogóznak össze, pár
a várba karol s mindahány
a ringó sorba áll.

Gyógyul és kedvet kap a táj
a fertő tél után.
Mint csodadoktor éleszti
a fényes délután.

Feledik, hogy az úri nép
vegyülni nem kíván. —
Szebb a bokréta városunk
zöld hátsóudvarán.

Vendéget lát a Sétatér
és tarkán felpezseg.
Óh színes aljak, szalagos
ünneplő székeltek.

Szebb, ha a nép a néppel jár,
szegénnyel a szegény.
Fonja át egymás termetét
a szolgálány, legény.

A fák zöld bokrétája közt
zsivaj, kacér, erős.
Forog a név körhintaként,
a nép az új az ős.

Fonja át egymás életét
minden szegényfia.
Nem látott még a földkerekek
ily körtáncot soha...

Lobogj óh kedv, tavaszi kedv,
friss népek, bomló fák!
Feledd ma szolgavoltodat
hullámzó sokaság.

KORVIN SÁNDOR: A FÜRDŐBEN

Modern idill! Kirándulás egy kádban.
A fáradt test ön-mélyeibe tér.
A könnyítő elem fürösztli lágyan —
Kivül szűk kád, belül kitágult tér.

A fülke, mint a gőzmosoda fülledt,
de kedvem enyhül, testem szendereg,
s a mélyvizek rest mámorába süllyed,
hisz' víz és só, akár a tengerek.

Elönt a messzi tenger szűrt zenéje.
Hideg-meleg, mint forrásvíz csobog.
Mint zápor csap a tenger felszínére
úgy zúgnak le a fényes zuhanyok.

Az emlék elszáll habzó partfokokra
és földereng az áhitott csoda.
A gummiszivacs rőt korallok bokra
s a szappan, mint a hal siklik tova.

Egy mozdulat az alvó iszapágyig,
a vándor test súlyveszve imbolyog.
A kéz pihegő medúzákkal játszik
és ráfonódnak finom moszatok.

Mint rab hal, amely üvegházát lakja,
tudom: műtenger ámitása ez.
Rátapadok az őr üvegfalakra
s az áttetsző álvégtelen övez.

És mégis kell a víz mesterkélt álma.
Az anyaméh s a tenger ős-örök
kábulatába ringatnak felváltva
e hérvégi, kibérelt örömök.

Óh hatvan perc tisztálkodás és álom,
őstenger-émlék, magzat-révület!
A multakat mélyedben megtalálom.
A hős jövő az ott vár kívülled.

MARIA BÉLA: K. TUCHOLSKY EMLÉKÉNEK

Nem róla és nem magamról
akarok szólni, de életünk
sekély vizeiről, miben oly könnyű
elmerülni! A sekély vizek
az egyedül veszedelmesek!
Aki nagyon lenn él
a vigasztalan hétköznapi
között s örök magányosságban,
az megérte szavaimat. — A harc
volt a mi szigorú
szülőnk s egyetlen társa
ifjú éveinknek. Ne engedd,
hogy a kúszó ellenség:
a **lassan** gyilkoló elfáradás
felőrölje erődöt: a harc,
a pofoztató, életadó,
felmagasító, szabadító
harc a mi kenyérünk s vizünk,
melyben életünk kivirágzik.

MARIA BÉLA: EGY VASÁRNAP

Vasárnap volt, olyan, mint a többi,
március első napja és a hegyeken
fehér hó feküdt. Már kora reggel
megtelt a város sítalpakat cipelő
emberekkel és a frisstestű lányok
nevetésében már ott ült a tavasz.

Ugyanakkor pedig más hegyek között
nem hó fehérlett: sűrű fojtó, **füst**

és elhaló hörgések szórták be a tájat.
Parancsra egymást halálra keresték
világosabb bőrű és sötétebb bőrű,
egészséges, épeszű férfiak.

MÉLIUSZ JÓZSEF: ELKÉSO IFJUSÁG

Húllnak ifjú éveink,
egyik a másik után,
elsárgult avar alatt
tespednek fegyvereink.

Ó, hol vagy lelkes láng,
ki lobogtál Grachusok
Rómát ingató ajakán,
párisi uccafüstben,

lőporban vérré váltál
s a márciusban száltál?
ólmos felhők alatt
terül a nép földetlen

s sorskemény csapások
csorgatják gyenge vérét.
Rémülten megbujtanak
a harcra elhivottak,

mély álomvárba vonultak,
holt némaságba borultak.
Az ifjú láng ~~nga~~ ~~üz~~
nincs, nincs sehol közöttünk.

Gyávák vak sokasága
zümögve gúnyt dalol
gyalázatos magáról,
fiatal rút bukásról.

Folyik, folyik az év
egyik a másik után,
világ fekete arcán
változás álig esik.

Pedig amott álul,
a körmös alkonyatból
változás hire dörög,
acélos lépés dönög,

s a cikkanó villanás
halálos biztosan
elemi, óriás
tűzvészé tornyosúl.

De, akkor már elkéstél
Ifjuság, ki elhagytad
fegyvered rozsdá közt,
rothadó avar alatt!

AZ IRÓI SZABADSÁGRÓL: „A történelem erői, vagyis a tulajdon történetüket formáló emberek meghatározó hatással vannak Önökre, kedves irótársaim, és minden ellenállás hiábavaló. Ők fogják át láthatatlanul az önök kezét, ők vezetik az önök tollát: fegyelmezzék hát rángatózó irótollukat, amely a vélt írói szabadság nevében lázong. Az önök szabadsága nem kerülhet ellentétbe a történelem mozgásával, hanem e mozgás elfogadásában rejlik. Szabadságuk nem más, mint az önökre ráható erők megismerése és megértése.” (Louis Aragon. Vendredi, április 3.)

LOUIS ARAGON A REGÉNYRŐL: „A regény nagyértékű tálmány, az emberi szellem vívmánya abban a mértékben, amelyben az emberi szellem fejlődésének eszköze s a megismerésnek, nem pedig az elhomályosításnak a módja. Ez azt jelenti, hogy a regényíró képtelen betölteni hivatalát, ha visszatérése a valósághoz véget ér a valóság pusztító tudomásulvételénél... A regény nem fénykép: s mi több, az irodalmi fénykép: a naturalizmus korántsem az a realizmus, amelyre gondolok; hiányzik belőle a kísérletező tudatos beavatkozása a valóság teljes felderítése végett.” (Vendredi, 1936. április 3.)

KULTURKRÓNIKA

AZ ÚJ MAGYAR SZELLEMI FRONT ÖSSZEOMLÁSA

Egy sajtósági irodalmi mozgalom jutott el rövid életének utolsó fejezetéhez. Az új népiesség írói egyesülése, az új szellemi front bomlott fel, most már vitathatatlanul annál az aktusnál, amelynél Zilahy Lajos, az írói tömörülés vezére búcsút vett harcai színhelyétől, a *Magyarországról*. Ez a lap többet jelentett az új szellemi front számára, mint amit általában egy fórum jelenthet írók és ideológusok számára. A Magyarország volt új eszmeiségük bölcsője és egyben koporsója is. Ez volt fegyverük és vértjük is, és ez testesítette meg számukra az élő kapcsolatot, amelyen át szólni igyekeztek a néphez és az urakhoz egyaránt. Fellépésük törvénytörően ment végbe: akkor jelentkeztek a politikai közélet porondján írói felkészültségük teljében, amikor a társadalmi reformizmus kísérlete megmásított világképre törekedett. Az új népiesség jelentette azt a világszemléletet, amely a falu-város ellentét mesterségesen kicsiholt tüzével a „bűnös” városmorált akarta elhamvasztani. Ez a mozgalom nem a faluból nőtt ki, ha résztvevői között paraszti ivadékok értelmiségi sarjai is hangadók lettek. Az új szellemi frontot, amely a paraszttért igyekezett csatáját megvívni, nem egy osztály szociális forrongása dobta előre élesapát gyanánt, hanem egy *felülről* irányított politikai hullám, amely a parasztot nem felszabadítani, hanem csak magával rántani akarta. A politika mindig biztos szimattal talál rá a jóhiszeműekre is meg a számítókra és így esik meg, hogy az új szellemi front is gyűlhelye más eszmék kiábrándultjainak, naiv lelkesedőknek, furfangos érvényesülőknél és meggyőződéses kombattánsoknak. Bizonyos, hogy sokukat elismerés illeti azért, mert hittek abban, amit csináltak és csak politikai tájékozatlanságuk volt nagyobb meggyőződésük hevével, amiért minden bizonnyal ők maguk tesznek leplezetlen szemrehányást utólag önmaguknak. Vajjon Zilahyban csalódtak-e, aki összetobozta őket, vagy az eszmében, amelyre fölesküdték, avagy a fogadkozásokban, amelyeket senki se váltott valóra? Nagy szavak emléke kisért a nagy nekilendülés korszakából, amikor még az ördöggel való cimborálás is jó volt, mert olykor az ördöggel is érdemes szövetkezni, ha a cél szentesíti az ördögöt. Papíron a népről volt szó és a földről, nem hárfázó arkangyalokra van szükség — mondták, — hanem földosztó politikusokra. És mert az új szellemi frontot fölülről teremtették meg és nem alulról, ahonnan a népkövetelések elindulnak, világos, hogy csak az ördöggel lehetett szövetkezni és nem a néppel, amely mitagadás, sosincs elragadtatva ama fiaitól, akik nadrágot húznak és az urakkal tárgyalnak az ő sorsáról. Az új szellemi front sorsa ennél fogva megpecsételődött attól a perctől kezdve, hogy nem népkövetelésekre, hanem kormányprogramra támaszkodott.

A napilap, amelynek hasábjain kialakultak az írói csoport törekvései, bizonyítéka annak, hogy mesterséges eszközökkel hívták életre az íróknak ezt a mozgalmát. Mert ez a mozgalom csak addig funkcionálhatott, amíg az aljátolt bázist maga alatt érezhette. Amint ez kicsúszott

„S a parancs állandóan a fülemben suttog: szövetkezz, ha veszendő magyarságunk érdeke kívánja, de fordíts háttal a hárfázó arkangyaloknak is, ha cserbenhagyták ennek a népnek alapvető követeléseit.” (Kodolányi János a Magyarországból.)

alóla, létjoga is megszűnt, mert a néphez ez volt az egyetlen, reális kapcsolata. Most derül ki a napnál is világosabban, hogy az új népiesség e mozgalma nem a népben gyökerezett, hanem, csak az írott szóban. Ez pedig nagy különbség.

Felvetődik a kérdés, mi idézte elő azokat a körülményeket, amelyek az új szellemi front létalapját megszüntették. Ha a mozgalom elindító rugóit megláttuk már a hatalmi politika szándékoltságában, ott kell keresnünk a bontó okokat is. Zilahy, amidőn magyarázatát keresi annak, hogy a *Magyarország* lapkiadó érdekeltsége mért változtatta meg eredeti magatartását az új szellemi front lapjának további kiadása kérdésében, nem gyökerénél fogja meg a kérdést és azt mondja, egyszerűen arról volt szó, hogy a vállalatnak döntenie kellett afölött, hogy mi a fontosabb számára: a pillanatnyi rideg üzleti szempont, vagy pedig a világszemlélet kérdése. Egyben megállapítja, hogy az elmúlt két esztendő alatt a, lapvállalat részéről *politikai bizalmatlanság* fejlődött ki azzal az irányzattal szemben, amelyet ő a lap átvételekor vállalt. Mindez igaz lehet, de ha így van, feleletet kell keresni arra a további kérdésre, mért fejlődött ki politikai bizalmatlanság és vajjon feltétlenül pusztán üzleti szempont-e az, ami elhatározásában a lapvállalatot vezette és nem egy másik világnézet, amelybe az üzlet fogalma is belefér, sőt ott realizálódik. Ha pedig a jelen választás inkább ígérkezett üzletnek, érdemes volna tudni, mért szűnt meg üzletiessége az új népiességnek, amely minden bizonnyal csak ezzel a tulajdonságával tudta eredetileg büvkörébe vonni a rideg tőkés vállalkozást. E sok kérdésre módfölött egyszerű a felelet:

Az új szellemi front akkor alakult ki a Magyarország hasábjain, amikor a kormányhatalom hozzáfogott a totális állam gondolatának megvalósításához. A feltörő szociális erők támadó tendenciái vonták maguk után a társadalmi védekezés és ellentámadás szükségét és tették indokolttá a polgárság előtt a fennálló termelési rend társadalmi berendezkedésének átszervezését. Az eddig uralkodó liberális humanista ideológia helyébe egy újabb világszemlélet szüremlett, amelynek világképe kifejezetlenül élt a vidék és a falu gondolatvilágában és amelyet már az ellenforradalmi idők igyekeztek életre kelteni. Az ellenforradalmi periódusban a tömegbázist a vidék és falu adta, de mert a parasztsztyály ellenforradalmi érdekvédelme a maga megfogalmazhatatlansága miatt a benne rejlő ellenmondásokkal csak homályosságot árasztott, új ornamentre volt szükség és az érdekvédelem pontosan értelmezhető fogalma helyére a fajvédelem fogalma került, amelybe minden belefért anélkül, hogy ezt a mindent meg is kellett volna szigoruan határozni. A parasztsztyagra, mint a nép gerincére szükség volt, tehát úgy kellett felértékelni, hogy a neki jutott szerepre kedvet kapjon. Az új ideológia csak a paraszt apológiáját hozhatta. Amidőn a társadalmi fasizálódás gépezete elindult, ismét a paraszt volt az, akire szükségképpen gondolni kellett, mert ő volt a nép, amelynek nevében hadat lehetett üzenni a városi kozmopolitizmusnak, amely a valóságban csupán a szabadelvűsége jelentette, az akadályt az előretörő fasizmus útjában.

Az új népiesség propagandistáira, az írókra, ehhez a rohamhullámhoz volt szükség. A parasztkérdés a népi sorsközösség problémájának tengelyébe került és a telepítéstervezetek vonták el a figyelmet a társadalmi fasizálás fokozatos léptei felől. Az új szellemi front lelkesen szolgálta a parasztpolitikát. Lehet, hogy csakugyan bíztak a telepítésben, szerintük abban az utolsó szalmaszálban, amely megmenti a népet a pusztulástól. Bizonyos, hogy néha kétség fogta el őket és aggodalom:

„A veszély nyilvánvaló, — irták — a kormány szólamaiban elfér a legmerészebb reform, de elférhet a reform torzképe is. Telepítés, halljuk. De ki tudja, hogy a kormány nem a bankok nyakán rothadó földeket veszi-e meg magas áron? Száz családot telepítenek egy évben vagy tizezret? Letörik a mai nagy bürokráciát, vagy rábizzák, hogy elaktázza a megújhódást? Vannak alkotó és vannak nyirbáló reformok. M. biztositékunk van arra, hogy a kormánynak az új sajtótörvény nem lesz fontosabb, mint a népoktatás, a lakosság mezőgazdasági kiképzése?”

Egy kormányprogram valóban nem mindig jelenti azt, hogy abban nem fér el a program torzképe is. Ha egy kormányzat hatalmi beagyzódása végbemegy, nincs szükség többé a népszerűsítés sokszor túlméretezett arányaira. Jelszavak, amely egy kormányprogramban szükségképpen helyet kapnak, nyomban kellemetlenné és terhessé válnak, amint az visszhangozva a közvélemény szájából fölhangzik. Most is az történt, hogy a parasztkérdés megoldása nem történhetett olyképpen, ahogy azt eredetileg egy politikai program meghirdette. Az új népiesség hitvallói azonban az eredeti elgondolásokhoz ragaszkodtak és lapjuk a Magyarország belemerevedett az akkori formákba, nem tudta megtartani azt a hajlékonyságát, amelyet a politikai taktika megkívánt volna. Így állott elő olyan helyzet, hogy Zilahy már számolt a lap elleni rendszabályok eshetőségével is.

Itt kell figyelemmel lenni Zilahy ama megállapítására, hogy a lapvállalat részéről bizalmatlanság fejlődött ki azzal az irányattal szemben, amelyet ő két esztendeje, a lap átvételekor vállalt. Ez a magatartás szükségzerű. Hiszen a tőkés vállalat nem ellenzéki, hanem kormánytámogató politikához adta oda a lapját, mert üzleti érdeke ezt akkor így kívánta. Üzleti szempontjai ma is változatlanok, olyan lapot kíván kiadni, amely az üzlet lehetőségét hordja magában. Pillanatnyilag városi boulevard ujságot, esetleg ellenzékiekedőt, ha ez a jobb üzlet. Világnézet ebben a magatartásban is van, illetve a polgári liberális világnézetben zavartalanul helyet kap a szabad kereskedelem elve is. Tehát nem lehet azt állítani, hogy a lapkiadó az üzleti szempont és a világszemlélet kérdése között választott. A kettőt együtt megtartotta.

Más kérdés az, hogy mért nem üzlet ma már az új népiesség politikáját firtatni. Egyszerűen azért, mert az új népiesség divatja lehanyatlott és épp úgy megkonzerválódott, mint a reformpolitika, amely létrehozta. Az új népiesség ma már akkor sem cikk, ha az Atheneum továbbra is odaadja esti lapját az új szellemi frontnak. Az új szellemi front tovább figurálhatna, mint egy obsitos tömörülés, jelentősége azonban csak nem volna többé. A lap nincs meg, tehát széthullott a front és éppen Zilahynak az a megállapítása, hogy a dolog úgy hat, mintha a Magyarország hasábjain kialakult írói frontot szétszórták volna, öntudatlan bevállása az egész mozgalom talajtalanságának. Hiszen nem a parasztság szűnt meg, hanem csak egy hangadó fórum. Az új szellemi frontnak nem csak az a hibája, hogy nincs honnan, de az is, hogy nincs hová beszélni. Nem levegőből szedett állítás ez. Az új szellemi frontnak volt egy elméleti folyóirata, a *Válasz*. Ez a szemle már hosszú ideje különféle válságokkal küzd és amíg ezek a szemléleti és gyakran anyagi válságok a napilap gazdasági megalapozottságán át nem juthattak felszínre, addig & folyóiratból nyomban kiütköztek. Hol van ma már a *Válasz* közvélemény formáló ereje, hol az új népiesség, hangos, elterpeszkedő és gögös rátartisága benne. Szerény, csöndes, rágódó folyóirat lett, amit elhagyott a nyilvánosság anyagi kegye. Mi ez, ha nem bizonyosága egy irodalmi áramlat lehanyatlásának?

Az új szellemi frontot akkor, amidőn Zilahy Lajos elhagyja szerkesztői íróasztalát, sehol sem látjuk. Talán e magányos távozásban annál szembeötlőbb és tiszteletreméltóbb a hősi és bátor gesztus, amellyel utoljára a nagy romantikusok módjára visszasuhint az ellenségre. Zilahy tisztán és feddhetetlenül akar távozni. Kifejti azokat az okokat, amelyek áthidalhatatlanok voltak közte és a vállalat között: Ellentétbe jutott velük a kapitalizmus kérdésében. Meggyőződése szerint magyar népi politika és ezzel kapcsolatban egy új földbirtokreform kérdése nem tárgyalható anélkül, hogy a katolikus nagybirtok, a feudális főúri birtokrendszer, a magyar bankokrácia és a magyar munkáskérdés viszonya a független kritika hangján ne érintessék. Ellentét volt a német kérdésben is, amely számára *belső* magyar kérdés. Amikor a fajok kérlelhetetlen harcainak korszakát éljük, magyar író nem nézheti lázadó gondolatok nélkül, hogy a magyar élet igen sok pontján olyan erők nyomulnak előtérbe, amelyek a magyarságnak nemcsak szellemét, de nyelvét is fenyegetik. Végül nem egyeztek a zsidókérdés felfogásában sem, mert Zilahy úgy valjára, hogy a kérdéssel foglalkozni kell, vagy legalább is teljesen kitérni előle nem lehet. Meggyőződése szerint a magyarság mai legyengült helyzetében a legnagyobb örültség lenne, ha a magyarság testéből a magyar zsidóságot, mint újabb kisebbséget hasítanák ki. Számára a magyarság nem faji, hanem nyelvi és szellemi egység. Miután a nyelvi és szellemi egységnek legdöntőbb tényezője a magyar nép, amely a gazdasági pusztulás szélén áll, a magyar zsidóságnak csak azt a részét tartja igazán magyarnak, amely ezzel a réteggel vállal sorsközösséget. Ez a sorsközösség pedig nem jelenthet mást: európai értelemben vett szociális reformokért való küzdelmet a magyar nép oldalán.

Zilahy programja nem fért el egy tőkésvállalkozás üzleti számításában. Nem illett bele az uralkodó politika kialakult tervébe sem. Az új szellemi front csődje is bebizonyosodott. Most már csak azt volna érdemes tudni, hol akar Zilahy tovább harcolni azokért az elvekért, amelyekhez hű maradt és amelyeket nem adott föl. *Ujvári László*

A NYOLCVAN ÉVE HALOTT HEINE. „A szkeptikus tizennyolcadik század végén születtem — mondta Heine — és egy olyan városban (Düsseldorf), ahol ifjúságom idején nemcsak a franciák uralkodtak, hanem a francia szellem is.” A franciák uralma u. i. a jobbágyság megszüntetését, a hűbéri mult felszámolását, a polgári egyenjogúság bevezetését, a zsidók emancipációját jelentette. Heine, aki származása következtében az utóbbiak közé tartozott — („már bölcsőmben velem volt egész életre szóló utlevelem”) — Európa ama fiatal tavaszán nőtt fel, amikor a szabadság napja megtörte a hűbériség jegét. 1811-ben vagy 12-ben látta Napoleon bevonulását Düsseldorfba s ezt a ragyogó emléket sohasem törli ki emlékezetéből az idő. Szülei adnak szállást *Legrand* dobosnak, aki felidézi a lavinadörgéses Alpok átkelését, a piramisok égető homokját, s a Marseillaisét és a Ca írat játszsza.

Anyja, Jean Jacques Rousseau lelkes tanítványa, a XVIII. századbeli francia filozófusok csodálója, az ész kultuszában neveli. Arról álmodik, hogy Napoleon szolgálatának szenteli fiát. A császárság azonban megbukik. Ekkor szülei valamilyen hasznos bankári vagy kereskedői pályára szánják. A fiatalember azonban rendkívül közepes hajlamot tanúsít ebbe az irányba. 1816 júliusában, amidőn nagybátyjához küldik kereskedői tanulmányai folytatása céljából, — már költőnek érzi magát. Első szenvedései, amiket unokahuga, Amália iránti boldogtalan szerelme

idéz fel, sötét, melankólikus költemények sugalmazóivá válnak. Ekkor eszmél csodálatos tehetségére. Elveszti a szép fiatal lányt, aki lenézi, de örök barátnőre talál a költészetben. Ez fényesíti majd be csalódásai, gyengeségei, szomorú szerelmei, gyűlöletei, lelkipurdalásai, megalázottságai, szegénysége sötét óráit, s hosszú mártírúma agóniáját. Ez adja majd kezébe a kardot, amellyel dühödten száll harcba. A német antiszemitizmus, azokkal a különféle üldözésekkel súlyosbitva, amelyek a szabadságszerető írókat érték, a lázadásba taszították. Gazdag és fukar családjával való küzdelmei, azok a megalázott és szenvedő érzések, amiket ezek a nézeteltérések okoztak a reszkető, érzékeny és büszke lélekben csak mégjobban feltűzelték haragját a kiváltságosak és gazdagok ellen.

Romantikus szubjektívizmusától a bonni egyetemen kezd szabadulni Heine, lerázza boldogtalan szerelme kísértetét, kilép terméketlen kétségbeesése köréből s egész hévvel az életbe veti magát. A romantika mesterei: Schlegel, Tieck, Novalis, Brentano, Armin, Frouqué, Chamisso, Hoffmann (akit olyan szigorúan bírál később *Németországról* c. könyvében) a kedvelt írói. De már kikel a reakciós romantika ellen, elítéli a nacionalizmust és 1815 után a Burschenschaftokban fellángolt középkor-kultuszt. Egy 1820-ban keletkezett cikkében sajátos, egyéni gyilkos humorával gúnyolja azt a romantikus egyveleget, mely az „azur spanyol románc, a sötét skót köd és a hamis olasz csillogás keveréke” és az „igazi” romantikát állítja vele szembe, a Goetheét vagy Schlegelét, akik határozott képek segítségével, a folklór termékeiből és kifejezéseiből kölcsönözve idézik fel a romantikus érzéseket. Már ekkor kínozza a német valóság SÍ noha kiszabadult a sötét hamburgi pultok közül s elhagyta, azundorító kalmáréletet, mégis „a piszkos férgek brekegő lármáját” hallja, maga körül. Hol lehet menedéket lenni a butaság elől? A keserű, csipő, égető gúnyban — „mikor a szívem átszúrták, széttépték, megcsonkították, mégis megmaradt a szép, gunyos nevetés”, — abban a bosszúálló gúnyban, amelyről később azt mondja Thiers, mikor Heine Párisban telepedik le: „Voltaire óta ez a német a legszellemesebb francia!”

1820 októberében Heine beiratkozott a göttingai egyetemre, majd 1821-ben a berlinire. Két romantikus tragédiát írt ekkoriban, az egyik a spanyolországi mórok és keresztények harcain át a zsidóság tragédiájára emlékeztet; a másik egy boldogtalan szerelem kétségbeesettségének az emléke. Ugyanakkor, midőn e két tragédiát írta, (az egyik csúfosan megbukott) adja ki csodálatos lírai *Intermezzo-ját*, amellyel egy csapásra a német költészet mesterei közé kerül.

1821-től kezdve Heine mind erélyesebben kel ki a nacionalizmus és a romantika, valamint az Egyház ellen. Nem kíméli sem a zsidókat, sem a katolikusokat, sem a protestánsokat, a jezsuiták pedig egyenesen dühbe hozzák. „Száz pietista közül — mondja — kilencvenkilenc gazember és egy számár”. Fiatalon felszabadult a hagyományos zsidóság alól, elszakadt szülei vallásától. Hogy 1825-ben elhatározta magát a protestantizmus felvételére, minden visszatetszés ellenére azért tette, hogy „megszerezze az európai kultúra belépő-jegyét”, mert amint egyik alakja mondja „a zsidóság nem vallás, hanem szerencsétlenség.”

Nem a kereszténységet, a vallást gyűlöli, hanem azokat az uralkodó és kihasználó rétegeket, amelyeknek a kereszténység fegyvereket szolgáltat; a mult szellemét, a vallásos és politikai romantikát. Ez nyomja el a zsidóságot, mint ahogyan elnyomja a népet. Heine szemében a zsidók ügye egybeolvad a demokrácia ügyével. Csatlakozzanak a zsidók, a modern társadalom eme páriái az összes többi kiközösítetthez! Nem vallásos előítélet, nem faji gyűlölet áldozatai ők, hanem egy társa-

dalmi igazságtalanságé. Ellenségeik azok, akik elfojtják a gondolatszabadságot, akik homályban tartják a világot és csak ezen az áron tudnak uralkodni. Ime ezek az ellenségeik s nem mások! „Meg kellene, hogy értsék végre a zsidók, — fejezi be Heine, — hogy valójában nem szabadulhatnak fel addig, míg maguknak a keresztényeknek a felszabadulása nem lesz végleges és teljes.” Érdekes, hogy miként kapcsolódik Heine gondolata Marxéhoz a zsidókérdésben.

Egy 1822-ből keltezett levelében megfogadja, hogy a mult kártevő hatalmainak a legyőzésére szenteli életét: „Háborút a százados igazságtalanság ellen, a butaság és a rossz uralma ellen! Akar fegyvertársam lenni e szent küzdelemben? Ha igen, örömmel nyujtom Önnek a kezem. A költészet, végül is, csak szép kellék.” A „tisztá” művészet ideje lezárult. „A forradalom belép az irodalomba.”

Mind sűrűbben jelenik meg verseiben és prózájában a társadalmi rendszer által lekötött nép nyomorának megható átérzése. Megborzongatja a hideg, midőn olvassa az újságban, hogy egyesek — megfagytak London uccáin, mások éhenhaltak Nápolyban. A szabadság, a társadalmi igazság szavai lángbáhozák. A francia forradalom műve szép és szent előtte. A gall kakas az új idők születését jelenti. „Az új vallás kiválasztott népe a francia, az ő nyelvükön fogalmazták annak első evangéliumait és dogmáit.” A *Reisebilder* lapjain (1826-31), amelyek megjelenése egész Németországban általános és viharos méltatlankodást idéztek fel, Heine keserű vonásokkal ostromozza a német társadalmat, a minden haladást ellenző kormányt, a szolgálalkúséget és a zsarnokságot. Az utirajz formájában találta meg a költő a polémia leghajlékonyabb és leghatásosabb kifejezését: a *Reisebilder* hatalmas politikai gúnyirat. Ugyanakkor a *Buch der Lieder* (1827), a világgöltészet remeke.

Természetesen Heine nehezen boldogult a cenzurával. A *Reisebilder* második kötetét megjelenése után tüstént betiltják Poroszországban, Ausztriában, Hannover és Mecklenburg tartományban. A júniusi forradalom újra barrikádokat emelt Páris uccáin. Heine sietve dicséző verset ír a kitörő francia forradalomhoz: „Vérem hullatására tágas és nemes harcmezőzt keresek. Nem akarok a szűk boltban megfulladni!” Franciaországban nem fog zsidóellenes, antidemokratikus, író-ellenes előítéletekbe ütközni! 1831-ben emigrál Párisba. Francia nőt vesz feleségül és haláláig ott marad (1856).

1830-ban, Varnhagenhez irt levelében Heine mentegetődzik, hogy a *Reisebilder*ben csak a kormányt és klérust támadta: „Tudom jól, hogy a forradalom felöleli az összes társadalmi érdekeket és a nemesség meg a papság nem egyedüli ellenségei. Azért hangsúlyoztam utóbbiak szerepét, hogy az ellenök való támadás szükségessége világosan kitűnjék. De még jobban gyűlölöm az arisztokratikus polgárságot.” Franciaországban meglátja azt, amit Németországban nem volt módja tapasztalni, a teljesen kifejlett, az államot irányító polgárságot és a sorsával megismerkedni, öntudatosan kezdő munkásságot. Szabad levegőt lehelhet Párisban, boldogan taposhatja a nagy Forradalom köveit, új humánus és demokrata vallásának szentelheti magát. *Saint Simon* és *Enfantin* tanítványának mondja magát, mivel „ez a szellem koriunk legjelentékenyebb áramlata”.

1831-ben, Saint Simon halála után hat évvel, a saint-simoni rend a tetőfokán. Heine megtalálja benne saját tiltakozását az ember ember által való kihasználása ellen s a kereszténység és az Egyház kritikáját, a testvériség, emberi szövetség, a szenzualizmus rehabilitációjának eszméit, mely mind oly' kedves neki. *Enfantin* visszavonulása után Heine soká-

ig hű marad hozzá, noha nem hisz a békés, a tudósok és gondolkodók irányította, a felülről való átalakulásban, csak abban, amit a nép hajt végre. Már ebben az időben Heine láthatára jelentősen meghaladja — mint Engels aláhuzta — a német liberalisokét, akiknek legnagyobb alakja *Ludwig Börne*. Heine és Börne, akivel később szakít, a *Fiatal Németország* képviselői. A német radikálisok szemére veti Heine, féltékenyek itélvén őket, hogy a francia forradalomnak csupán egyszerű utánzatát akarják adni. Ő távolabbra lát és nem a vállalkozók és kereskedők uralomrajutásának képzelel a német forradalmat.

Atta Troll (1841), a „romantika utolsó szabadéneke”, ez a politika és irodalom „elfogult medvéi” ellen irt mű bizonyos fordulatot jelent Heine alkotásában. Megszűnik harcos költészete? 1843 novemberében Marx Párisba költözik, ahol a Francia-Német Évkönyvek kiadására készül, amelyeknek munkatársa Heine is és bizalmas barátság alakul ki köztük. 1844-ben jelenik meg Heine remekműve: *Németország, téli mese*, Németországban tett utazásainak képe. Költői, szatirikus és gúnyos ereje szabadon folyik e műalkotáson keresztül. Nem véletlen, hogy Heine alkotó tehetségének tetőfoka egybeesik Marx barátságával. Szemében a munkásság, a nyomor és elnyomás világának ez a rétege a jövő reménye.

A szocializmus a demokratikus mozgalom logikus következményeként tűnik föl Heinének. És bármilyenek voltak később az ellenmondásai, meghátrálásai és hibái (legyengült beteg korában): ebben kell keresni gondolatvilága értékét. Marx, aki teljesen megértette a költő korszakos jelentőségét és aki valóságos csodálattal viseltetett iránta: nem csalódott benne. Megbocsájtotta neki szeszélyeit, tévedéseit, gyengeségeit, a francia kormány támogatását, 1848-as fordulatát és az „élő Istenhez.” való megtérését.

Milyen nagyszerű tisztasággal látta Heine, hogy mire megy a játék: „Nincsenek többé nemzetek Európában — írja — csak pártok.” Az osztályharc átalakítja a világot. A szocializmus a félelmetes hős, aki csak azt várja, hogy belépjen a színpadra...

Ellenmondásos ideológiája gyakran hibás s korántsem bír a tudományos szocializmus vértetével. De nincs-e bizonyos fantáziára joga a költőnek? Ez az érzékeny lélek, mely minden öröm és minden emberi szenvedés fele nyitva állt, műveiben csodálatos művészi tökélyel tükrözi vissza kora leghaladóbb elveit: előrelátta a jövő kódében az új emberiséget, „amelyről nekünk rabszolgáknak nincs semmilyen sejtelmünk”. Kijelentette, hogy a népek szent harcában az írók hivatása a nép szolgálata. „Nem tudom, megérdemlem-e, hogy olajággal diszitsék egykor siromat... Soha sem biztam nagyon a költői dicsőségben... De tegyetek egy kardot a koporsóm fölé, mert hű katonája voltam az emberi felszabadulás harcának.”

„Ha meghalok, ki fogják tépni a holttestem nyelvét” — jósolta meg a költő. Dicsőségéhez hozzájárul, hogy számúzta Vilmos Németországa és hogy ma Hitler letiltja és elégeti műveit. (J. F.)

AZ OXFORDIZMUS. A világgazdasági válság társadalmi válsággá való kimélyülése megrendítette az ideológiai felépítményt is. A hitleri Németországban erős keresztényellenes áramlat ragadta magával a tömegeket, Magyarországra bevonult a honfoglaló pogányok fehér lova... A keresztény egyházak csódjá, amit pl. *Brunner* svájci teológiai tanár nyíltan beismer, Észak- és Nyugateurópa demokrata országaiban az *oxfordfordizmus* nevezetű vallási mozgalmat szülte.

Az oxfordizmus, egyik svájci hívőjének meghatározása szerint, az

egyén lelki válságát, valamint a népek nyomorát akarja megszüntetni. Ezt a célt „az élet minőségének megjavítása” révén kívánja elérni, azzal, hogy az egyéni élet vezetését Isten kezébe teszi le. Fontos elhatározások előtt az oxfordista önmagába szállva meghallgatja Isten szavát és engedelmesen követi Isten parancsát, amit ebben a csöndes órában Isten tudomására hozott. De miből ismeri fel a hívő oxfordista, hogy a feltululó gondolatok és ötletek közül, melyek csupán gyarló emberi énjének önző megnyilvánulásai, melyik az igazi isteni megnyilatkozás? Az utóbbi kritériumai: abszolút becsületesség, abszolút tisztaság, abszolút önzetlenség, abszolút szeretet. Isten parancsa összhangban kell, hogy legyen ezzel a négy abszolutummal, valamint a Bibliával. Ha az oxfordista bizonytalan afelől, hogy megértette-e Isten szavát, úgy elhatározása előtt megbeszéli lelki válságát más oxfordistákkal, s a vita és önmegmutatás során derül ki, melyik voltaképpen Isten valóságos akarata. „If you are uncertain about guidance get more guidance”, - ha nem vagy biztos, mi vezessen, szerezz több vezetést, - mondja a tan.

Nyilvánvaló, hogy az oxfordizmus: hívőinek ugyanaz az előnyük, mint bármely más tételes vallás hívőjének: megszűnik az élet bizonytalan volta, kikapcsolódik az életből a véletlenszerűség. Mert az oxfordisták szerint Istennek határozott terve van a világgal, valamint minden egyes emberrel. Ezek szerint a világtörténelem éppen úgy előre meghatározott történéssor, amint determinált az egyén élete is. Ennek a tételnek hívése a fatalizmus boldogságát nyújtja a hívőnek: csak Isten akaratának felismerésére és annak végrehajtására van szükség, mert nincs többé küzködés és boldogtalanság, ha Isten akaratát felismertük.

Hogy milyen körökben terjed ez a tan, arra jellemző, hogy üzletemberek fontos elhatározások előtt önmagukba vonulnak. Az áhitat ez órájában kikérik Isten tanácsát fontos üzleti ügyekben. Ahogy azt egy oxfordista írja: Isten segít üzleti ügyeinkben, Isten üzleti tranzakcióink partnerévé válik.

Bár az oxfordizmus létfeltétele a keresztény vallások csődje, mégis nyilvánvaló: az oxfordizmus az őskereszténység elrontott, higitott kiadása. *Ami* lényegeset elgondolásban nyújt, nem új, hanem a keresztény erkölcs átvétele. Amit pedig kivitelben ad, az sokszor groteszk. Mert míg a kereszténység a középkorban olyan világnézetet adott, amely az ember kapcsolatát a mindenséggel igyekezett megmagyarázni és a hívőket az élet egyértelműségének boldogító érzésével töltötte el metafizikai alapon, addig az oxfordizmus u. n. metafizikai bázisa tarthatatlan: az isteni akarat felismerése nyilvános önmegmutatás útján történik s az exhibicionizmus az az út, mely a kétségben szenvedő hívőnek a megnyugtató adó cselekedetet meghozza. A mozgalomba való bekapcsolódás vallásos érzéssel indul meg és színházban köt ki, ahol a kételkedő vadidegen emberek elé viszi belső problémáit.

Viszont az oxfordizmus nem tűr el semmi kritikát. Hívői minden bíráló szót azzal ütnek el: az illető kritikus nem vélt „Isten szellemének részesévé”. A Korunk olvasói előtt azonban nem is szükséges ennek a vallási elgondolásnak tartalmát kritika alá vonni. Elég itt arra rámutatnunk, hogy bár az oxfordizmus a népek nyomorát is meg akarja **szüntetni**, még sincs programjában semmi a társadalmi kérdés intézményes megoldásáról, mert szerintük ezt a kérdést a fenti négy abszolutum — becsületesség, tisztaság, önzetlenség, szeretet — alkalmazása megoldja. Az oxfordizmusnak hiányosságát bőven megmagyarázza a hívők társadalmi helyzete: javarészüik jómódú ember, akiket a társadalmi kérdés csak annyiban nyom, hogy lelkiismeretüket akarják önmaguk előtt tiszt-

tázni. Ezt az önmegnyugtatót szállítja az oxfordizmus, amely a tömegszuggesztió erejével szentesíti a jómódúak magatartását a válság növekedése idején.

Ádám Elek

A NÉPESEDÉSPOLITIKA KÉRDÉSEI mindinkább az érdeklődés középpontjában kerülnek. Természetesen a kérdések felvetésének s a gyakorlati népesedéspolitikának a módja igen különböző. Németországban pl. fajbiológiai kérdés; a német népesedéspolitika gyakorlati eszközei: az alacsonyabb fajokkal való keveredés tilalma; a „nemzeti incesztus és vértabu”; a házasságokat kölcsönökkel segítik elő, az abortuszt tiltják, stb. Olaszországban a gyermekáldás: szintén jogi védelemben részesül. Egész ellenkező természetű a kérdés Oroszországban, ahol nem a népesedés elakadása, hanem a rohamos gyarapodás a népesedéspolitika központi problémája. A Dunamedence államaiban szintén adott a népesedés kérdése, itt azonban a probléma szinte érintetlen: a gyakorlati megoldás helyett, ami végső fokon olyan új társadalmi átszervezést igényel, amit itt elvárni sem lehet — dül az elméleti kesergés. A „veszélyben a nemzet” jelszava elsősorban a magyarországi Dunántul-problémában jelentkezik. Ez a kesergés már oly' általános, hogy bevonult a politikába, átítatta a szellemi áramlatokat, befolyásolja az emberek jórészének amugy sem tiszta látását. Politikai és irodalmi visszhangja mind erősebb a riadság és ijedtség a visszhangja. Az összefüggéseket nem látó gyötrődve félti nemzeti, népi alapjait és segítség után kiált. Joggal. A gyötrődés indokolt. A jelenlegi termelési rend gazdaságilag és ideológiailag egyaránt oly' irányba hat, hogy a népesedés elakadása, sőt apadása kikerülhetetlen. A továbbszaporodás anyagi tényezői bizonytalanok. A nép felső rétege, a gazdagparasztság egykés. Nem akar gyermeket, s ellenére a büntetőtörvények tiltó rendelkezéseinek az abortusz mindenütt dívik. Az uralkodó középosztály támasza és tartaléka pusztulóban. Ez magyarázza a sötétben látó szemléletet s a „pusztuló nemzet” legendáját. Viszont ez a népesedési elapadás csak a birtokon belüli osztályok sajátossága, az ipari munkásság és a szegényparasztság általában szaporodik tovább, számára az anyagi bizonytalanság tényezője korántsem oly' erős. A polgárság és a gazdagparasztság népesedési előrehaladását kézzelfoghatóan befolyásolja ezeknek a rétegeknek a családközösségi gondolkodása. Az ellátott osztályok nem mernek szaporodni. Szinte csak az ellátatlanok szaporodnak. Viszont ez utóbbiak sarjainak biológiai alkatán észrevehető a munkabér és a falusi nyomor bélyege. A népesség így mindenképpen pusztul. Míg azonban ez utóbbi tények miatt alig sir a toll, a gazdagparasztság fogyását a középosztály és a polgárság ideológusainak jeremiádjai kísérik. E jeremiádokban a főhelyet foglalja el a „nemzeti vitalitás” megfogyatkozására való rámutatás, de hogy miért, arra már csak elvétve kapunk feleletet. Persze a Dunántul pusztuló és egykés magyarországa korántsem csak magyar tünet, mert fogyatkozik ott pl. a germánság is, mely pedig az általános beállítások szerint Dunántul a magyarság rovására szaporodik. A Bánátot is már régen a románság és németség temetőjeként emlegetik. Ez a temető itt is temetőhangulatban jut kifejezésre s ugyancsak nemzeti kérdés itt is. Mindez azonban édeskeveset számít: a bánati gazdagparasztságot tovább egykészik, abortál és apad. Az adatok világosok. A *Fundatia Carol* szociográfiai osztagai pl. a következőket közlik: *Macedonia* községnek 1800-ban 1386 lakosa volt, 1935-ben már csak 956: *Fibiis* román és német lakosságú községben az 1875-79 évek 614 ujszülöttjével szemben 1930-34 már csak 169 szülést mutat fel: *Sambüteni községben* (tiszta román) 1925-ben a természetes szaporulat mínus 34 ezre-

lék s a családok megoszlása a következő: egy tagú 7.6%; 2 tagú 23.2%; 3 tagú 26.3%; 4 tagú 21.8%; 5 tagú 12.5%; 6 tagú 5.1% és 7 tagú 2.4%. Vagyis a lakosság nagytöbbségét a kevés tagú családok alkotják. Nem jobb a helyzet *Sârbova* községben sem, ahol a természetes szaporulat minus 14.5 ezreléket tesz ki. A terhességek 70.1%-ból sohasem lesz keresztelő s így az abortus népszokás. A clujji *Institut de Igiena* megbízásából anketőző dr. *Râmneantu* is megerősíti a Bánáti pusztulást. *Varadia* községben 1778-tól 1933-ig a születések száma 69.4%-kal csökkent. A terhességek 67% megszakad; 380 terhesség közül (1929—1934-ben) 251 abortussal végződött; *Banloc* községben 128 nő abortált, a népesség állandóan csökken. Általában a bánáti falvak 1910 és 1930 között 50.144 emberrel kevesbedtek (6.1%), amikor a fejlődés logikája évenként átlag tiz ezrelék növekedést vár.

Az egyke-pszichózis, ez a megfordított — gyermekgyilkos — Oedipus-komplexum mindenütt terjed s riogatja a középosztály értelmiségi köreit. A kétségbeesés, temetőhangulat, népsiratás már-már középeurópai *közlira*. A problémák szociális megértése sehol, és sehol a biztató **optimista** látás. A középrétegek hangulatát mindenütt a fogamzás elleni machinációk s az abortus „fátuma” kísérti. Ugyanakkor érzi, hogy a gyermektelenség, a falvak vezetőrétegének pusztulása társadalmi vonatkozásban kihat ő reá is, elpusztítja rezervoárját, csökkenti népi támaszát. A kesergés tehát érthető. A gazdag Bánát **gazdag** parasztságának demografiai hanyatlása ugyanazt a pszichozist termeli ki, mint Magyarországon a Dunántul magyar lakosságának elapadása. Mindakettő egy gazdasági-történeli szakasz szimbóluma. *Bányai Imre*

A „SZABADSÁG ÉS BECSÜLET BIRODALMI GYŰLÉSE.” A világ közvéleménye, a márciusban lezajlott német népszavazásnak csupán a Rajna-vidéki megszállással kapcsolatos vonatkozásait figyelte. Azt a tényt azonban, hogy ez a népszavazás egyttal az új birodalmi gyűlés tagjait is „megválasztotta”, a világsajtó kevéssé kommentálta. Pedig az új birodalmi gyűlés összetételének vizsgálata felette tanulságos.

Az 1933 nov. 13.-án megválasztott törvényhozó testületet a horogkeresztes frazeológia a „forradalom birodalmi gyűlés”-ének, az 1934 aug. 19.-én megválasztottat a „német egység és hadsereg” gyűlésének, végül a jelenlegit a „szabadság és becsület Reichstag”-jának nevezi. Mindegyik egy-egy részletét volt hivatva megvalósítani annak a programnak, amit Hitler már a „Mein Kampf”-ban körvonalazott. A mai Reichstag feladata a keleti program első részletének megvalósítása.. Ehhez képest változott tehát a; birodalmi testület összetétele. A hohenzollerni idők óta most elsőízben jutottak be a háborúelőtti pángermán mozgalom vezetői, élükön *Heinrich Class-al* az *Alldeutscher Verband* elnökével, ki az 1923-as sikertelen monarchista puccs vezére volt. A hasonlócéltú egyesületek összes vezetői helyet foglalnak a birodalmi gyűlés padsoraiban. A nagyipar és a nagybirtok képviselői, valamint a pénzarisztokrácia fejei szintén bekerültek, a horogkeresztes szervezetek és a testnevelés irányítóival egyetemben. A törvényhozó testület „paraszt” frakciójának soraiban ilyen nevekkkel találkozunk: *Gróf Wolfgang von York*, *gróf Bernd von Kanne*, *gróf Stauffenberg*, stb. A legfigyelemreméltóbb azonban a nemrég még idegen államok kötelékébe tartozók névsora, kik politikai magatartásuk miatt voltak kénytelenek Németországba menekülni. A birodalmi gyűlésbe bejutottak a külföldi nácimozgalom legbírhetőbb vezetői. Ezek közül csupán az osztrák mozgalomból ismert *Theo Habicht*, *Frauenfeld*, *Proksch*, *Hofer* és *Reschny* (az osztrák légió vezetője), akik

éveken keresztül a lehangosabb propagandistái voltak az ausztriai náci-mozgalomnak, szintén tagjai a nagynémet törvényhozó testületnek. Fentiek neve állandóan szerepelt a különböző véres merényletekkel kapcsolatban és legtöbbször a Dolfuss gyilkosság után szökött német földre. A csehszlovák nemzetiszocialista mozgalom vezetői közül heten kerültek be, köztük *Hans Krebs*, a „csehországi légió” vezetője. A cseh csoport tagjai közül hárman a Henlein-féle „Szudéták frontját” képviselik Németországban, míg négyen a cseh-német határmenti náci agitációt irányítják. Bejutott még a barna törvényhozó testületbe a dániai náciik főnöke, *Danielsen* is, ki a schleswigi horogkeresztesek mozgalmát irányítja és nagy befolyást gyakorolt a főleg dél-Jütlandban erős „L. S.” paraszt tevékenységre is, *Knuth* gróffal együtt. Nyilvánvalóan a lengyel barátkozás okából mellőzték a lengyelországi németesség képviselőinek beültetését a gyűlésbe. Lengyelországgal kapcsolatban elcsitult a zaj a barna berkekben, a danzigi kérdés és a korridor problémája körül felmerült konfliktusban Németország deferálni kényszerült és a lengyel álláspont győzött. A horogkereszt Danzig polgárainak érdekeit fölládozta a keleti védelmi politika oltárán.

A barna politika harmadik etapjának feladata, melyet a „szabadság és becsület” birodalmi gyűlése van hivatva megvalósítani, úgy látszik nem terjed túl Ausztrián, Csehszlovákián és Dánián. A német rajnai akció ugylátszik bevezetője a Harmadik Birodalom dél-kelet felé irányuló terjeszkedésének, amit most azzal, hogy a birodalmon kívül szított horogkeresztes mozgalom pionírjait német képviselőkké tették, — politikailag is alátámasztanak. A „szabadság és becsület birodalmi gyűlése” sötét árnyékot vet Németország szomszédaira. *Lázár Vilmos*

A TUDOR VLADIMIRESCU-féle parasztfelkelés 115. évfordulójára hívja fel a figyelmet a Bucuresti-i *Era Noua* márciusi számában *Alexandru Savu*, és igen érdekes adatokkal világítja meg a felkelés osztályjellegét a közkeletű felfogással szemben, amely Vladimirescu mozgalmát a görög bojárok elleni nemzeti felkelésnek tekinti.

Mi váltotta ki az Olténiából elinduló Vladimirescu-féle népmegmozdulást?

A fanarióta uralom idején a fejedelmek és a honi bojárok sűrű és nehezebbnél-nehezebb adókkal terhelték meg a parasztságot. Adóbehajtás többször is volt egy esztendőben és adót jóformán csak a parasztok fizettek. A moldvai fejedelem, *Ion Mavrocordat* (1714—1747) évente háromszor szedett adót a jószág után és számos paraszt inkább leölte állatait, mintsem adót fizessen. A bojárok, akik maguk is tartoztak jószágaik után adót fizetni, könnyű szerrel háritották át e terhet a parasztra, részint úgy, hogy nem írták össze jószágaikat (u. i. az adó behajtásával ők voltak megbízva), részint pedig úgy, hogy a maguk adójával is a parasztokat terhelték meg. Az adók 80%-át a paraszton hajtották be. A parasztok túrték egy ideig a basáskodást, aztán tömegesen kerekedtek fel és vándoroltak ki a fejedelemségekből. Ezren és ezren menekültek át a Dunán, a hegyeken és a Pruthon az adóüldözések elől. Egyedül Dolj megyéből 15 ezer ember vándorol ki egyszerre... 1760-ban a Havasföld valósággal elnéptelenedett és *Scarlat Ghica* fejedelem csak nagynehezen, mindenféle ígérettel bírta visszacsalogatni a világgáment parasztokat kis részét. De amint a parasztook visszatértek, ismét kezdetét vette a régi basáskodás és fosztogatás, úgy hogy a parasztook megint csak elvándoroltak vagy betyárnak álltak. Ilyen módon 1775-ben több, mint 10 ezer paraszt állt betyárnak. A *hajdukok* (ez volt a betyárok neve) az erdőben

tanyáztak s le-lecsaptak az utazgató bojárokra. Így reparálták ki a társadalmi igazságtalanságot.

Az 1821-es Vladimirescu-féle felkelésnek ezek az előzményei.

Külön oka van annak, hogy a forradalom épp Olténiában ütött ki és nem másutt. Földrajzi helyzeténél fogva Olténia korán belekerült az áruforgalom hálózatába. A közeli, fejlett cseregazdaságú osztrák Bánság s a többrendbeli osztrák megszállás a Havasföldön legelőször is Olténiát hódította meg a tőkés kereskedelem számára. Ennek következménye, hogy a parasztság kihasználása Olténiában erősebb volt, mint másutt.

A Vladimirescu-féle felkelést kisebb-nagyobb forradalmi megmozdulások előzték meg. 1805-ben a munkanapok miatt nagy a forrongás a parasztok között, 1819-ben és 1820-ban pedig egész falvak láznak fel a robot ellen. Ezek a lázongások jelzik, hogy a fejedelemségekben új társadalmi erő gyürkőzik: a parasztság, mely a 19. század folyamán keményen ellenszegül a bojárság tulkapásainak, sőt nehéz harcok árán engedményeket csikar ki tőle, az 1864-es és az 1917-18-as földreformokat.

A 19. század elején Tudor Vladimirescu gorjmegyei kisbirtokos személyében politikai vezetője támad a parasztságnak. A tanult Vladimirescu 1821-ben kiáltványt intéz Havasföld népéhez. Ez a bibliáshangú, lázító irat világosan ki nyilvánítja az 1821-es megmozdulás osztályjellegét. A kiáltvány, amely másféle adózást és népképviselést követel, kifejezetten a bojárok ellen irányul. Vladimirescu „mind egyházi, mind politikai főembereink”-ről beszél, anélkül, hogy nemzet szerint különbséget tene a román parasztság kihasználói közt. *A. D. Xenopol*, a neves román történetíró is elismeri, hogy az 1821-es felkelési „szociális jellegű s egy elkeseredett nép forradalma elnyomói ellen”. E tény mellett bizonyít az a levél is, amelyet a Brasovba menekült bojárok intéztek az orosz konzulhoz, s amelyben elpanaszolják, hogy „a román nép felkelése nem nevezhető másnak, mint a szükölködők háborújának a vélt gazdagok ellen, nem pedig a nemzeti jogok fegyveres kikövetelésének.” — Vladimirescu kiáltványa felbolygatta az olténiai falvakat. A parasztok fejszével, kaszával, lándzsával, puskával, csapatokba verődve, hajduk-nótákkal az ajkukon indulnak a csokojok ellen. A pandurok (így nevezték a fejedelemség akkori hadseregét) csatlakoznak Vladimirescuhoz, s a Bucuresti felé vezető uton a parasztok úgy fogadják, mint a felszabadítót. A gorjmegeből kiindult forradalom egész Olténiára kiterjedt, majd átcsapott a Havasföldre is. A fellázadt parasztok fosztogatják a bojár udvarházakat, fát vágnak az urasági erdőkben, megtagadják a robotot, elhajtják a bojár teheneit, lovakat, fegyvert és pénzt rekvirálnak, fosztogatják az utasokat, sőt a templomokat sem kímélik, „... legfőképpen pedig a birtokosokra meg a bérlőkre viszkett a tenyerük”, jegyzi meg *C. Aricescu* 1874-ben megjelent könyvében. A nagybojárság főképp Brasovba menekült a nép bosszúja elől, egy részük azonban Bucurestiben maradt a kisbojárokkal, az u. n. „forradalmárokkal” együtt. Ezek a kisbojárok a nemzeti pártba tömörülve nagyban igyekeztek a VI.-féle felkelést a maguk javára kihasználni, olyan módon, hogy segítségével néhány reformot kényszerítsenek ki a nagybojároktól, akiknek a kezében összpontosult minden politikai hatalom. VI. 16 ezer főnyi paraszt és pandur hadserege Bucuresti előtt táborozik. A vezér tárgyalásokba bocsátkozik a bojárokkal és gyengének bizonyul. A bojárok néhány megbeszélés után megnyerik a maguk számára.

A ma?i szociális és nemzetiségi mozgalmak vonatkozásait érinti az az érdekes tény, hogy a VI.-féle mozgalom összetalálkozik utjában a görög nemzetiség *Ipsilanti* vezetése alatt álló mozgalmával, amely felsza-

badítani igyekezett Görögországot a török járom alól. Céljait tekintve e két mozgalom összefogása természetes lett volna, csak hogy a vezető osztályoknak sikerült ezt megakadályozni. Ipsilantinak szándékában volt megszüntetni az előjogokat, mindkét fejedelemségben, nyilván, hogy megnyerje a maga számára a népet és Vladimirescut, de társa *Jacovache Rizo-Nerula* a bojárokra gondolva lebeszéli tervéről. Ennek ellenére Ipsilanti Tárgovisteban harcot hirdet a demokratikus célokért, amikért VI. is küzd. A két rokonszándékú mozgalom összefogása mégsem lett valóság. Meghiúsította a mindkét táborban uralkodó bizonytalanság és tévovás, amik végül is Vladimirescu és Ipsilanti bukásához vezettek. Egyébként Ipsilantit az oroszok támogatták, imperialista megfontolásokkal és jó szemmel nézték a VI.-féle mozgalmat is. Látva azonban, hogy VI. nem a törökök, hanem a bojárok ellen fordul, (akikre az orosz hódítás támaszkodott) és mivel Ipsilanti táborában is akadtak bojárellelens törekvések, cserben hagyja mindkét mozgalmat, sőt ellenük támad.

A bojárokkal való megegyezés után VI. elkanyarodik eredeti céljától és igyekszik mozgalmát nemzeti mederbe terelni. VI. katonái a birtokosok védelmére kelnek. A tetejébe VI. kiáltványban szólítja fel a parasztokat az adófizetésre. A parasztok elhidegülnek tőle és elhagyják táborát. Így magyarázható az is, hogy egy maroknyi görög könnyűszerrel teszi el láb alól a tömegektől elhagyott vezért.

Az 1821-es parasztfelkelést tehát leszerelte a vezető osztály politikai ügyessége. A parasztság demokratikus követelései megfeneklettek, sorsa rosszabbodott. 27 esztendeig lappangott az elégedetlenség tüze a falvak mélyén, hogy ismét fellobbanjon az 1848-as forradalomban, mely Bălcescu szavával élve: „az 1821-es forradalom egyenes folytatása volt.” (K.)

TIBOROK ÉS TIBORCOK. Mai magyar kulturtörténelem: a *Színházi Élet*. Film és nő, könyv és író, színház és színész, bál és kozmetika, itt ezeken a hasábokon szinesednek tömegvalósággá. Elérhetetlenségükben így lesznek közkincsek. Egy zseniális üzlet itt és így nyer a közönség vágyalmas áhítatában — kulturrangot. A Gerbaudtársadalom pletykaközlőnye a magyar középosztály kulturáliságát, kulturnívóját jelenti. Gerbaudtársadalom: a színész és a bankár, az aranyifju és a flapper, a gigoló és a jampec, a tenniszbajnok és a bálkirálynő, a frakk és tiszti attila atmoszférája. Gerbaudtársadalom: mindenki, aki éli, nézi és áhitozza. Atmoszféra, mely a kispolgárt hipnotizálja, mely gyorsabb lélegzésre készíti a provinciálizmust, pletykaközlőny, mely a tiszabürgözdí nőgyeleti elnöknőnek bibliát jelent, hollywoodi reményt a lányának és jampecelket a fiának. Szemfényvesztés, üres léhaság, színesen csillogó veszélyes! tűz, mely az oktan pilléket és lepkéket gyógyithatatlan illuziókba ringatja és szárnypörkölésre csábítja. A Színházi Élet által közvetített Gerbaudtársadalom pontos szociológiai keresztmetszet, a középosztály színes haláltükre, a magyar élet antiszociális voltának egyik magyarázata és dokumentuma. Ahol a „társadalom”-fogalom helyét majdnem kiirthatatlanul elfoglalta a „társaság”-fogalom. ott a kultura törvényesen csak kosztümpremierré, zsurrá, banketté, bridzs-délutánná szinesedhet. Ez a kultura nem más, mint egy célnélküli, tartalmatlan társadalom „társasági” élete premier planban. Egy reflektorfényben szinesedő nagy nyilvános ház, melynek hireit, képeit, eseményeit, pletykáit elfojtott lélegzettel lesik és várják, élik és élvezik — a kívülrekedtek : a szürke mindennap, a vigasztalan lét, a porban fuldokló vidék Tiborcai, akik a frakkos Tiborok életét nézik és vágyják, káromolják és áhitozzák a Színházi Élet pontos heti feltalálásaiban. Tibor-

rok és Tiborcok: micsoda közösség, micsoda valóság! De valóság, amivel számolni kell. Aki ezt az antiszociális valóságközösséget figyelmen kívül hagyja, az kinullázta a mai magyar élet egyik legfőbb és legjellemzőbb tünetét, a legszomorúbb kulturális és szociális valóság jegyet: a Gerbaudtársadalmat: a Tiborok és Tiborcok gicsterhes közösségét, melynek forrása és motorja a Színházi Élet.

Az utolsó hetek legelőbb és legbővebb magyar ujságszenzációja a már unalomig ismert „nőragadási” ügy volt. A Sárga fiu esete Darkó Magdával, a legendás „Tiborok szövetségével” garnirozva. Az ember értelmetlenül, hitetlenül bámulja ezt a nagy lármát, ezt a minden részletre kiterjedő gabalygást két ember szerelme körül. Egy minden vonatkozásában privát-ügy, ime egyszerre magyar közüggé valósult. Egyet azonban nem szabad elfelejteni. Ez az eset nem Kiss János és Nagy Maris ügye, ez az eset a Gerbaudtársadalom eseménye. És így: közügy, magyar közügy. Mindenkié. Az alakok a Színházi Életből léptek ki az uccára, a Tiborok világából, a kispolgári vágyalom szentélyéből, a frakkos estélyi ruhás bálteremből. És a kispolgári Tiborcok szivszorongva, nyálatnyelve lesik a zsufiú harcát és a frakkos Tiborok szolidáris statisztálását. A frakk kilépett az uccára, meg lehet fogni, meg lehet tapintani, bajba került, a gavallér a priccsen alszik a rendőrségi fogdában, a gazdag mennyasszony a Schwartzerben: kell ennél több egy polgári szívnek, egy Intim Pista-nevelte közönségnek? Rajta tehát harcba fel, hadakat és szavakat: a miénk ő, mentsük meg őt! Szegénység, óh, gazdagság, kőszívű szülők, óh! Szívek harca, szerelem, romantika, óh, óh! Az élő filmgiccs! Az élő filmgiccs, mint legérzékenyebb magyar valóság: közügy. Élet, melyet az a film, az a színház, az a könyv, az a giccs termelt ki, melynek legfőbb menedzsere a Színházi Élet. A Tiborcoknak nem szabad szegénységükre szobakonyhás savanyu élet szagukra döbbsenni, azt el kell ködölni, el kell falazni. Az öneszmélés és öntudatosodást a Gerbaudtársadalom pikantériáival, a kultúra pletykáival, nőragadási szenzációkkal, intimpistás vágyálmokkal kell megakadályozni. Tiborcnak nem szabad arra a különbségre eszmélni, mely őt a valóságban elválasztja Tibortól:

*Ő táncmulatságokat ad szüntelen
Ugy, mintha mindég vagy lakodalma, vagy
Keresztelője volna: és nekünk
Szívünk dobog, ha egy csaplárlegény az
Utcán előnkbe bukkanik, mivelhogy
a tartozás mindjárt eszünkbe jut.*

(Bánk Bán, 3. felv. 3. jelenet.)

Ezt az egész tartozásos életet, ezt a szürke torokszorító semmit, ezt a szívdobogást el kell felejteni. A Tiborcok önmaguk elől menekülnek és menekülés közben a legszínesebb, legmázosabb, legfelületesebb atmoszférába, a Gerbaudtársadalom fénykévéjébe hullnak, mint a legyek. És ez a fontos. Mert az eredmény csak így lehet: vakvágány. A kenyeret illúzió pótolja: a legyek egynek érezhetik magukat a lakmározókkal, a szüntelen táncmulatságot adókkal. A Színházi Életben közös levegőt szívhathatnak, közös problémáik vannak, közös szenzációik, közös drukkolnivalóik. És mi kell még? A Tiborcok esedékes öneszmélése, felhorkanása giccsbe fült. A Tiborok saját legprivátabb ügyeiknek közüggé duzzasztásával újra győztek a Tiborcok felett... Incze Sándor, a Színházi Élet szerkesztője, mindenki másnál jobban és jogosabban érdemli meg a kulturmunkáért kijáró elsőosztályu magyar érdemkeresztet, a Corvin-láncot, vagy az Akadémia elnöki tisztét. Kár, hogy József főherceg már megelőzte.

Fábry Zoltán

GAZDASÁG ÉS POLITIKA

MUSSOLINI GYŐZÖTT

Mussolini győzött a harctéren és győz Genfben is. A harctéren győzött a fölényesebb technika, a repülőgépek, tankok, mérgezgázok „hatásos” összeműködése, Genfben győzött a széthúzás szelleme, aminek gyümölcsét ugyancsak Mussolini szedi le. A harctéri dicsőségre Olaszország aligha lehet büszke. Megbízható statisztikák tanúsítják, hogy az olaszok 13 alkalommal bombáztak vöröskereszt állomásokat, harmincszor nyílt városokat és ötször alkalmaztak mérgezgázokat. Mindezt tiltják a nemzetközi egyezmények, ám a fasiszta Olaszország fittyet hányt mindennek s a „civilizáció” győzelme érdekében megengedte magának ezt a „szabálytalanságot.” Hiszen, ha igaz a tétel, hogy Itália a civilizáció terjesztésének művét vállalta az abesszin háborúval, úgy nem kell túlságosan megütközni az olasz hadvezetés módjain: a cél szentesíti az eszközt. Csak éppen az a lényeges, hogy a csupa győzelem között a legérzékenyebb vereséget éppen a civilizáció szenvedte el. A mohó hatalmi törekvéseket kendőzni kell és a civilizáció tartotta a hátát. Ez a civilizáció, az imperializmus halálterjesztő és halálsejtő civilizációja nem adhat mást, mint ami a lényege. Hogy az olasz fasizmus „civilizációs” rémtettét világszerte ünnepelte a sajtó és az intellektuelek tekintélyes része, az se lepjen meg senki. Egy országot fosztanak ki, lakóit a legborzalmasabb technikai eszközökkel kiirtják, anyákat, gyermekeket gázbombákkal és mérgezgázokkal fojtanak meg; s ehhez tapsol a világ. Mert tapsolnak és tapsoltak sokan. Jegyezzük meg és el ne felejtjük.

Bizonyos civilizáció barbárságának ténye nem mai keletű, de a „civilizált” Róma vandalizmusa a „barbár” abesszinekkel szemben minden esetre csúcsteljesítmény.

Nyugodjunk bele, hogy a nyugati civilizáció „győzött”, s sajnos nem utóljára. Még egy néhány ilyen győzelem s akkor nem lesz többé kit legyőzni. A halálosztó civilizáció felemészti önmagát.

A valóság: győzött az olasz fasizmus. A legyőzöttek: Abesszinia, Genf és nem utolsó sorban maga a civilizáció is a fogalom tisztult, emberiségi értelmében.

Az aktákat még nem zárták le, de annyi ma is megállapítható, hogy Genf, a Népszövetség magatartása csődöt mondott. Ez volt az első kísérlet az emberiség történetében, hogy az államok sokasága összefogott a garázda békebontó megfélemezésére, hogy ezzel a kollektív cselekvéssel a jövőre is példát teremtsen. Ígéretes, lelkesítő kezdeményezés volt, de annál csufosabb és kiábrándítóbb bukása. Hol a hiba? A felelet egyszerű: senkise akarta — az U. S. S. R. kivételével — az olasz fasizmus akciójának radikális kudarcát. Anglia, amely az olasz-ellenes nemzetközi eljárást elindította és megszervezte, imperiálista érzülete mélyén maga se kívánta a döntő bukást, mert az olasz gyarmati háború kedvezőtlen kimenetelétől a maga hatalmi állásait is féltette. Igenis, Anglia hajlandó lett volna kezdettől fogva Olaszországot valami falattal megbékélni s csak attól félt, hogy ez Abessziniát a Tana-tóval együtt behabzsolja. Hoare nem a saját szakállára paktált le Lavallal. Baldwin kijelentette, hogy mögötte áll az egész angol kormány. Hogy Hoaret mégis elejtették, az csak porhintés volt a felzúduló közvélemény szemébe, amely a támadó Itália megbüntetését komolyan vette s nem volt hajlandó megjutalmaz-

ni a békebontót. As angol imperializmus hamleti szerepe — szankciók igenis, nem is — Eden lemondó sóhajában beteljesedett s Eden beismer-
te, hogy a népszövetségi eszme és annak első megvalósulási kísérlete ve-
reséget szenvedett Nem utolsó sorban annak az Angliának jóvoltából,
amely megtorpant és az olajzárlat döntő hatású szankciójának kimondá-
sát előadta. Anglia kívánta is Itália vereségét, de félt is tőle. Ez a két-
értelmű magatartás eleve megpecsételte a Népszövetségi akció sorsát.
Közben felrobbant a másik bomba, Németország megszállta a katoname-
ntes Rajna-sávot. Az akció Olaszország tudtával és egyetértésével tör-
tént, a két fasizmus egymás malmára hajtotta a vizet. A nemzetközi
helyzet példátlanul kiéleződött, valamennyi nyilt és lappangó ellentét fel-
szinre tört s mi sem kedvezőbb a ragadozó imperializmusoknak, mint a
zavarosban halászni. És most bontakozott ki a maga teljességében a Né-
pszövetségi akció belső ellentmondása. Ahány imperialista hatalom, annyifé-
lé húz. Angliának, hogy az olaszok a Tana-tó közelébe jutottak, ismét
megmozdult lelkiismerete — azaz érdekeltsege — s újabb szankciókkal
fenyegetőzik. Ellenben Franciaország, amely minden áron vissza akarja
terelni Olaszországot a strésai frontba, hallani sem akar újabb szank-
ciókról, sőt a régiek feloldását is szívesen fogadná. Mindenki a maga ön-
ző, korlátolt érdekeltségét istápolja és senkinek se jut eszébe, hogy
nem lehet ugyanakkor keztyűs kézzel és vasököllel harcolni. Vagy-vagy.
Egyenlő eljárás Olaszország és Németország ellen; az értelmes, logikus
és meggyőző cselekedet. De szemethunyini Itáliának és ugyanakkor fe-
nyegetni Németországot — ahogyan ezt a francia politika teszi, s fordít-
va, fenyegetni Itáliát és szemethunyini a német imperializmusnak, aho-
gyan ezt Anglia teszi, ez öngyilkos nemzetközi politika. Ez a kétkula-
csos elvtelen magatartás az európai és a világpolitika rákfenéje, amely-
ért eddig is nagy árat fizettünk és a jövőben még nagyobb fizethetünk.
Ez a belső ellentmondás, egocentrizmus, széthúzás az egységes, követke-
zetes elvi magatartás helyett, tette lehetővé, hogy az olasz fasizmus a bé-
két diktálni lakarja nemcsak Abessziniának, de Genfnek is. Az események
ismeretesekek. Mussolini a négus hadseregének teljes lefegyverzését köve-
teli, a fegyverszünetnek és a béketárgyalásoknak egyidejű megindítását
és a békeszerződés megkötését Genf kizárásával, közvetlenül a két hábo-
rús fél között. Abesszínia ezt elhárította és a 13-as bizottság kénytelen
volt kijelenteni, hogy békeközvetítési eljárása meghiúsult. A 18-as bi-
zottságot — a szankciók tárgyában — pedig május 11.-re hívják össze
s addig — remélik — Mussolini csak végez-a négussal. A négus közben
apellál a humanizmusra és fejére olvassa a Népszövetségnek következet-
lenségeit és gyengeségeit. Semmi sem használ. A háború folyik tovább,
a civilizáció gépezete halálos biztonsággal funkcionál s május 11-ig még
sok bravurral gazdagíthatja hőstettei sorozatát. A „béke” előbb-utóbb
létrejön s a támadó fél a nagyhatalmak széthúzásának jóvoltából kiadós
zsákmányhoz fog jutni. A „civilizáció” győzött a barbár Abesszíniai fő-
lött; a polgári történetírás előre meghozta ítéletét. A mérleg: a népszö-
vetségi eszme, az együttműködés gyakorlati megvalósításának első, jö-
vőt példázó kísérlete fájdalmas-csufosan megbukott. Az imperialista ér-
dekelletétekkel megosztott Genf nem cselekvőképessé. Nem volt ereje
megfekezni a támadót és magatartása, erélytelensége bátorítóan hathat
a békebontókra. A mérleg negative zárult és a jövő esélyei nyugtalaní-
tók.

Neufeld Béla

FRANCIAORSZÁG A VÁLASZTÁSOK ÓRÁIBAN

Az április 26-i és május 5-i választások óráiban talán nem érdektelen ide irnunk pár adalékot a mai Franciaországról. (Lásd még *Szemle* rovatunkban *Pierre Frederix* könyvének referátumát. A szerk.)

Az 1929-ben megindult világválságnak az 1932-ben elért mélypont óta 60%-os a javulása, jólehet az ipari termelés 15%-kal még mindig az 1929 színvonala mögött van. Természetesen az ipari termelés e növekedése jórészt a fegyverkezés eredménye. De kihatással volt rá a mezőgazdasági válság enyhülése is. A készletek és a termés csökkenése a gabona, de különösen a takarmányfélék áremelkedését eredményezte, ugyanakkor 1935 folyamán — a válság óta először — emelkedett a világkereskedelmi forgalom is. Hasonlóképp' enyhült a pénzügyi válság. A vezető devizák szilárdsága, az ipar és mezőgazdaság helyzetének javulása általános áremelkedést vezetett be s mindez a tőkés osztály javára gyümölcsözőtt. Franciaország azonban kivétel: itt az árak esnek.

Japánban, Angliában, az északi államokban, Magyarországon, Romániában, Görögországban az ipari termelés vagy elérte vagy meghaladta a válság előtti nivót s az Egyesül Államokban, Németországban, Olaszországban, Kanadában 1932 óta jelentős a termelés emelkedése; Franciaország az egyetlen, ahol a válság még pusztít s a nivó 1932 alatt tart. Ha 1929-et vesszük alapul (100), akkor az ipari termelés alakulása Franciaországban: 1932=69; 1933=76.7; 1934=71; 1935 első tíz hónapjában viszont 66.8. Nem mutat más képet a statisztika, ha a háború előtti (1913=100) színvonalhoz mérjük, mert akkor is 1933 október=108; 1935=95 és 1936 január=97.

A munkanélküli segélyben részesülők száma az 1933 decemberében segélyezett 312 ezerről 1936 januárjában 463 ezerre emelkedett. Az üzletlenséget jellemzi, hogy a csődök száma az 1933 novemberi 1.342-ről 1935 novemberében 1.428-ra emelkedett. 1929-től 1934-ig a nemzeti jövedelem is csökkent. (30%-kal.) A költségvetési hiány krónikus. 1935-ben a jövedelemadónak csak két harmadát bevételezték, ami példátlan a világon.

Rosszabbodott a munkásosztály helyzete, főleg az áremelkedés és a munkanélküliség következtében. A bérek 1930 óta kb. 5-12%-ot estek. A legnagyobb (északi) ipari vidéken a munkások több, mint fele részleges munkanélküli.

Súlyos a mezőgazdasági válság is, jólehet Franciaország földrajzi helyzete igen előnyös. Földjének csak 11%-a műveithetetlen. 85 millió mázsa átlagos évi búzatermelésével ötödik a világon. Bortermelésben az első. Kb. kétszer annyit termel, mint az e tekintetben utána jövő Olaszország. A föld fele 140 ezer birtokosé, a termésnek pedig 80%-a. A két millió szegényparasztnek csak a föld 2.5%-a jut.

A mezőgazdasági válság első sorban az árak lemorzsolódását jelenti. A francia fogyasztás igénye évi 88 millió mázsa búza; minden túltermelés tehát áresést jelent. Ezért állandóan csökkentik a területek megművelését. 1913-tól ez a csökkenés 5%. Ezzel függ össze a falvak és mezők elnéptelenedése. Egész falvak ürülnek ki.

A lakosság száma különben is csökkenőben. 1848-ban Franciaország lakosainak száma 35, 1911-ben 39 millió. 1935-ben viszont bekövetkezett a „népszaporulat” abszolút csökkenése. Ez az állapot deformálja az egész francia közgazdaságot.

A munkásság és parasztság helyzete mellett romlik a középosztályé is. 1930-ban 582 ezer adófizető jövedelme 20-30 ezer frank. 1932-ben

már csak 313 ezeré. A híres francia kistőkések vagyonvesztése majdnem 50%.

Az előbbieket helyzetével szemben a plutokrácia helyzete változatlan. 130 év alatt Franciaország három forradalmat ért meg, ötször változtatott rendszert s ma mégis ott tart, hogy a Banque de France 12 régens kezében van. Ez a 12 régens egyidejűleg 95 részvénytársaság tagja s ez a 95 részvénytársaság irányítja 200 vállalatával az ország gazdasági életét. E 200 család közül a de Wendel, Rotschild, Mirabeaud, Hottinger nevek sulya nagyobb a francia politikában, mint 100 képviselőé. Ők az ország igazi urai. A Banque de France vezetői diktálják a kormány pénzügyi politikáját, ők támogatják a fasiszta ligákat, de Wendel szállítja a vasat Hitler ágyugyárainak.

Ilyen körülmények között természetes, hogy a választás az előbbi 200 család és vazallusai, valamint a francia nép közti küzdelem. A választási frontok különben kialakultak. Egyfelől a Népfront, másfelől a jobboldali Front-National, mely utóbbi azonban se nem nemzeti, se nem egységes. Nem nemzeti a szó nemes értelmében, mert a francia nép túlnyomó többségét egy attól idegen fasiszmus barbárságába akarja kényszeríteni s nem egységes, mert a legsúlyosabb zavar uralkodik soraiban. Jellemző erre az az összejövétel, melyen a reakció vezetői választási taktikájukat, illetve egységes blokkba való tömörülésüket akarták nyelbeütni. Nos, a „nemzeti egység” e tanácskozása verekedésbe fulladt. A francia jobboldal a baloldali egységgel szemben képtelen saját egységét összekovácsolni. Nincs közös ideológiájuk. Nincs egységes programjuk. Nincs egyetlen közös és hatásos jelszavuk. Tardieu nagy színpadi gesztussal otthagya a parlamentet és nyíltan a parancsuralt s sürgeti. Ugyanekkor a nagytőke habozik: a nyílt és elhamarkodott fasiszta puccstól fél, a „mérsékelt” jobboldaliság viszont nem elégti ki. Ebben a zavarban érte a jobboldalt a locarnói szerződés felbontása. Hitler e ténye korántsem a sovinizmus, a jobboldal malmára hajtotta a vizet. A reakció meghajolt Hitler előtt. Sőt a francia-orsz szerződés támadásával a jobboldal szolgáltatta az érvet Hitlernek. Most pedig ott tart, hogy a fegyveres szolgálat megtagadását, a nemzeti védelem szabotálását hirdeti. Átvette a régi szociál-anarchista jelszót: „Pas un homme, pas un sou” — egyetlen egy embert, egyetlen egy fillért sem a háborúért! Ez a paradox helyzet utal a legélesebben a mai francia osztályharcok természetére.

A baloldal eltiprásának szándékában mindenesetre egyetért a jobboldal. S ha nincs is misztikus tömegbűvölő ideológiája, van sajtója és vannak fegyveres ligái. A Sarraut-kormány, ami már a Népfront szülötte, ha annak nem is kifejezője — két tűz közt alig meri kinyújtani a kezét, fél, hogy balról vagy jobbról megégeti. Célja tehát a helyzet, a statusquo fenntartása: az időnyerés. A ligák természetesen a választási harc folyamán újra aktívak. A feloszlatott Action Francaise a lapjában tovább buzdít a Köztársaság elpusztítására. A 200 család és a Banque de France pénzügyi pánikkal kísérletezik. A kormány azonban mozdulatlan, nem mer ütni se jobbra, se balra.

A Népfront, mely a kisemberek érdekében a devalváció ellen foglalt állást, a finánczóke titkos manipulációival áll szemben. A nagytőkének törekvése a Népfront győzelme esetén pénzügyi pánik segítségével végrehajtani a rég óhajtott frankesést s ennek a felelősségét a baloldalra hárítani. 1935 folyamán már többször kísérletezett ebben az irányban. A radikális párt erejétől, illetve erélyétől függ a megfelelő lépések alkalmazása.

A jobboldal fegyveres puccs-kísérletei, a jobboldal megosztottsága s az egységes terv hiánya miatt alig reális. Még a jobboldali szempontból legoptimistább számítás szerint is ilyen puccs kimenetele, szemben a francia nemzet óriási többségével, alig biztató.

A Népfront győzelmének mérete a benne tömörülő pártok fegyelmétől, a vezetők taktikájától s becsületességétől függ; eredménye: egy új Franciaország, hisz a Népfront nem választási tömörülés. Céljai túlhaladják a parlamenti játékot. Igazi célja: a gazdag és művelt Franciaország kiragadása a 200 család kezéből. Célja: az elmulasztottak (1789, 1848, 1871) megvalósítása, — de nem papíron, hanem a valóságban.

(Páris)

Bajomi Endre

V I L Á G S Z E M L E

Az imperialista szakaszába jutott vilákapitalizmus egyenlőtlen fejlődése következtében nem valósíthatja meg Hilferding és reformista társainak álmát a „gazdasági demokráciáról” és „ultraimperializmusról”. A nemzetközi kapitalizmus csúcsteljesítménye, az egységes világpiac megszűnt és minden lokális, átmeneti javulás csak az általános válságon belül lejátszódó ciklikus válság megismétlődését készíti elő. A fejlett, monopolkapitalista államok két táborba sorakozva új harcot készítenek tehát vívni a Föld új felosztásáért, hogy helyzetüket a versenytárs rovására megjavítsák. A kibontakozó küzdelemben a fejlődés alacsonyabb fokán álló államok is bevonulnak, miközben fejlettségüknek és speciális helyzetüknek megfelelően a gazdasági mozgás politikai és kulturális vetülete, részleteiben más-más alakban jelenik meg a világ színpadán.

A történések előterében az a viszály áll, amely Anglia és Franciaország között játszódik le a világ mai felosztásával elégedetlen államok (Németország, Itália és Japán) offenzívájának visszaverése módjáról. Anglia számára veszélyeztetett tengerentúli érdekei bírnak elsődleges fontossággal, Franciaország számára a mai európai helyzet megszilárdítása. Nagybritannia főellensége ma Itália és Japán, Franciaországé Németország. Mialatt a két szempont összeegyeztetéséről folyik a vita a polgári demokrácia két európai vezetője között, a fasiszta-militarista rendszerre tért kielégítetlen versenytársak ügyes taktikával tolják mindinkább előre hadállásaikat. Ugy Németország, mint Itália és Japán előtörését nemcsak expanziójuk belső, eleven ereje hajtja, hanem a kínálkozó helyzetek kihasználásának könnyűsége is. Anglia és Franciaország birtokon belül van. A meglévő kockáztatása nehéz számukra. De fokozza habozásukat a háborúellenes, a polgári demokráciában inkább megnyilatkozható közvélemény állásfoglalása is. Ugy Angliában, mint Franciaországban széles tömegek állnak a „minden áron” való béke mellett. A munkásság vezetőinek többsége is rég elfelejtette 1793 forradalmi háborújának tanulságait, valamint Marx és Engels tanítását (*Polund Rhein* etc.) a történelmi fejlődés vonalában mozgó államok háborulnak jogosultságáról a regressziós államok támadása ellen. (Természetesen e tanítások mai alkalmazásának módja nem olyan egyszerű kérdés.)

Pedig a fasiszmus európai áradata, mely egy év előtt még elönteni látszott a kontinenst, elérte gátját. *Bulgáriában* visszacsinálják Győr-

gyev-Velcsevék rendi-állam berendezkedését, legujabban pedig a lengyel rendi állam repedezik. Előrelátható volt, hogy Pilsudszky tekintélye nélkül nehéz idők következnek a lengyel „tekintélyállamra”. A szélső jobbot képviselő „nemzetidemokraták” támadásai Pilsudsky tanítványai, az „ezredesek csoportja” ellen egyre erőteljesebbé válik. Balfelől pedig — bár a Népfront nem tudott kialakulni — a parasztpárt együtt harcol a szociáldemokráciával, mely viszont a szélsőballal tart érintkezést.

A múlt év októberében hivatalba lépett *Koscialkovski-Kriatkovski*-kormány a parasztság nyomasztó gazdasági helyzetén igyekszik némileg könnyíteni. Az agráradósságok konvertálását tovább folytatta, úgy hogy 1935 végéig az „Akceptációs-bank” már 272.977 konverziós egyezményt kötött 285.94 millió zloty adósságról. Ám ez csak pillanatnyi lélegzetvételt jelent. Komoly javulást az agrártermékek árának emelkedése hozna. A kormány áremelési kísérleteinek azonban — utját állja a fogyasztási képesség határa. Így a kormány az ipar ellen fordul, hogy az agrárrolló szárait összefűzze. Már az egész 1935-ös év a kartellek (mégpedig elsősorban a nagykereskedelmi kartellek) elleni rendszabályok jegyében folyt le. Az ipar elleni támadás (a lengyel közvetlen adók 85%-át a város szolgáltatja) következménye nemcsak a polgári ellenzék megerősödése, hanem a munkásság osztályharcának kiélesedése is, hiszen az ipar terheinek növekedését itt is rájuk hárították át. A sztrájkhullám emelkedett és márciusban pl. több, mint 100.00 textil-munkás sztrájkolt Lodzban és környékén. Legujabban pedig Krakkóban és Lembergben barrikád-harcokig fokozódó összecsapásokra került a sor.

A mezőgazdaságot az ipar ellen előnyben részesítő (nota bene: jelenleg is egész vidékek parasztjai éheznek a Polesiában), a kulákokat lekenyerezni akaró kormánypolitika azonban az iparban érdekeik tőkés ellenállását is kihívta, annál is inkább, mert a tőke nagyrészt külföldi. Lengyelország 1421 részvénytársasága közül több, mint az egyharmadát kitevő, 475 tőkéje részben külföldi, 1614 millió zloty értékben. Ezek közül 306 társaság tőkéjének több, mint fele idegen eredetű. A külföldi tőke több, mint negyede francia, közel egynegyede amerikai. A kőolajipar 85, a villamosipar 81, a bánya- és a kohó-ipar 74%-ban dolgozik külföldi tőkével. A külföldi tőkésnek nyomást gyakorolnak a kormányra, — elsősorban a franciák, miként az a zyradovi ipartelepek megvételi tárgyalásai során is kitűnt.

Ám politikailag is okuk van a franciáknak, hogy elégedetlenek legyenek Visztula-parti szövetségükkel. Beck külügyi politikájának állandó kacérkodása Németországgal, érthetően idegesíti a Quai d'Orsayt. A lengyel kormány persze inkább rokonszenvezik az új német rendszerrel, mint Franciaország friss szövetségésével, a Szovjetunióval, bár különösebb németbarátságról túlzás lenne beszélni. Eddig a német közeledés hasznát csak a lengyelek látták: Hitler 10 évre biztosította nyugati határaikat és a német piac magas árai jól jöttek a lengyel mezőgazdasági termékeknek. De az éremnek másik oldala is van: a lengyel segítséggel világhatalommá fejlődő Németországtól ép' elég oka lenne tartani Lengyelországnak, a lengyel exportnövekedés árát pedig az ipar fizeti meg, a kompenzációs német iparcikkek beáradása következtében.

Valószínű tehát, hogy a lengyel-német barátság fái sem nőnek az égig, — különösen, ha az „ezredesek csoportja” kezéből jobb vagy bal felé csúszna ki a gyeplő.

Spanyolország most válaszuton áll: vagy visszakanyarodik a pol-

gári állam útjára, ami csak a választási győzelem feladása vagy erőszakos megsemmisítése után lehetséges, vagy előre kénytelen haladni a szocializmus felé. Ez utóbbira törekszik a szocialista párt vezére *Largo Caballero*, szemben a párt jobbszárnyát vezető *Indalecio Prieto*-val vagy a kettőjük közt ingadozó *Gonzales Pena*-val. Megtörténhet tehát, hogy szakadásra kerül a sor a szocialista pártban, de a többség kétségtelenül nem az 1934-ben külföldre szökő *Prieto*-t, hanem az otthonmaradt és elveiért szenvedő *Gaballerot* fogja követni. Kitűnik ez abból a harci készségből is, melyet a tömegek áprilisban a fasiszta államcsínyt megelőző általános sztrájk alkalmával mutattak, valamint a két munkás szakszervezet összeolvadása tényéből.

A fejlődés tempóját és részben irányát is, a földkérdés megoldása fogja meghatározni. A februári választási győzelemre a földnélküli parasztság önkényesen elfoglalta a nagybirtokosok földjeit és a választás másnapján az új *Azana*-kormány hivatalosan is bejelentette 50 ezer földmunkás földhöz juttatását. Ha a Népfront megtartja ígértét a földtelen parasztsággal szemben — és ez; a mai állam keretein belül aligha lehetséges — akkor a spanyol szocialisták győzelme bizonyos. A baloldal sikere és a fegyverkező *Gil Robles* veresége egyben szövetségese, *Itália* veresége is.

Mialatt a francia-blokkhoz számítható *Lengyel- és Spanyolországban* a baloldal erőgyarapodását látjuk, azalatt az angol-blokk két államában, *Lettországb*an és *Görögországb*an is a faszizmus láthatóan háttérbe szorul.

*Lettországb*an az uralmon levő parasztpárt, a német nácik támogatta fasiszták és a szocialisták kettős nyomása alól 1934 májusában a diktatura kihirdetésével akart szabadulni. Rendi alkotmányt vezetett be, melynek betetőzéseül most áprilisban, *Ulmanisz*, a miniszterelnök-diktátor elfoglalta a lelépő *Kviezisz* köztársasági elnök helyét is. A korporációs átszervezés: azonban nem hozta meg a válság enyhülését, mert hiába kötött az agrárország Angliával kontingentálási egyezményt — az ottvai rendszer vámfalai mögé zárkozó angol piac csak részben vehette fel a lett agrártermékeket, de ugyanakkor érzékeny kárt okozott a fejlődésnek induló lett iparnak az angol ipartermékek behozatala. A lett kormány ezért most a régi rendhez való visszatérés: útját keresi.

*Görögországb*an II. György király restaurációja helyreállította az alkotmányosságot. A *Kondylis* faszizmusától fenyegetett munkásság támogatta a korona ezirányú akcióját és segítette a szinte már kaleidoszkopszerűen váltakozó katonai csoport-uralmak eltávolításában. A monarchia visszaállítása ugyan édes-keveset segít az agrárválságban vergődő fölműves helyzetén, de egy szabadságjogokat tiszteletben tartó rendszer mégis nagyobb lehetőséget nyújt az élet terheinek elviselésére és megszüntetésére is. A restauráció külpolitikailag is a faszizmus veresége, mert György király angolbarát beállitottsága nem kis jelentőséggel bír *Görögországb* földrajzi helyzete miatt a Földközi-tenger uralmáért folyó angol-olasz vetélkedésben.

A spanyol változás hatása különösen *Latin-Amerikára* nagy. Közép- és főleg Dél-Amerika mindenkor erősen reagált a spanyol eseményekre. 1931-ben a spanyol forradalom kitörésére *Latin-Amerika* is a régi diktátorok elűzésével felelt és a spanyol forradalom elakadása az *Atlanti-óceán* tulsó oldalán is újra a reakciót segítette nyeregbe. A spanyol forradalommal párhuzamosan fejlődik sok tekintetben a mexikói is.

Mexikóban 1910-ben egy hatalmas; méretű agrárrevolúció, (kimagasló alakjai *Pancho Villa* és *Emiliano Zapata*) megbuktatta *Diáz*

nagybirtokos-klerikális diktatúráját, mely a természeti kincsekben bővelkedő országot a jenki-imperializmusnak szolgáltatta ki. 1910-től 1917-ig tartott a mexikói forradalom főkorszaka, mikor is sikerült a reakciót legyőzni, mely később a forradalmárok jobbszárnyán talált menedéket. 1917 február 5-én hirdették ki Queretarában az új alkotmányt, mely visszavonta az idegenek koncesszióit és elvileg a nagybirtokok kisa-játítását mondta ki. Az alkotmány azonban csak papíron maradt: végrehajtásáért új harcok indultak. Miután az alkotmány szabotálói, *Carrazo* és *Obregon* gyilkos kéztől vészték el. 1924-ben úgy látszott, hogy *Phitarco Elias Calles* elnöksége meghozza Mexikó nemzeti felszabadulását és népének földhözjuttatását. Calles tényleg szembeszállt a „dollarimperializmussal” s az egyház, a nagybirtokosság e szirtje ellen pedig heves harcot vezetett. 1928-ban távozott Calles az elnöki székből, de továbbra is Mexiko ura maradt. Utódai tőle függtek: a nem engedelmessékedő *Ortiz Rubiót* 1932-ben lemondásra kényszerítette.

Az 1931-es spanyol forradalom hatása alatt ismét fellángolt a nép földéhsége. A forradalom eddig mindössze a; lakosság 2.5%-át juttatta földhöz. A „Partido Nacional Revolucionario” két szárnya közt kiélesedtek az ellentétek. 102.881.607 hektárt, a megművelhető föld 83%-át, 13 ezer 444, fejenként 1000 hektárnál nagyobb gazdasággal rendelkező nagybirtokos tartotta kezében, kikkel szemben 3.600.000 a földnélküli paraszt. (A lakosság 70%-a). A nemzeti-forradalmi párt balszárnya földosztást ígért.

A jobbszárny mögött Calles állt, ki idővel a reakciós elemek fejévé vált. A balszárny *Cardenast* követte, ki 1934 decemberében vette át az elnökséget a Calles-párti *Rodrigueztól*. Calles 1935 júliusában szembe fordult *Cardenassal*, aki a parasztság földhöz juttatása végett egy „6 éves tervet” dolgozott ki. *Cardenas* mögé sorakoztak a tömegek, elsősorban *Canabal* kormányzó „vörös inges” miliciái. Calles meghátrált, de hívei azóta szervezkednek és felállították a „*Camisas Doradas*”, vagyis az „aranyinges” fasiszta miliciát.

Ez év elején *Cardenas* feloszlatta az aranyingeseket és; a munkásság támogatásával szilárdan tartja pozícióját. Calles áprilisi összeesküvésére, ennek repülőgépen történt kitoloncolásával felelt, főbb híveit pedig elfogatta.

A bukott Calles *Cardenast* szélső baloldalisággal vádolja. Ennek semmi alapja sincs. Az elnök nem tesz egyebet, mint óvatos, mérsékelt ütemben telepítéseket folytat a vadonban; a nagybirtokos földjén csak akkor, ha az hajlandó az adóérték 125%-án azt eladni. Egyébként sem rokonszenvezik a szélsőballal, miként azt megmutatta akkor, amikor a braziliai felkelés emigránsainak befogadását megtagadta.

A munkásság mégis támogatja *Cardenast*, mert ez tiszteli jogait és mert a nemzeti forradalom letéteményesét látja benne. Valóban a mexikói nemzeti öntudat kialakulása erős iramban történik. Az idegenek koncesszióit elvben visszavonták, a természeti kincseket nemzeti tulajdonnak nyilvánították, az egyház ellen engesztelhetetlen harc folyik. A kormány mindent elkövet a régi mexikói jelleg kihangsúlyozására, még vallási téren is visszatér az azték mithológia egyes jellegzetességéhez, ami tekintve, hogy a lakosság óriási többségét kitevő indiánság fele nem tud spanyolul, nem is olyan nehéz. Mexikó indiánországgá készül visszaalakulni.

A nemzeti öntudatosodás különben egész Latin-Amerikára jellemző. Ezek az államok nem hajlandók tovább túrni a nagyhatalmak fölényes eljárásait velük szemben. Egyébként *Argentina*, *Brazília*: és *Chile* már

maguk is nagyhatalomnak számítanak. A világháború és a világválság megmutatták az uralkodó államok gyengéit és Latin-Amerikára az sem maradt benyomás nélkül, hogy adósságai fizetésének megtagadását semmiféle szokásos megtorlás nem követte. A világválság hulláma megjavította a nyerstermékek árait, ami kedvezően befolyásolja Latin-Amerika gazdasági életét. Felismerve a monokultura veszélyeit, Latin-Amerika kezdi elhagyni az egyoldalúan favorizált termékeket. (Brazília pl. a kávé mellett gyapottermesztésre tér át, Argentína búza és kukorica mellett gyapotra és petróleumra, stb.)

A latin-amerikai forradalmak egyébként még mindig a szokványos módon zajlanak le: egy-egy generális és klikkje önző céljaira használja fel a széles tömegek megváltási vágyát. Jellemző azonban, hogy a „népvezérek” ma már konkrét szociális programokkal kénytelenek jönni: így áll elő a sikeres forradalmak után valami keverék a nemzeti és szociális célkitűzésekből, amely csakhamar fasizmusba torkol. (Cuba, Brazília, Nicaragua, Paraguay, stb.)

Egész Latin-Amerika forrong azonban. A nagy braziliai felkelés *Carlos Prestes* vezetése alatt már izelítőt adott az anti-imperialista és szocialista célkitűzések összefonódásáról és *Vargas-ék*, ellenére a hajmeresztő kegyetlenséggel levert mozgalomnak, sem ülnek már a régi biztonsággal a nyeregben. A délamerikai forradalmi szervezetek felvették egymással a kapcsolatot: a braziliai „Aliansz” összeköttetésben áll az Uruguay-i „piros” párttal. *Grove* ezredes chilei pártja a perui A. P. R. A.-val stb. Venezuelában a meghalt vén diktátor, *Gomez* örökösei ellen fordul a népharag, Bolíviában az „igazi demokratákat” vezeti *Jose Villenova* a kormány ellen.

Latin Amerika mindenestre kikerült a „Coloso del Norte”, az U. S. A. imperializmusának fegyelmezése alól. Amióta 1934 nyarán Roosevelt, az új elnök elrendelte az Antillák feladását (csak Guantanamo szénállomást tartotta meg) és a „Platt Amendement”, ez örök szerződés törlését Kubán, azóta az U. S. A. mindenütt csak „békés áthatolásra” törekszik — de erre is csak keztyűs kézzel. Még pár év előtt elképzelhetetlen lett volna az a hang, amit Panama ütött meg az Unióval szemben, tavaly, az új csatornaszerződés megkötésekor. Latin-Amerika legkisebb állama: is egyenrangúnak érzi magát az Unióval és a nyári pánamerikai konferencia az amerikai Népszövetség tervbevett megalapításával ezt az egyenrangúságot dokumentálja már.

Mivel magyarázható a „dollár-imperializmus” e visszavonulása? A republikánus párt (Harding, Coolidge, Hoover) módszereinek elvetése nem csupán a demokrata párt elvéből fakad, hiszen még a pacifista Wilson elnök is fegyveresen interveniált Mexikóban. Az U. S. A. új latin-amerikai pártpolitikája a Csendes-óceán felé való fordulás következménye.

A Csendes-óceán az U. S. A. eljövendő hadszíntere. Ide koncentrálja erejét, hogy Japánnal vivjon meg, s ebben a harcában kényelmetlen lenne hátában az ellenséges szomszédság. (Japán csapatok partraszállása a mexikói Kaliforniában már évek előtt súlyos lidércnyomást okozott az U. S. A. vezérkarának) Japán az eljövendő ellenfél, mellyel szemben az U. S. A. még a Fülöp-szigeteket sem akarja annak akarata ellenére tartani. A Japánnal való megmérkőzés előkészületeihez tartozik az Aljeuták katonai támpontokkal való ellátása, ép' úgy, mint a: „Clipper”-gépekkel való légi közlekedés bevezetése Kalifornia és Kína között, ami két napra csökkentti az utat a két kontinens között, Marx „jövő világtengere” fölöött.

Japán a február 25-i katonai felkelés után a nyugalom képét mutatja. E csend azonban vihar előtti...

Február 25.-én néhány ifjú tiszt, komolyan véve a titkos tiszti egyesületekben elhangzott beszédek az állam „elpuhult” vezetőiről, a magasrangú bürokratákról és nagytőkésekről, csapataival elfoglalta a minisztériumokat, hogy végezzen a kártékony politikusokkal. E felkelést szerencsésen liquidálták anélkül, hogy fegyvert kellett volna használni, ami a hadsereg széteséséhez vezethetett volna. De a tisztek akciója nem maradt hatás nélkül. A miniszterelnöki székbe a fasiszta „Kokuhonsa” tagja, *Hirota* került, a „Titkos Tanács” elnöke pedig a főfasiszta, *Hironuma* lett. A Kvantung-sereg főparancsnokául Ujedát nevezték ki, az 1932-es sanghaji támadás vezetőjét. A japán politikai élet észrevehetően jobb felé tolódott.

Mínt hogy *Hironuma* pénzügyminisztere, *Baba* is csak adóemeléssel képes a haderő megnövekedett szükségletét kielégíteni (a pénzpiac már nem tud több kincstárjegyet felvenni), mínt hogy a parasztság terhei nem csökkennek, hanem emelkednek, mínt hogy az egyes vidékek termés katasztrófái is éreztetni fogják hatásukat, mínt hogy az agrártermékek árát az olcsó munkabérek érdekében továbbra is alacsonyan fogják tartani, a parasztság a lakosság több, mint kétharmadának elégedetlensége tovább fog növekedni. A belső explóziótól való félelem az állam irányítóit ismét külpolitikai kalandok felé hajtani.

A támadás iránya adott: Bugude Nairamdacho Monggul Aral Glosz, azaz Mongol Néptanács Állam, közismerten: Külső Mongolia.

A Kvantung hadsereg különítményei egyre-másra követik el a határsértéseket a Mongol Köztársaság ellen. Az alkalmat Tokióban kedvezőnek látják: Európa önmagával van elfoglalva, ez U. S. A. az elnökválasztással — soká várni már nem lehet, mert az idő a Szovjetunió szövetségese. Az 1931-32-es főalkalmat már úgy is elszalasztották a későn győző Hitler hibájából! — A mongolok válaszul március 12.-én *Amor*, a végrehajtóbizottság elnöke és *Gendun* miniszterelnök, Tairov szovjetügynívóval aláírták a kölcsönös katonai; segítségről szóló szerződést: Blücher „távolkeleti vörösserege” is készen áll.

Sokan azt mondják, hogy Japán csak blöfföl, mert tisztában van a támadás nehézségeivel. A helyzet az, hogy Japán maga is kényszerhelyzetben van és így nem szabad ítélőképessége kristály tisztaságában bizni. Miképpen Mussolini sem külpolitikai célirányosságból, hanem szorult belső helyzete miatt menekült az abessziniai kalandba.

A távolkeleti viharfelhők egy része Kína felett gomolyog.

Kína csak földrajzi és nem államfogalom. Északon Hopei és Csahar függetlenítették magukat Japán védnökség alatt a központi kormánytól, délen Kanton és szövetségesei: Jünnan, Kveicsou és Kvangszi tartományok csak annyira tartanak vele, amennyire pontosan megkapják szubvenciójukat. És északnyugaton áll a harc a vörösökkel.

Mialatt Nanking a vörösökkel harcol, gazdaságilag helyzete egyre rosszabb. A földkérdést termelészövetkezetekkel próbálkozik megoldani, de e kísérlete tulajdonjogi viszonyokba ütközik. Sanszi kormányzója demagóg módon a földközösség bevezetését igéri, amelynek bevezetésére, hacsak nem maguk a parasztok csinálják — a mai kormányzat alig képes. A kormányzó addig is megelégszik a munkahadsereg felállításával.

A gazdasági válság, amely teljes erejével tavaly kapta: meg Kinát, nem enyhül. Az ezüstvalutáról való lemondás körüli nehézségek csak fokozzák. Éhínségek (Kiangszuban), árvizek növelik a nyomort. A Kuo-mintang belső egyenetlensége sem simul el: Vang-Csing-vei merénylőinek

tárgyalásán kiderült, hogy a tetteket két volt miniszter, Csen-Ming-hszü és Li-Csai-szum, a balszárny tagjai küldték ki. Feng-Jü-hsziang alvezére, a santungi kormányzó pedig a; napokban szintén alig kerülte ki az orgyilkos kezét.

Mialatt a Távol-Kelet bonyodalmai fokozódnak, a *Közel-Keleten* erős államszövetség van kialakulóban.

A mohamedán országok blokkja Törökországban *Irán* és *Afganisztán* 1935 novemberi egyezményével épült ki. Törökország és Irán közeledése még 1934-ből, Riza Pahlavi sah ankarai utazásának idejéből datálódik. Afganisztán csatlakozásával az egyezmény Genfben történt. Kemal Atatürk diplomáciai sikere, hogy az Iránnal állandó határviszályban élő Irák (Satt el Arab pártja) is csatlakozott februárban, megalkotva így a mohamedán államok négyes szövetségét. Bár Irák még angol bírákat alkalmaz és Baszrában, Bagdadban és Moszulban (az 1932-es brit szövetség következtében) az angol „Royal Air Force” repülőgépei állomásoznak már független állam és tagja a Népszövetségnek.

Figyelemre méltó, hogy márciusban Ibn Szaud is csatlakozott „Szaudye” nevében a: blokkhoz bagdadi utazása alkalmával. Hir szerint Jemen csatlakozása sem soká várta magára, sőt Transzjordániáról is beszélnek.

Az események jelentősége annál is nagyobb, mert ugy Szíriában, mint Palesztinában (ahol egy második Szezi-csatorna terve kísért) az arabok kemény harcban állnak a mandatárius hatalmakkal. A mohamedán blokk (mely a Szovjetunióval igen barátságos viszonyban áll), sulya a Közel-Keleten igen nagy és akciórádusza Indiáig ér el. Az új alakulat léte egyaránt kihat az alkotmányt váró India mohamedán világára, mint a Szinkiangban szovjet-védőszárny alatt keletkező Jugursztán, turk-birodalomra. De még fontosabb az a hatás, amit az önállóságért küzdő Egyiptomra gyakorol. (D. F.)

SZEMLE

VÁSZON, RIVALDA ÉS ANTENNADRÓT

Irgalom után esedezve, vedd magadra kopott és baráti gesztusból neked juttatott köpenyed, ó olvasó, ülj kisszakaszra, vagy indulj gyalogosan, hátha melléd szegődik a balga szerencse és siker koronázza utad. Tam-tamtól hangos a város, a fényreklámok érdeklődésed köréből kiszorítják az eget és amerre csak tekintesz félreérthetetlen jelenésektől kápráznak szemeid. Itt, az idő, hogy átvizsgáld a színházak és mozik műsorát, betekints a rádióműsorok programjába, ha már arra jelölt ki számalomraméltó minőségében a sors, hogy világunkat páráként befedő szellem kommentátorának kényszeredett társa légy.

Bukott színházak és haszonleső, lefetyelő mozik ideje ez, most öltözik át nagyherceggé a bonviván, most vesz magára iskolai formaruhát a nai-va, most bujik bankigazgatói zakóba a civil életben babcsuspájzt kolbásszal fogyasztó színész, most ordít a kellékes, most tépi haját a szerző, annak a láttán, hogy egy szót kihúzták márványbavésendő szövegéből. Most gyülekezik a közönség, itt van a város apraja-nagyja, már legalább

is az, aki „szórakozásra” áhítzik, aki szereti a művészetet és aki utálja problémákkal terhelni agyát. Már az ügyeletes tisztviselő is megjelent, ellenőrizendő, hogy valóban elveszi-e a szobalányt a gróf, hogy bezárják-e valóban a gyárigazgató tolvaját, hogy elég alázatosan emel-e ka-
lapot a darabban szereplő kertész a nagyhercegnőnek és hogy az aranyifju nem tuzott erotikával lejt-e a tangót. Kezdődik az előadás. Minden szin-
házban más és más darabot játszanak, de ha akármelyiket is nézed végig
e műsoron lévő darabok közül, véleményed róluk egyöntetű. Mi alapon
is várnád, hogy más szellemet közvetítsen a színház, mint amilyent közvetít
a sajtó vagy az irodalom ezen a világon. Azt várod talán, hogy bársony-
nyal bevont zsöllyéden ha elhelyezkedel, világunk nyomasztó kérdéseiről
értesülsz vagy napjaink aggasztó megnyilvánulásait szemlélheted. Ó naiv
szemlélője tangókkal megspékelt táncos operetteknek, ó sajnálatraméltó
végigszenvedője bohókás komédiáknak, szivfacsaró és érzelmes színjáté-
koknak, meghitt ismerője Hacsek és Sajónak, elment talán az eszed,
hogy eféle balgaságokban reménykedel? Négyfelé vágott tagokkal fek-
szik a józan értelem a színpadokon, akárcsak karóbahuzva nyöszörög a
napisajtó hasábjain vagy lóg megkékült nyelvvel az irodalom szentelt
berkeiben. Isteni látványosság ez, méltó napjainkhoz.

Bérleted van a mondén irodalmi színházhoz? — ami körülbelül any-
nyit jelent, hogy köteles vagy végignézni évenként bizonyos számú zagy-
vaságokat vagy pedig, ha már utálkozol, priznicet raksz homlokodra és
búsán tekintesz ablakodon kidobott pénzed után. De ki volna hajlandó
eféle könnyelműségekre, hisz remekebbnél-remekebb, tanulságosabbnál
tanulságosabb és művészből művészből darabokat tartanak műsoron
színházaink, képességebbnél képességebb szerzőket foglalkoztatnak az
igazgatók és a remekművek, amelyekben gyönyörködhetik a néző, pom-
pásabbnál pompásabb előadásban látnak napvilágot. Gonosz rosszindulat
kell ahhoz, hogy bárkit is ne ragadnának magukkal eféle darabok, mint
a *Mackó*, a *Házasság*, vagy az *Urilány* magas színvonalú értékei. Ilyen
darabok, mint *Mese a Grand Hotelben*, *Régi jó Budapest*, *Méltóságos asz-
szony* mi mást is jelenthetnének, mint tökéletes művészi élményt, azt sem
akármilyen színvonalon. Vagy adtak-e sorozatosan színpadi remekműve-
ket, mint az *Érzem a tavaszt*, vagy az *Ezerjő* és az *Ezüstmenyasszony*,
amely méltóbban jelölné megtévelyedett Európánk és egész szerencsétlen
világunk esztévesztett szellemét, a valósággal való mélyebb kontaktusát.

Most már szörnyű gyanú ébredszik szivedben, ó olvasó, hogy valami
nem mindennapi boszorkányság szem és fültanújává váltál. Émelyegve
fordulsz ki Thália templomából, amerre csak tekintesz, égigérő plakátok
hirdetik a mozik csábító műsorát, óriási fejek, kezek, lábak és szemek
jelzik nagynevű művészek pillanatnyi jelenlétét e változó karakterű üze-
mekben, hangjuk betölti az uccát és jelentőségük mellett a nap és a hold
is elhalványodik. Pereg a film, a lány suttogás! őskori állat módjára cam-
mog végig a körutakon és pajzán dalokat sodor a szél tetőink felett. Mit
pergetnek a türelmes gépek, különb dolgot-e, mint amit rikácsol a sajtó,
különbet-e, mint, amit lefetyel az irodalom, különbet-e mint, amit dek-
lamál a színház, gyanud már egyenesen félelmetessé válik. A józan érte-
lem kiterítve hever a forgalmas utvonalakon, autók és stráfkocsik gá-
zólnak át rajta, nincs az a közlekedési rendőre ennek a világnak, amely
hajlandónak mutatkozna kihuzni a kerekek alól. A világot láthatod ta-
lán, szépségeivel és csufságaival, fájdalmaival és örömeivel, ha még ez
lenne látható, de ami a vásznon megmutatkozik, nem egyéb, mint elszo-
morító csalás, gonosz hamisítás, tökéletlen léhűtő-ködés és cinikus szem-
forgatás. A gárdatiszteknek Párisban, Berlinben, Konstantinápolyban tör-

tént bemutatkozása után közel két évtizeddel még mindég a *Gárdahad-nagy* édes-bús romantikus történetét láthatod és ugyancsak közel két évtizeddel a meghamisíthatatlan háború után szerelmes háborús történetet perget *Café Moszkva* címen a film. Akinek földig lóg az orra, ha megtekint eféle filmeket, mint *Zoro és Huru, a cirkusz hősei*, vagy *Tejesnek áll a világ* és még mindég nem tér vissza szívébe egy jobb életbe vetett remény, legokosabban teszi, ha főbelövi magát. Fut a celluloid és meg-elevenedik előtted, ha kívánod az évszázadok porával betemetett *Halálfejes lobogó* története, kalózkban gyönyörködhetsz, antik kalózkban, ha már korszerűeket nem bír el a foltozott vászon. Pereg a film és a *Cimzett ismeretlen-ben* láthatod Ágait és Kabost, a *Fekete rózsákban* Harveyt és Fritschet és a *és fél muskétás-ban* Szőke Szakállt. Egy görbe világ helyett ugyancsak *Egy görbe éjszakában* gyönyörködhetsz, a pokol általános üzeme helyett a „Zöld pokol” elevenedik meg szemed előtt de érhet-e ezen féltő gondoskodásért bárkit is szemrehányás? Nincs egy talpalattnyi földed, se házad, se kerted, hovatovább nemsokára már az álom is elkerül, egy csapásra két legyet ütsz tehát, ha bebarangolod csekély díj ellenében, a tündéri *Álmok kertjét*. Indiszkkrét szemtanuja lehetsz *Csókós órák-nak* és ha már arra sem telik, hogy lószafaládét egyél, tátott szájjal bámulhatod a kedélyes földmivelőket, akik ötnegyedórán át huzatják bánatukba a fülükbe cigánnyal, hogy *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*.

Most már világosan látod a képet, most már tébolyítóan hallod az üvöltést, ami szélkavarta hó és por és szemét módjára kavarog e világ fölött. Rádiót hallgatsz? Réműlettedben fennakad a szemed, ha már előbb be nem szakadt a dobhártyád, vagy fel nem kavarodott a gyomrod a rutinírozott és émelyítő suttogás hallatán. Balalajkások pengetik unos untalan közutálatnak örvendő hangszerüket, ha nem a balalajkások, úgy a szalonzenekar vagy Kurina Simi játszik. Légy nyugodt, semmi baj ezen a világon. Semmi baj, legalább is míg Kurina Simi fülbemászó zenéjére Hegyi Anna, vagy Bodán Margit énekel. Semmi baj, míg tart a helyszíni közvetítés *Békássámsónról a Zöld kereszt munkája* címen, semmi baj, míg Bonaventura olaszul tanít, vagy Vanda Luzzato hegedül, vagy Hubert Kessler németnyelvű előadást tart az Aggteleki cseppkőbarlangról.

Semmi baj, hisz nincs az a bornirtság, amit ne közvetítenének a rádió türelmes hullámai. A szél hiába rázza türelmetlenül a kifeszített drótokat a tetők fölött. Cingár legényke táncol ezeken a kifeszített drótköteleken, remülettől megüvegesedett szemmel, angolkóros lábait a zene, a suttogás, az émelyítő melódiák taktusára gépiesen emlegetve. Ki ez a cingár legény, vásári komédiásoktól kölcsönbevett trikónadrágban, vízfejével nehezen tartva meg az egyensúlyt e vidék fölött, ki volna más, mint a józan értelem. Ezer alakban tűnik napjainkban szemed elé, már nem is ő maga az, hanem nevetséges és szánalomraméltó karikatúrája csupán. Ő az, aki megcsufolva kussol dicső napilapok hasábjain, ő az, aki szégyenét takargatva lángpiros arccal deklamálja az agyalágyult verseket, ő az, aki kiséger módjára megbuvik irodalmi revük tárcarovataiban, ő az, akit acélpengéjével szíven szur a drámai hős a színpadon, ő az, aki magáról elfelejtkezve járja elővigyázatos táncát a házak fölött kifeszített rádióantennák veszélyt jelentő dróttjain. Ő az, aki a meztelen embert jellemző szemérmertességgel üldögél a könyvkereskedések kirakataiban, különböző, alibit biztosító remekművek csábos címlapjai mögött keresve védelmet feltárt szégyenére. Ő az, aki hápogva, fulladást eredményező környezeti állapotában könyvkereskedések pazar „auzlágjaiban” már nem is rejtegeti tovább szégyenét, amidőn világunk alakzatához méltó, átformált arculatában megnyilatkozik. A józan értelem hever kiterítve efé-

le írásművek rongyból készült papirlapjai között, mint a *Színinövendékek* Andai Ernőtől vagy *Sok hühó Emmiért* Aszlányitól, mint a *Kamaszlánnyok*, mint *Daukó Pista*, *Cárdomji hegedűse*, mint *Nagy Lajos király*, mint a *Vadember*, *A Rajna ködbevész*, mint a *Fekete éveim* és a *Mégsem mozog a föld*, de módomban áll-e egyáltalán közölni az összes divatos prospektusokat? Csodálkozhatik-e valaki ezekután, ha minden uccasarkon a veszett kutyák kötelező beoltását hirdető plakátokat lobogtat a szél, ha komor hangú felszólítások figyelmeztetik az emberiséget elmulasztott adóhátralékainak befizetésére, ha felhívja a polgármester a város lakosságát, hogy ne igyon annyi vizet, ha züllött hajlandóságú ifjúságunkat ominózus bárók látogatására plakátokon át verbuválják, ha kénytelen már maga a türelmes rendőrség is megsokalni a járókelők rendszertelen és minden józan észszerűséget kizáró közlekedési módszerét és kénytelen speciális büntetőhadjáratok megszervezését bevezetni. Csodálkozhatik-e valaki ezekután, ha városunk apraja, nagyja névtelen levelet fabrikál vagy a teljes nyilvánosság bevonásával nyilttéri nyilatkozatokban szedi le a haragosárol, konkurenséről és házi ellenségéről a keresztvizet? És végül csodálkozhatik-e valaki ezekután, ha megnyitják a gázcsapot hideg konyhájukban az emberek, ha vízbe ugranak télvis idején, ha felakasztják magukat zöldelő fákra, nem igazolják-e csupán mind ezen ténykedésükkel azt a zavart, amely bennük e züllesztő környezetben fakadt és azt a sötétséget, ami elterül bérelt otthonuk, adósujtotta kertjeik és ügyeseknek hasznohozó szükségleti tárgyaik fölött.

Jó torka van az ostobaságnak! Ezeket a napihireket a feltétlen gyengeség üvölti, ezt az irodalmat ház mesterek falják, ezt a mozit és színházakat kereskedősegek és lomhaesűiek nézik, ezt a rádiót csuzos vénasszonyok hallgatják jobbsorsraméltó Európánk minden zugában. A rádió egész destruált földrészünkön ugyanazt rikácsolja, amit teli torokkal bömböl a napisajtó, a filmszínházak ugyanazt pergetik, a gramofon ugyanazt suttogja, a levegő láthatatlan hang, fény és színhullámai mintha egyszerűen elvesztették volna az eszüket. Mintha még az anyag láthatatlan és kitapinthatatlan erői is összefogtak volna a józan értelem ellen, egyszerűen valami titkos fizikai törvény alapján nem is közvetítik azokat. Tegyük tehát pontot szemünkből kicsorduló könnyként evonatkozású közleményeink végére és fujjuk ki orrunkat hangos túlköléssel, mint azt már részvényt nyilvánítási alkalmakkor tenni szokás.

Remenyik Zsigmond

PIERRE FREDERIX: ETAT DE FORCES EN FRANCE
(Gallimard, Paris, 1936)

Szerző a Franciaország belpolitikai életében ható erők rajzát próbálja adni. Anyaga gazdag statisztikai adalékhalmazra támaszkodik s azok kezelésében óvakodik bármelyik francia politikai párt szempontjától vagy jelszavától. Felfogása szerint Franciaország tényleges meghatározó erői nem a parlamentben, a nyilvános testületekben és a törvényes intézményekben keresendők, a parlament csupán bizonyos erők (gazdaság, szabadkőművesség, szakszervezetek stb.) delegációja s ezért a francia demokratikus-kapitahsztikus parlamentarizmus mögötti anyagi és szellemi erők érdeklik. A szerző egyébként nem hisz a gazdaságilag és szellemileg kiélt harmadik köztársaság hosszú életében s arra a kérdésre, hogy ezután mi következik, csak stiláris fordulattal szolgál: — „a holnap nem annak a megvalósulását hozza, amiről álmodozunk, hanem azét, amik vagyunk.”

A könyv egymásután sorakoztatja fel a parasztság, a munkásság, a polgárság, továbbá az „oligarchia” erőszárait (a gazdaság, a finanszkapitalizmus, a szabadkőművesség és a radikális párt gazdálkodása tartozik ide), a morális és szellemi erőket (laicizmus, katholicizmus, sajtó, a szellemi baloldal, stb.) s az „ucca” erőit (frontharcosok, harci szövetségek, politikai arcvonalak), hogy a végén összefoglalóan Franciaország belpolitikai fejlődésének jövő lehetőségeit rajzolja ki. Mindezekben szerző u. n. független álláspontra helyezkedik s úgy bal, mint jobb felé hadakozik. — Érdekes P. F. könyvének a francia kapitalizmus fejlődéséről s annak társadalmi és népesedéspolitikai kihatásáról irt fejezete. Ez a fejezet emlékeztet *Ferdinand Fried* Németországról irt *Ende des Kapitalismus* című könyvére azzal a különbséggel, hogy Pierre Frederix tárgybeli rajzát illetően sokkal kimerítőbb és így konkrétebb.

A könyv számos francia tünetet teljesen új megvilágításba helyez s ennek során meglepő kérdéseket tesz föl. Azt kérdezi pl., hogy helyesebb még az a Franciaországról közismert hagyományos felfogás, amely szerint Franciaország a kisparaszt és a rentier hazája. Válasza tagadó, illetve ez a felfogás már nem abban a mértékben állja meg a helyét, mint a a háború előtt. Kiemeli a növekvő elvárosiasodást 1911-ben a 17.5 millió városi lakossal szemben a vidéki lakos 22 millió, ma viszont a városi lakosok száma 22, a vidékieké csak 20 millió s a falu növekvő elnéptelenedésének tényét, mely elsősorban a mezőgazdasági munkások apadását jelenti. A földtulajdonosok száma a népesedés arányában emelkedik (1789-ben 26 millió lakosra esett 3.3 millió földtulajdonos, 1892 38 millió lakosára 5.6; 1935 40 millió lakosára pedig 5.5 millió) míg azonban a középbirtokosok száma változatlan, kb. 700 ezer, átlag 20 hektár birtokkal, (ami egyharmada a megművelt földnek), addig a nagybirtok nő. Franciaország 45%-a 100 ezer nagybirtokos kezén van, ugyanakkor 2 millió szőlőművelő és kertgazdálkodó parasztnak nincs semmiféle földje, további 2.2 millió földtulajdona viszonyt kevesebb, mint 1 hektár. A 8 millió francia mezőgazdálkodó közül egyharmad rész földtulajdon nélküli földmunkás, kétharmad rész paraszt vagy bérlő s ezek közül 2 százalék nagybirtokos, 13% középbirtokosi, 85% pedig kisbirtokos.

A városi lakosság részéről fokozódó proletarizálódását állapít meg. Az említett 2 millió földnélküli földmunkás mellett a francia ipari munkások száma jelenleg 6.25 millió. Gazdaságilag ez utóbbiak közé számítja az 1.2 millió kisiparost és 700 ezer alkalmazottat, akik valaha mind a középosztályhoz számítottak. A középosztály gazdasági romlása szerinte úgy szélességi, mint mélységi.

A francia vagyon elosztásáról a következő képet adja: ezer felnőtt francia közül 355 minden vagyon nélkül hal meg; 160 hagyatéka kevesebb mint 2000 frank; 190 hagyatéka 2 ezer és 10 ezer; 210-é 10 ezer és 50 ezer; 70-é 50 ezer és 250 ezer között mozog, míg 15-é meghaladja a 250 ezer frankot.

A vagyonadó-statisztika szerint 100 felnőtt francia közül 35%-nak nincs semmi vagyona, 35%-é 1 és 10 ezer, 29%-é 10 és 500 ezer frank között mozog, 1% vagyona pedig fölülmulja az 500 ezer frankot. Amíg tehát ez utóbbi 1% a francia összvagyon 40%-a fölött rendelkezik, a nagy többség csak a francia vagyon 5%-át vallhatja magáénak.

Milyen azonban a rentier helyzete?

Elsősorban a középosztály számszerűen csökken. 1881-ben a francia középosztály 4 millió dolgozó franciát foglalt magába, 1913-ban a számuk 6 millió s ugyanennyi 1926-ban is. A középosztály ezek szerint

még a háború előtt érte el a tetőpontját, 1930 óta pedig egyenesen csökken. Jóllehet 1881 óta 2 millióval emelkedett a létszámuk, ugyanezen idő alatt 60%-kal csökkent a járadékból élő franciák száma, mert míg 1881-űn 975 ezer rentiert tartottak nyilván, addig 1926-ban már csak 400 ezret. Ma a francia népnek csupán 1%-a rentier, ami természetesen nem zárja ki, hogy 8-10 millió azoknak a franciáknak a száma, akik értékpapirokkal rendelkeznek. Az értékpapírok e demokratizálódása igazolja, hogy az egyes francia ma átlag sokkal szerényebb értékpapírral vagyonnal rendelkezik, mint azelőtt, ami lehetlenné teszi a járadékból való megélést, minek következtében a felügyelő tanácsokban elveszett a szavazata s egyáltalán nincs módja ellenőrizni a fináncoligarchiát. Míg 1881-ben 100 felnőtt ember közül 44 dolgozott a szó legszorosabb értelmében, addig 1911-ben már 53. Ennek azonban vannak következményei is. Míg a polgárság felső rétege érdekei képviselőit a kapitalista vezetők kezébe tette le, adóig a kispolgárság (hivatalnokok, alkalmazottak, tanítók, stb.) a szocialista szakszervezethez (C. G. T.) csatlakozott (köztük valamennyi állami hivatalnok fele, s az állami vállalkozások munkásainak egyharmad része, akik közül egy további harmad a baloldali szakszervezet tagja.) Ezek szerint számos jel utal a középosztály gazdasági felmorzsolódására, minek következtében a francia állam hagyományos támasza az ellenzék oldalán áll. A francia „polgár” a valóságban már gyakran „proletár” s a klasszikus értelmezésű polgár már nem jelenti egész Franciaországot. (M. V.)

LOUIS BERTRAND: HITLER (Fayard, Paris 1936)

A könyv tulajdonképpen a szerző egyik legutóbbi nürnbergi nemzetiszocialista pártnapon szerzett benyomásait tartalmazza. Ezek a benyomások azonban túlnőnek önmagukon s a jobboldali német-francia megértés ujabban sűrűn emlegetett ideológiájává szélesül. A szerző maga jámbor katolikus, aki sokat foglalkozott Szent Ágoston életével; ezenkívül royalista, bár nem tartozik a mozgalom apostolai közé. Idáig XIV. Lajosról irt könyvével s egy Spanyolországról irt történeti munkával tünt fel. 1934 óta Hitler francia apológétái közé tartozik. Érdemes füzetét figyelemmel átlapozni.

Bertrand mindig francia nacionalista volt. Őt is, mint számos kortársát, erősen befolyásolta Maurice Barres. XIV. Lajosról irt könyve a francia imperializmus törekvései mellett tör lándzsát. Ebben a füzetében azonban mintha mindezekről elfeledkezne. „A versaillesi diktátum” és „a német népet ért szűgyen”, valamint a „papirrongyot jelentő szerződések” közismert német téziseit, amiket Bertrand eddig oly hevesen visszautasított, most nemcsak elfogadja, hanem egyenesen dicsóíti. „Igenis el kell ismernünk: — mondja — még sohasem kezelték legyőzött nemzetet hasonlóan. A győztes megtiltott neki mindent, még a felemelkedés lehetőségét is. Azt is elismerjük, hogy a németek, ha győznek, minden bizonnyal ránk is hasonló, vagy talán még súlyosabb feltételeket szabnak ki. De nem ők voltak a győztesek és így nem vádolhatók az előbbiekkal. Mi és a szövetségeseink mérték ki rá azokat a feltételeket, amelyek példátlanok a történelemben s legfeljebb Tamerlan korának szellemével hasonlíthatók össze.”

Ezekkel a tételekkel Bertrand elítéli Clemenceaut és Poincaret, a cári Oroszországgal kötött szerződést és a hármass entente-ot s megtagadja az 1918-beli polgári Franciaország győzelmét és azt az egész eszmévilágot, amely a szedáni vereségtől az állam és a társadalom ujjaerő-

sődéséhez vezetett. Sőt a „nap- király” történésze, aki úgy véli, hogy megtalálta „ napdiktátort”, még tovább megy:

„Vajjon nem naivitás **Hitler** szemére vetni, hogy széttépte a versaillesi szerződés katonai záradékát, ha megtehetette büntetlenül? Mióta respektálnak olyan szerződéseket, amiket a torokra tett késsel kellett aláírni? Mi magunk vajjon nem téptük szét a frankfurti szerződést, amikor azt a fegyver erejével megtehattuk?”

Uj és meglepő ez a francia nyelv! Ettől már igazán nem áll messze az egész háború utáni francia biztonsági szerződés-rendszer elvetése. Mindezek helyébe Bertrand egyetlen egy pótlékot ismer: Hitlert, aki egyedül érvényes s aki Franciaország számára a legnagyobb lehetőségeket nyújtja. A maga védelmére azonban szükségesnek tartja a következőket felhozni:

„Mivel a legdicséretreméltóbb szándékokat is könnyű beszennyezni, kifejezetten megállapítom itt, hogy egyáltalán nem vagyok nemzetiszocialista. Egy francia nemzetiszocialista különben is, szerintem, teljes lehetlenség. Mindazonáltal mindenre fel vagyok készülve. Voltam Nürnbergben, de csak azért, hogy biztos ítéletet alkossak magamnak. Ugy vélem, hogy ez minden hazafi kötelessége, aki valamiféle befolyást gyakorol a közvéleményre.” Ezek a sorok azonban csak azért oly' kimértek, hogy annál hatásosabban csapjanak át a lelkesedésbe: „Amint hire kél, hogy jön a Vezér, az embertömegek eléje rohannak... Ki kell jelentenem: még életemben nem éltem át a lelkesedés hasonló örvénylését. S kérдем, melyik uralkodót, melyik nemzeti hőst ünnepelték oly' tisztelettel, oly' szeretettel és oly' istenítéssel, mint ezt a férfit, azt a barnaingú szerény férfit, aki nagy kísérete élén, mint valami király, mindig megőrzi munkás külsejét. Ez tényleg valami más, mint népszerűség: ez vallás. Hitler csodálói szemében próféta és az istenség megnyilvánulása...”

Füzete más helyén elismeri Bertrand, hogy a hitlerizmus a politikai cselekvés főszereplője az erőszakot tartja s hogy ez a játék veszélyes s talán Franciaország léte forog kockán; mindezek ellenére a Hitlerrel való szövetséget propagálja, s ebben annyira megy, hogy a német vereségtől s a francia-orosz-kisantant koalíció győzelmétől visszaborzad, mert az Európa bolsevizálását jelentené.

Egy világháború előtti diplomata nemrégiben a következőkre figyelmeztette Bertrantot: „Vigyázzon! Hacsak egy kicsit enged a Hitler-Németországnak, úgy megérheti, hogy Franciaország ugyanabba a helyzetbe kerül, amilyen helyzetbe Spanyolország került Franciaországgal szemben Napoleon korában. Először semlegességet, azután kölcsönt, végül fegyveres együttműködést követel majd Franciaországtól s a legiszonyúbb kalandba viszi...”

És mit válaszolt erre Bertrand? A válasz: — egy erős francia rendszernek nincs mitől tartania s csak az átkozott demokratikus kormányokat érheti baj.

A Bertrand-féle hang ma korántsem egyedüli Franciaországban.

(K. M.)

GABRIELE D'ANNUNZIO: ÜZENET MUSSOLINIHEZ A MEGBOSSZULT ADUA 40. ÉVFORDULÓJÁN

Az 1896. március 1-i aduai csatavesztés negyvenedik évfordulóján G. D'Annunzio egy hosszú „üzenetet” küldött Mussolinihez, melyet a szankciós rezsimben 6 oldalra leredukált olasz napilapoknak szószerint le

kellett közölni. Az „üzenetből” csak egyes részeket ragadtunk ki, a számunkra legérdekesebbeket. Ebben az esetben, azt hisszük, minden további kommentár felesleges. (M. B.)

Benito Mussolinihez!

Kedves fegyvertárs és repülőtárs, egy jóakarató ember, akit elnyom a sok évforduló, annyira, hogy már-már sajnálja, hogy életében annyit cselekedett, ma benned azt az egyszerű nagyságot csodálja, mely egy szerencsétlen évfordulót is meg tud tisztelni, mint a felfelé haladó népek természetes pihenőnapját, hogy belőle újabb erőt merítsen a további magasságokhoz.

Az aduai vereség évfordulójának ünneplése számunkra ma nemcsak a tökéletes győzelemmel kivívott bosszú beteljesedésének örömét, de azt a nagyobb büszkeséget is jelenti, hogy a veszített áduai csata annakidején megmutatta az egész világnak az olasz katona abszolút értékét s különösen invencióban gazdag erejét, mellyel a számára idegen területen, idegen ellenség ellen harcolni volt képes.

*

A második és a kilencedik afrikai zászlóaljából összesen kilenc ember maradt meg. A Raio dombjain és völgyeiben, a hegységet valóságos vérző törzssé alakította át az öldöklő mészárlás. Egy hő szivektől és szikkadt májaktól ragyogó mellkas! A tüzérek, amikor municiójuk elfogyott, ottmaradtak a térségeken és használhatatlanná tették az ágyukat, revolverrel és tőrrel folytatták a harcot. Ágyú nélkül, gépfegyver nélkül, élelmiszer nélkül verték vissza az egyre sokasodó hordákat az Erar hegyén, de nem hagyták el dicsőségük és vitézségük borzalmas színhelyét.

Benito Mussolini, ó öcsém, vagy bátyám, ma, elküldöm Néked kastélyom iparának legfrissebb termékét: egy ébenfából készült szelencét, mely a legelegánsabb Vinei-i diszitó motívumok ezüstjével kivert. Nem cigaretták részére készült ez a szelence és nem is acéltollak részére: a legújabb modell szerint készült töltények kérnek benne helyet.

Minden olasz töltény ma egy megölt ellenséggel ér fel!

Az egész etióp fensiknak elodázhatatlanul a latin kultúra fensikjává kell válnia.

Légy áldott, Te, aki elég nagy voltál ahhoz, hogy a mi régen tétlenül élő népünket a végzet irányába vezetted. Légy áldott Te, aki a háborús glóriában szükölködő évszázadok után elhoztad nekünk a támadás és hódítás felülmulhatatlan szépségeit.

Vajjon miért kelt bennem derűt Selassié alakja? Szakálla úgy keretezi be arcát, mint valamilyen vidéki kávéház közönséges szentképét.

De Etópia római föld az idők kezdete óta, mint Julius Caesar Galliája, mint Traianus Dáciája és mint Scipio Afrikája.

A büszke latin akarat (hatalmas konstrukciós faladat!) már-már kimaradni látszott abból az Európából, mely ismét a kövér Jupiter fejős tehenévé vált.

Dicsértelessé Te, a fejnélküli Itália hirtelen megszületett Feje, aki visszaadtad Rómát a neki elrendelt Itáliának.

Ó Benito Mussolini, ma megölelem benned a Te megfélemlíthetetlen bátorságodat és a Te összetörhetetlen akaratodat, melyek acélnál is erősebb egységet alkotnak benned a jelenben és a jövőben.

Alalá!

FORGÁCS ANTAL: HŰVÖS MAGÁNY (Versek. Budapest, 1936)

Valaha, nem is oly' rég, irodalmunkban a költő látható volt, még a legszubjektivebb is kifelé tört, ha mást nem, az én falait repesztette, sőt a legjobbak igen sokszor meghaladták az ént s a feudális Magyarországgal falait döngették. Ez azonban csak rövid ideig tartott, mert a lobogó, minden hagyományos kötést letépni kész szakaszra a kötöttségek újabb súlyos ideje szakadt s a költők jórésze ismét visszahúzódott az énbé, a költő megint láthatatlan lett s megint az én tépdésése, a magány, a rezignálás az aktuális. S bár a legjobbakon érzik, hogy ez a magány kényszerű, mint a börtöné, mégis ez határozza meg őket. Strófaikat, sorikat, képeiket, szavaikat az énbésés szemlélődésre utalt türelme s a keserű ráérés szabja ki. A vers, mint formamű, újjászületik, a dallam ismét jogába lép, a furás-faragás megint erény. Üdvözlésre méltó események! Az áruk azonban fáj. Viszont mentségük, hogy így is maiak. Az idő maszkját nem tépdésik szét az arcukon. Mai marad az elvonulásra kárhöz-tatottságuk, mai az érzékenyséjük: s ez az érzékenység a veszített csaták utáni számvetés életérzéséé. Forgács Antal majd minden verse ebből a létérzésből születik. „Már jól tudom, hogy minden elveszett” — mondja s puhává fáj szavaival, keserűen és reménytelenül, egyre mérlegel. S a mérleg: — „Minden fanyar”, — „Nincsen segítség”... „Sötét a lét és rossz ez a világ”. A magányából való kivonulástól egyenesen visszadöbben, mert tudja: „Mily' sors vár arra, aki szólni mer s a kérdésre nem kérdéssel felel, hanem bátran kiáll.” Nagyon tiszta felismeréseken alap-szik ez a lira. A kort ismerte föl s védekezik. Megbúvik, szimbólumokban beszél. „Ők győztek!” — kiáltja, de csak halkán, mert — „Egy moz-dulat s elárulod magad”...! S ez méri ki lirizmusát, melyből lehetetlen ki nem hallani a vad kor barbarizmusa elől bujkáló szavát. Lirizmusának e távlatában pár verse egyenesen megnő, de ez a növés néma, mint az •árnyaké. Szívesen iktatjuk ide „Csata után” című versét. CG, G.)

CSATA UTÁN

Elvillant minden tiszta indulat,
ha szólasz is jól tudod célja nincs,
úgy villan csak föl rejtett éteted
miként tolvaj keze között a kincs.

Sötét a lét és rossz ez a világ,
a sűrű bánat lassan betakar,
nyugodtan várod szörnyű sorsodat,
a hangos társak zaja nem zavar.

Földön pihent el lágy tekinteted,
alázatos vagy, mint az állatok,
sokat küzdöttél ó de vége van,
amit ígértél be nem válthatod.

Magadban állsz, merengve szótlanul,
mint hős, aki csatából tért haza,
s ha faggatják lotyogó asszonyok
utjukból tér, nincs hozzájuk szava.

Eldobja minden piszkos fegyverét,
az arca fénylik, lankadtan liheg,
csak ő tudja, hogy mennyit szenvedett,
de erről még nem szólhat senkinek.

GARAI JÁNOS: VERGŐDŐ MAGYAR VIDÉKEK. (Tatatóváros, 1936)

Eger, Mezőkövesd, Jászárokszállás és Sorokpár életének keresztmetszetét adja riportsorozatában Garai, aki, mint ahogy fűzetétek előszavában az olvasóval közli, „1935 tavaszától ősziig, mint egy budapesti folyóirat ügynöke” járta az országot. Szociográfiát írni, több adatot gyűjteni, már helyzetemnél fogva is egyértelmű volt a lehetetlenséggel.” — folytatja tovább, — „tehát szociográfikus külszint, tudományos alaposságot ne keressen munkámban senki, mert ez hiányzik belőle. Ugy adok vissza mindent, ahogy láttam.” A városok és falvak képe, melyeket Garai leir, plasztikus és amennyire megjelenítésében romantikát nélkülöző, lényegében és állapotában lehangoló. A pestkörnyéki sváb népességű Soroksárról irt riportjából közöljük a következő részletet. (R. Zs.)

A gazdasági válság legjobban a munkásosztályt sújtja. Ennek tudható be, hogy a munkásság nem dől be a horogkereszt maszlagának, hanem még ma is szinte kivétel nélkül szociáldemokrata. A Vargatelepen például alig van ház, amelynek gazdája ne volna Népszava-előfizető. Az is jellemző tünet, hogy a „vegyesházasságot”-kötők kilencvenkilenc százaléka a szociáldemokraták soraiból kerül ki. Soroksáron a sváb szervezett munkásság az egyetlen csoport, amely állandó, szakadatlan harcot folytat a magyarelles pángermán agitációval szemben! És hogy az a néhány intelligens munkás, (mert Soroksáron az egyetlen szellemileg felsőbbrendű réteg a munkásság), aki nem tagja a szociáldemokrata szervezetnek — milyen mentalitású, mutatja az a terebélyes asszonyság, akivel beszélgetni kezdtem, miután elmondta, hogy a szakszervezetbe „az ember csak pefiszet, pefiszet, de ha kő, nem kap semmi segély.” Meg kellett kérdeznem:

— Melyik szakszervezetben van, hogy ilyen jól tudja?

— Asz uram fan penn... A keresztély-szociál...

— Értem. Szóval a férje munkanélküli lett és nem kapott segélyt.

De miért nem ment a szociáldemokratákhoz?

— Á... Foltunk mi már ott is. De ma keresztény kurszus fan, hát kő lenni keresztény. Ha lesz szociáldemokrát, mi is leszünk az. Ha lesz kómunista, mi leszünk kómunizmus. Mindig oda kő tartani, ahol az urak!

Ennél világosabb és őszintébb beszédet, amely egyuttal egy egész korszellem keresztmetszete is, még nem hallottam. Hány és hány tizezer ilyen „magyar testvér” ágál ma az országban, mint ez a egyszerű sváb-asszony? De csak legyenek is! Minél több ilyen élharcost a mai rendszernek — s akkor mégsem olyan fekete az ördög, mint ahogy azt a, tulsó oldalon festik előttünk!

J. F. HORRABIN: EURÓPA TÖRTÉNETÉNEK TÉRKÉPE

(A II. századtól a XX. századig. Tamás Aladár fordítása. Faust Imre könyvkiadó. Budapest, 1936.)

„A könyvben lévő térképeknek nem az a céljuk, hogy a „történelmet a történelemért” illusztrálják, még kevésbé, hogy az európai fejlődésnek ezer és egy tényét teljesen bemutassák. Az volt a célom, — írja munkájának előszavában Horrabin, — hogy oly' tényeket mutassak meg, amelyek szerintem többé-kevésbé befolyással voltak annak az Európának a kialakulására, amelyben ma élünk — és reszketünk"... Arra az ellenvetésre, — folytatja —, hogy ezek a tények túl exkluzív módon vannak kiválasztva a politikai és területi változások bemutatására, csak azt

felelhetem először, hogy nehéz vagy talán lehetetlen is a szellemi fejlődés történetét térképek fejlődésével bemutatni. Másodszor, hogy a történelmi háttér, mely legjobban világítja meg azokat a rosszul sikerült politikai és területi elrendezéseket, amelyek valószínű okai egy mai háborúnak, pontosan bemutatja, hogy ezek a sajátos problémák hogyan lettek azzá, amik ma." Kétségtelen, hogy maga Horrabin, mint ahogy művének előszavából látjuk, maga is tisztában van munkájának nehézségeivel, tévedése felvetett problémájából fakad, kételyei, — sajnos — nem termékenyek, hanem lemondásra késztetők. Ez a világsikert befutott könyv, amely úgy megfogalmazásánál, mint szempontjainál fogva teljesen kiérdemelheti érdeklődésünket, legalább ugyanannyi hiányt pótol ismeretünkben, mint amennyi hézagot hagy is egyben. A kötet beosztása az, amely mindenekelőtt figyelmet érdemel. Hetven térkép, áttekinthető beosztással, minden térképhez féloldalas szöveg. Ez a közlési mód módfelett szerencsés, nagy vonalakban előnyösen alkalmas arra, hogy megismerkedjék az olvasó a mindeddig meglehetősen elhanyagolt, legalább is alig érintett történelmi tényezőkkel. A területi változások, Horrabin áttekinthető vázlatai nyomán, gazdasági kényszer nyomása alatt keletkeztek, bár nem minden esetben mutattak egységes haladást a centralizáció felé. Voltak korok, akárcsak az is, amelyben élünk, amidőn a viszonylagos egyensúlyt, legalább is a politikailag befolyásosabb és gazdaságilag erősebb és kulturálisan haladottabb birodalmak szempontjából a politikai, gazdasági és területi decentralizáció tartotta fenn, ami a hatalmasabb birodalmak részére a szétforgácsolt gazdasági és politikai közösségekkel szemben könnyű elnyomási lehetőséget jelent. Horrabin kötetének hiánya, hogy a korok általános és a népek speciális szellemi mozgalmainak megjelölését elmulasztja. De különösen hézagossá válik a kötet, azoknak a térképeken is könnyen jelölhető kapcsolatok feltüntetésének hiányai miatt, amelyek Európa és a többi földrészek között idők folyamán különösen a XV. század után kialakultak. Bizonyos európai eseményekről megemlékezni Afrikára, Ázsiára vagy Amerikára való hivatkozás nélkül, ugyanolyan helyrehozhatatlan tévedés, mint Afrika, Amerika és Ázsia szintén változásoknak kitett térképét megrajzolni az Európára való hivatkozás nélkül. Jóslásokba, hisz' módszerének formai alakja ki is zárja ezt, nem bocsátkozik Horrabin, a képek áttanulmányozása után azonban senkiben sem lehet kétség, hogy nagy vonalakban Európa a központosság felé halad. Hogy évszázadok vagy évtizedek múlva következik-e be ez a gazdasági és politikai centralizáció, azt gazdasági hatóerőkön kívül más módon, ma már történelminek nevezhető erők is döntik el, mindenesetre olyan hatóerők, amelyekre a hivatkozást Horrabin térképkommentáló szövege sajnálatosan mellőzi. (R. Zs.)

A MŰVÉSZETEK LEGFŐBB BIRÁJA: „Noha jómagam abbamaradt festő, Hitler úgy véli, hogy hivatott bírálja a német művészetnek. Így aztán nem egyszer súlyosan tudatlan kijelentéseket tett a művészetről, mint pl.: „Nincsen se kínai, se egyiptomi művészet, csak görög-északi művészet van” Ő maga vizsgálta felül a müncheni Barna Ház terveit és része van a müncheni Képtár előtti régi tér újraépítésében. Szereti a festészetet és Göringnek Emmy Sonnemannal való egybekelése alkalmából Correggio Léda a hatyúval c. képének másolatát küldte el nászajándékkul. Göbbelset a Németországban ma igen divatos Spitzweg egyik képével ajándékozta meg. A maga részére nem vásárol műtárgyakat, hanem beéri két pompás rendőrkutyájával, amiket imád. Nem feledkezik meg régi pártbeli bajtársai egyetlen születésnapjáról sem, és könyvekkel vagy műtárgyakkal kedveskedik nekik.” (Janet Flanner. New-Yorker.)

B I R Á L A T O K

AZ ANTISZEMITIZMUS PSZICHOANALIZISÉRŐL

Székely Béla új könyve az antiszemitizmus pszichológiájáról szól. Korszerű téma és sok érdekességet ígér már azért is, mert az író a szociológia kutató és magyarázó rendszerével szemben nem foglal állást, sőt ellenkezőleg, kihangsúlyozza, hogy „Éppen a zsidókérdés az, amelyben a szociológiai és pszichológiai kutatás rendszerei egymást nem nélkülözhetik. A pszichológia azoknak az affektusoknak *belső* tartalmát, rendszerét és dinamizmusát kutatja ki, amelyek tömegét *külső* okok mobilizálják és vetítik ki „zsidó-kérdés” formájában. Hiába lennének meg a külső, gazdasági okok, ha nem lenne meg az az érzelmi anyag, amelyet lángra lobbanthatnak; hiába gyűlne össze a sok affektus, ha szociális okok nem gondoskodnának arról, hogy megfelelő kirobbanáshoz jussanak.” (5. old.)

Ezek a sorok eleve elkötelezik ezt a munkát nem csupán a freudi pszichoanalízis módszeres kutatásaira, de azoknak az eredményeknek felhasználására is, amelyek *Fromm, Reich, Fenichel* felismerései nyomán adódtak. Jogosan lép fel az olvasó részéről a tanulmánnyal szemben az az igény, hogy a mű következetesen alkalmazza a szociálpszichológia elemző eszközeit és analizise valóban fel is fedje a lelki folyamatok szociális összefüggéseit. Székely Bélában megvan a jószándék arra, hogy ne a polgári szociálpszichológia módszerességével éljen, amely azon erőlködik, hogy a történelmi történetet az ember lelki adottságaiból magyarázza meg, ami a lélek prioritását jelentené a matéria fölött, hanem a történelmi materializmuson alapuló szociálpszichológiával. A jószándék azonban kevés ahhoz, hogy az ember el is érjen tudományos eredményeket. Aki történelmi materializmuson alapuló szociálpszichológiai munkát akar írni, annak mindvégig szemelődnie kell tartani azt, hogy az ember úgy testi, mint ideológiai létét a társadalmi és gazdasági körülmények determinálják. „Egy materialista pszichológia elismeri a pszichikai faktor jelenlétét, úgy, mint a természetnek egyik adottságát és azon igyekszik, hogy azokat a speciális formákat, amelyekben ez a pszichikus tényező fel lép, abból a materiális valóságból magyarázza meg, amelyben ennek a pszichikai faktornak viselője áll, (testéből épp úgy, mint a konkrét külvilágból, mely az élményeken keresztül hat rá.” (Ottó Fenichel: *Über die Psychoanalyse als Keim einer künftigen dialektisch materialistischen Psychologie.*)

Székely Béla bár ismételten hangsúlyozza a lelki folyamatok szociális összefüggéseit, végeredményben mégis meglepészik ennek felemlegetésével csupán, anélkül, hogy ezeket az összefüggéseket ki is mutatóna. Őszinte sajnálattal állapítjuk ezt meg, mert éppen a pszichológiai kutatás területén oly kivételesen ritka jelenség a történelmi materializmuson alapuló szociálpszichológiai analízis, hogyha már valaki eljutott e kutatási mód szükségességének beismeréséig, nem lehet közömbös megállapításokkal elsiklanunk mulasztásai fölött. Nem kételkedünk benne, hogy Székely Béla éppen szociális lelkiismereténél fogva mérlegelni fogja megállapításainkat és módját ejti annak, hogy vázlatos művét valóban szociálpszichológiai tanulmánnyá egészítse ki. Az a mód, amellyel az író meglepészik a hivatkozásokkal és ahelyett, hogy a társadalmi hatásokat nem csak megemlítené, de vizsgálat tárgyává is tenné, jogossá tesz olyan feltevést, hogy egy

valóban szociálpszichológiai módszerrel keresztül vitt elemzés eredményeiben némi eltérést is mutatna az általa most buzgó szorgalommal felsorakoztatott pszichológiai következtetésektől, vagy legalábbis ezeket jelentősen kiegészítené. Ebben a kötetben nem kapunk mást az eddig ismeretes, részben helyes és részben helyt nem álló pszichoanalitikai teóriák ismertetésénél. Elismerjük, hogy komoly elméletek népszerűsítése hasznos tevékenység, de ebben az esetben nem lehet fellépni olyan igényességgel, amely a munka eredetiségét akarja elhíttetni és azt a látszatot kelteni, mint hogyha a történelmi materializmus alkalmazásával új eredményeket érne el eddig még fel nem tárt területen. Ez azzal a veszéllyel is jár, hogy a társadalomtudományos szemlélet kihangsúlyozott elismerésével megtéveszti a tájékozatlan olvasót, mert csak hivatkozás történik az szemléleti módra anélkül, hogy alkalmazná is. Feltétlenül megzavarja az olvasót az körülmény is, hogy Székely Béla olyan teóriákat, amelyeket ő maga is, mint írja, csak kuriózumkép' említ meg, aránytalanul nagy helyen enged szóhoz jutni (1. *Fellet*), úgy, hogy az egyéb igen lényeges pszichológiai elméletek ismertetése, amelyeket helyenként sokkal futólagosabban említ fel, jelentőségükből veszítenek.

Székely Béla, mint ő maga meghatározza: „a szociálisan vett ‚zsidókérdés‘ pszichológiai magjával az ‚antiszemizmussal‘” — kíván tanulmányában foglalkozni. Megállapítja, hogy a mélypszichológiai kutatás az antiszemizmust három lelki-jelenrégre vezeti vissza, amelyek azonban belső struktúrájukban szorosan együvé tartoznak. Ez a három jelenség a következő:

a) az Unheimlichkeit érzése (ezt Sz. B. „félelmetes-titokiatossal” fordítja), amely a zsidóságot már őskorában is körülvette, s amely a szétszórtságban még fokozódott is;

b) a vérvád fantáziák és Krisztus megöletésének pszichogén tartalma;

c) a circumcizióhoz fűződő kasztrációs-komplexus.

Hogy az antiszemizmus prehisztórikus elemekből táplálkozik és öntudatlan lelki tartalma a kasztrációs félelem, a „félelmes titokzatostól” való félelem és a vérvád fantáziák, ez elfogadhatónak tűnik az előtt, aki az emberi lélek mechanizmusát ismeri. Be hogy ezek az öntudatlan lelki tartalmak, amelyek minden emberben jelen vannak, miért és milyen körülmények között robbannak ki éppen az antiszemizmusban és nem más tömegtünetben, az megoldatlan kérdés, de bizonyos, hogy társadalmi okai kell, hogy legyenek, mert hiszen ezek a biológiai adottságok (a kasztrációs komplexust méltán nevezhetjük annak) alkalmasak arra, hogy a legkülönbözőbb formában nyilvánuljanak meg.

Az egyéni karakter kialakulásának és a neurotikus zavarok keletkezésének alapjait azokban az összeütközésekben fedezhetjük fel, amelyek az egyén ösztönös igényei és az ösztönök kielégítését gátló külvilág, vagy a külvilágnak valamilyen intrapszichikus reprezentánsa között lép fel. Ez a külvilág mindig egy szociális világ, maga a társadalom. Tehát ahhoz hogy egy ember jellemét, vagy neurotikus tüneteit megérthessük, nem elég a biológiai tényezőknek, az ösztönöknek ismerete, hanem tisztában kell lenni azokkal a hatóerőkkel, melyek a társadalmi valóságból erednek. Ugyanez az előfeltétel szükséges a tömegek reakcióinak megismeréséhez is, miután a tömegek egyénekből állanak, akikre bizonyos helyzetben ugyanaz az inger egyformán hat, mivel biológiai adottságaik és gazdasági szükségleteik, illetve egy adott helyzetben fennálló társadalmi érdekeik azonos vonatkozásúak. Ha tehát tömegjelenségeket a szociálpszichológia eszközeivel meg akarunk vizsgálni, akkor elsősorban meg kell

állapítanunk, azokat a gazdasági befolyásokat, amelyek alatt a tömeg áll és azt, hogy miként hatnak ezek biológiailag determinált ösztönökre.

Székely Béla tanulmányának alapvető hibája, hogy csak problémák adódnak benne, amelyeket nemcsak, hogy meg nem old, de föl sem vet. Így említi „a zsidó nép **narcizmusá**”-t, mely „nemcsak az egyetlen istenben projiciálódott, de ugyanakkor ehhez az egyetlen istenhez tartozó nép hitében” is. (12. old.) Hogy azonban milyen gazdasági és biológiai körülmények okozták azt, hogy a zsidó nép narcizmusa sokkal erősebben fejlődött, mint a többi népek narcizmusa, ezt a problémát már fel sem veti, pedig ennek és az ehhez hasonló kérdéseknek megoldása jelentené a szociálpszichológia feladatát. Két oldallal később pl. a vérvádról szólva föl említi, hogy a vérvádat a győzelmes kereszténység az eretneknek és a zsidók ellen fordította, de ugyanennek a vérvádnak a motivuma föllelhető a kínaiak harcában is a keresztény hittérítők ellen. Ugy gondoljuk, hogy nem kielégítő az ilyen föltűnő összehangzásnak csakis pszichológiai magyarázatot keresni, mert szinte magától vetődik fel a kérdés, hogy mi a közös a Kínában élő keresztény hittérítők és a zsidó kisebbség társadalmi helyzetében, ha üldöztetésük azonos formában jelentkezik. Székely Béla. szószerint azt írja: „Ismerjük a vérvád multját, tudjuk a tartalmát is, meg kell ismernünk a szociális előfeltételek és kiváltó okok *mellett* (!) azokat a törvényeket is, amelyek a vérvádat pszichológiailag aktiválják.” (16.) Százszázalékosan igazat adunk a szerzőnek, de csodálkozva látjuk, hogy a szociális előfeltételek és kiváltó okok megvizsgálásával adós maradt és **csak** a szerinte másodlagosan fontos magyarázatokat szolgáltatja.

Érintenünk kell még Székely Bélának ama megállapításait, amelyekben a zsidó-komplexum megoldására való törekvéseket csoportosítja. Három formát említ, amely a zsidóság számára nemcsak életkeretet, de lelki módus vivendit is jelent: az orthodoxiát, az asszimilációt és a cionizmust. E törekvések mélypszichológiai tartalmát nincs helyünk ismertetni. Inkább csak arra akarunk itt rámutatni, hogy a szociális előfeltételek kikutatásának elhanyagolása milyen abszurd konklúziókra vezethet. Amíg előbb Székely arra gondolva, hogy ő történelmi materializmuson nyugvó szociálpszichológiát csinál, kötelességszerűen a zsidókomplexumtól való megszabadulás lehetőségét egy magasabb fokon álló társadalomban látja,² addig könyve végén, a hiányzó szociális előfeltételek „mellett” már elmerül a tisztára pszichológiai magyarázatokba és oda konkludál, hogy a zsidó komplexus' feloldásához a cionizmus nyújthatja azt az elintézési módot, amelyben a kollektív fogyatékosági érzés egy új közösség megteremtésében kompenzációs formát, a kétezer esztendő ki nem vetített ősi gyűlölet pedig szublimálási lehetőséget találhat.” (42. old.) Ez a vég-

¹ A kiemelés a cikkirótól való.

² „A szociológus... sejtí azokat a termelési törvényeket, amelyek mégis rendszert és e rendszeren át végül talán nyugalmat teremtenek az emberiség életében. Felismerte, hogy egy gigászi méretű harc folyik, amelynek minden más harc mellékszintere csupán. Ez az osztályokra bomlott emberiség harca. Ennek a harcnak kell előbb befejeződnie, ha ez ugyan lehetséges, hogy minden más harc — az antiszemitizmus is — megszűnhessen.” (1. idézett mű 29. old.) „Csak egy messzemenő, teljességre törekvő, szociális igazságtevés útján juthatunk el az egyéni ösztönök olyan kielési, vagy szublimálási lehetőségéhez, amely feleslegessé teszi az agresszióban közös csoportok befelé védekező, kifelé támadó kialakulását. A szociális fejlődés eltüntetheti a legfontosabb harcban álló egységeket: az osztályokat, s ezzel új lehetőséget nyújt a csoportok lelkiségének kialakulására és ezzel az antiszemitizmus megszüntetésére.” (1. u. o. 33. Old.)

következtetés **adja** legmarkánsabb bizonyítékát azoknak **az** ellenmondásoknak, amelyekben **annyira** bővelkedik Székely Bélának **ez a** különben figyelmet érdemlő tanulmánya. Ujvári László

AZ IFJÚ SZLOVÁK ÉRTELMISÉG, MINT REGÉNYTÉMA. A háború utáni fiatal szlovák értelmiség összefoglaló és **teljes** áttekintést **nyújtó** társadalmi és **lelki** helyzetképének megrajzolásával **máig is** adósak a szlovák prózairók. Eddig **a témát** inkább a falusi paraszt- és városi munkástömegek helyzete és életsorsa szolgáltatta s **az** intelligencia, különösen a **most** felnövő fiatal nemzedék, **csak** elvétve és inkább csak a regény cselekményének tarkítására kapott szerepet a szlovák prózairók munkáiban. Itt-ott történt ugyan **egy-két** kísérlet **az** ifjú szlovák értelmiség **bizonyos**: rétegének a szépprózában **való** megjelenítésére, de ezek úgyszólván egytől-egyig olyan megnyilatkozások voltak, melyek **nem** viselték magukon a teljességre és helyesszemponutú lerögzítésre való törekvés jegyeit.

Természetesen kivételt képez itt **egy-két** haladó szlovák regényíró munkája (**elég**, ha **csak** *Jilemnicky* és *Král* legutóbbi munkáira **gondolunk**), amelyekben **elég** sűrű utalásokat találunk **az** ifjú szlovák értelmiség életsorsára, útkeresésére, **harcaira** és **eszmei** beállítottságára. **Ám** ezekben a regényekben is elsősorban a paraszt **Vagy** munkás a téma, **nem pedig az** értelmiség.

Felmerül a kérdés: vajjon mi az oka annak, hogy **még** nem született meg a szlovák intelligencia nagy regénye? Nem mernők teljes biztonsággal állítani, hogy csupán a megfelelő történelmi távlat hiánya okozza **ennek** elmaradását. Nyilván ez is hozzájárul a dologhoz, de talán inkább az a baj, hogy a háború előtt úgyszólván alig volt szlovák intelligencia és csak a fordulat utáni új lehetőségek nyitották **meg** az utját az új értelmiségi nemzedék felfejlődésének.

Ám a feladat, az irodalmi lecsapódásra váró **anyag** újszerűségénél és szívi voltánál fogva, így annál izgatóbb és érdekesebb. S mivel a téma **maga nagyon** csábító, annál szembetűnőbb, hogy az írók zöme mégis visszatörpan annak feldolgozása előtt. Viszont azok a kísérletek, amelyek **ebben az** irányban **az** utóbbi időben történtek, nem kielégítőek. Jellemző, hogy **ha** hozzányultak **is** ehhez a témához néhányan a szlovák szépirók közül, inkább a szatira hangján szólaltak meg és tették meg megjegyzéseiket. Ebből a szempontból megemlítésre méltó *Jesensky: Demokrati*¹ (*Demokraták*) című regénye, melyben a szerző, a könyv megjelenése idejében **még**, mint országos alelnök, tehát felelős állásban **lévő** vezető állami tisztviselő, a fiatal csehszlovák demokrácia szatiráját adta. A könyvben természetesen hiába keresnők a következetesen szocialista szempontú **bírálatnak** a megnyilvánulását. A szlovenszkói sorsvalóságnak **csak egy szelete** és az ifjú értelmiségnek legfeljebb polgári demokrata rétege **kerül az** olvasó **elő**. Olvasás közben néha **egy-két** pillanatra úgy rémlik, **mintha** Mikszáth különös figurái vonulnának el előttünk, ám *Jesensky* szatirájának nincs az a kesernyés íze, mint volt Mikszáth majd' **minden** írásának. Mikszáth kedélyes adomázó hangon, derűs mosollyal az ajkán **mondott** szörnyű igéket romlásunkról, pusztulásunkról. Kortársai **nem** érezték, hogy a humor és látszólagos derű mögött egy pesszimiztikus és **cinikus** lélek vergődik. A háború utáni nemzedék döbbent **csak** rá Mikszáth írásainak lényegére. Mindez: és általában az egész mikszáthkálmani magatartás azonban távol áll *Jesensky* szatirájától, **mely** inkább **a**

¹ Janko Jesensky: *Demokrati*, Slovenská Matica kiadása Turócszentmártonon.

háború utáni szlovák értelmiség eszmei tájékoztatatlanságából eredő botlásoknak és tévováságnak a jóakaratóú kipécézésére törekszik.

Jégé: Alina Orságová₂ című munkáját szintén enyhe szatira hatja át, mely csak néhol csap át csipős iróniába. A könyv a fiatal szlovák értelmiség szerelmi életét tárja elénk. Tehát ez az írás sem lép fel a fiatal szlovák intelligencia életének összes részletében való bemutatásának az igényével. Ám az író már eleve nem törekszik teljességre, csak egy kis részt kíván megvilágítani a felvetett témakörből. Mindez önmagában véve nem volna baj vagy fogyatékoság. A hiba csak ott van, hogy a hatalmas témakörből önkényesen kiemelt kis résznek a hiteles voltához sok szó fér. A könyv cselekménye eloszlik néhány főszereplő között. Azonban itt nem is a cselekmény a fontos és nem is azért íródott a könyv. A szerző egy sereg fiatal leányt és fiút vonultat fel könyvében, akik csak a földi gyönyöröknek, a kéjnek és szeretkezésnek élnek. Mindez csak azért szükséges, hogy annál tisztábban álljon előttünk Alina Orságová és Vetrovsky makulátlan szerelme. És bár a szerző tendenciózus beállítása meseszerű könnyedséggel és mesterkéletlen bájjal történik, mégsem tudunk megszabadulni attól az érzéstől, hogy a szlovák fiatal értelmiségi nemzedék tulnyomó többsége csak a muló örömöknek élne és nem volna más életcélja. Az az erkölcsi fertő, melyet Jégé oly sok realizmussal igyekszik elhíthetővé tenni, mégis valószínűtlennek tűnik előttünk. S ezért Jégé láttelejét semmiképpen sem fogadhatjuk el. A 60-on túljáró alsókubini orvos-író ezen a ponton elvetett a sulykot. Általánosan, holott egyedülálló esetekről kellene beszélnie. Mindenesetre sok a zavar és közöny a jelenlegi szlovák fiatalok lelkében, de egy bizonyos: a szlovák fiatal intellektueleknek eszmei beállitottsága és lelki arculata más, mint aminőnek Jégé szeretné feltüntetni. A fiatalok utkeresésének és helyes irányba való fordulásának több jelét láthatjuk Szlovenszón. Elég, ha csak a Sip és Dav köré csoportosult ifjakra utalunk. Jégének nyilván hiányzott a könyvben felvázolt környezet és az abban szereplő nemzedék közelebbi, bensőségebb ismerete. Erre vezethető vissza az a felelőtlen gesztus is, ahogy a könyvben a fiatal szocialisták vitáját leírja. Azonban minde fogyatékoságok mellett nem lehet elhallgatni azt a nagyszerű készséget, mellyel Jégé munkájának egyes zsáneralakját megmintázta. Különösen áll ez Zaunerovára, a Korcek-családra és nem utolsósorban Teréziára.

Az elvetélt kísérletek és félresiklott próbálkozások után tehát még mindig esedékes a fiatal szlovák intellektuális nemzedék nagy regényének a megírása. Ennek a nagyszerű feladatnak az elvégzése a fiatal szocialista prózairókra vár.

Sándor László

A „NAPOS OLDAL” Karácsonyi Benő új kétkötetes regénye (*Szépmit ves Céh*) eleinte meglehetősen nehezen indul. A századik oldal felé azonban kialakul idoma. A sehol erőre nem kapó szatirikus kezdet némi kellemes érzelmességbe oldódik s tagadhatatlan érdeklődéssel halad tovább. Az első fejezetek klisé-figurái elmaradnak, a keresett és kitaposott élcelődést eredeti hangú irónia, sok helyen páthosz váltja fel s a kettő medrében egyenletesen ring a világnézeties célzatú mese, mely kb. arra válaszol, hogy ebben a mi rossz világunkban melyik életvitel, melyik emberi magatartás a helyesebb. S ebben a kérdésben a regény minden oldata vá-

2 Jégé: Alina Orságová, Mazác kiadása Prága.

lasz. Így azután határozottan pozitív a könyv kihangzása. Más kérdés azonban, hogy ugyanilyen pozitív-e a válaszok tartalma?

Állásfoglalásait K. B. is hőse élettörténetén igazolja. Ez az élettörténet viszont korántsem valami nagy vállalkozás vagy harc, hanem csak egy kedély története, ismét rossz világunkban, aminek hősünkhöz való illeszthetlenségét szakadatlanul érezteti. Szóbanforgó kedély különben az irodalomban ma felettébb divatos. Az a kedély ez, amely nem kötelezi el magát se jobbra, se balra, nem ismer határozott magatartásokat, mindig külön áll és mindig értékkel, nem spekulatív, hanem érzésben. Amolyan természetes ember, akinek a természetességek a normái s így a racionális összefüggésekkel szemben határozottan ironikus. Életünkben nem veszkomolyan semmit, s szerző állandóan olyan felületről exponálja a dolgokat, ahonnan nem is vehető komolyan semmi. Érthető tehát, ha minden emberrel szemben főképp a természet az eszménye, mely „tiz milliárd év múlva is csak olyan lesz, mint ma, és mint amilyen tiz milliárd év előtt volt. Semmi sem változott és ne reménykedjünk, semmit sem fog soha megváltozni.” — „Véges kis lények vagyunk, tétveg barátok, nem szabad egymást komolyan vennünk.” — „Fejlődés? Evolúció? Ugyan, ugyan!” — Életviziója ennek a naturizmusnak felel meg: „Itt lógunk az űrben... mint levágott borjak a mészáros kampóján. Vajjon hova esünk, ha inunk nem bírja tovább és lezakadunk földi kampóinkról?” Ezek után természetes, ha hősünk idegenül érzi magát társadalmunkban, ahol se nem keresi, se nem tisztelheti a más képletre épült emberi kapcsolatokat, amíg csak „gondokat és ráncokat okoznak”, már pedig ő a legkevésbé sem rajong a gondokért és ráncokért, ő a „napos oldal” szerelmese, ahol ragyog a fény, — a Fény, mely táplálja! a növényeket. Ő maga is ilyenféle tenyész-, jobban mondva növény-ember. Életalkulása egyenesen a növényeké. Élettörténete csak azért van, mert a körülötte csapkodó élet anélkül, hogy őt megkérdézné, mindenfélét az utjába dobál. Ha megkérdézné: nem történe semmi, miután e kedély mélyén olthatatlan a vágy a növények csupán fény felé forgó sziget-élete után. Általában a napjainkban oly divatos sziget-mithosz illusztrációja ez a regény s korántsem valamely társadalmi helyzet, hanem az elszigetelődés után vágyódó egyén története, ismételjük, ma, miértis a regényben sok — a mindenesetre álcás — kortörténeti vonatkozás. (Mintha az író nem merné megnevezni a dolgokat!) Viszont ez a „sziget” itt nemcsak a vágyban él. Adott a valóságban is, egy romantikus erdei malom képében, hol Felméry Kázmér, a regény főszereplője a leginkább van otthon, ahol tenyész szédületében a legzvaratlanabban burjánozhat, ahova eredetileg véletlenül került s ahova mindenünnen visszavágyik. E félig kisebbségi, félig félvad omladék a hazaérés és a megnyugvás számára s ha történetesen távol él attól, akkor is ott él, s csupán szent, háziállatai és a természet kulisszái maradnak el mellőle, melyek coexistenciája bölcsőbb és enyhétebb szemében, mint azoké, akik feleleosségről, összességéről és gyökérről beszélnek s váratlan szürrealista kimondásokra készítik: „Mély iszap vagyunk, senkisémet láthat a mélyünkre. Mi magunk se. Nem vagyunk megbízhatók, nincs az életünkben semmi abszolút, talán vigasztalásunkra szolgálhat az, hogy az abszolút szesz is csak kilencvenhat fokos.” Az ilyenféle szövegrészek azonban ne riasszák el az olvasót. Mindez egy mély kedély hullámverése, valamiféle csillogó puhányé, aki él, csetlik-botlik, cselekvései véletlenek, gyanutlanul szeret, érthetetlenül kiábrándul s az igazi mellett elmegy, a hamis rákapaszkodik. Az igaz számára van is, meg nincs is; mindenesetre semmi után sem nyújtja ki a kezét, s mert nem nyújtja ki — ez a passzivitás a története s az ilyen

szédületek a szövege: „Örömrre és egyszerűsége születtünk, — de rigolyáknak, szőrös szenvedélyeknek és vad gondolatoknak lettünk a gályarabjai. Szemfényvesztőt játszanak velünk és mi kullogunk, torlódnak átkozott furulyájuk után, amely ostobán ravasz dallamával a vízbe csalogat, hogy ott szépen megnyivadjunk. Baj van még velünk, nem ismerjük még fel a furulya hamisságát és a sima tükör alatt a víz fullasztó mélységét...” Amint látható ebben a késő alkonyi romantikában sok a bölcselkedési hajlam és a szabad asszociáció. Szerző a tenyész-élet csodálatából rengeteg egyensúly-illuziót hisz átvinni az életbe. Még azt az illuziót is, hogy mindez határozott példaadó magatartás, életminta, pozitív megoldáslehetőség, és eszmény s ha elolvassuk, bizonyára ezentul mi is így fogunk élni vagy legalább is az élet kavargásából mi is ezeket konkludáljuk, mi is félreállunk s lelkünkben csomagolunk, s élünk utban valamiféle külön sziget felé, holott ez a Felméry Kázmér-féle se-ide, se-oda tartozás, felülállás és szigetverés félő, hogy csak egy irónikus hajlandóság megnyilatkozási feltétele. Félő, hogy csak így lehetséges a regény, az életből csak ilyen fikciók árán lehet művészet. Ez a szemlélet biztosítja az érzelmességet, az iróniát, így jöhet létre a „mű”. Be vajjon lehet-e az ilyenféle életkialakításnak általános az érvénye? Lehet-e a hős több, mint a szerző? Lehet-e általános érvényű a regény soraiban vallott életnézet? Lehet-e általános törekvés a sziget? Megállhatna-e a társadalom töméntelen ily' sziget összességeként? Van-e mindezek alapján reális szemlélet? — Mindezek a kérdések nem zavarják szerzőt. Ama boldog szabadi alkotók sorába: tartozik, akiknél a realizmus csak addig terjed, hogy az embernek nincs kettőnél több füle, különben az összefüggések mélyén elvész a realizmus mérőónja. Ezért könyve — esztétikailag — a *realizmus nehézségei*, illetve a *helyes művészi alakítás nehézségei* című fejezet tünetei közé tartozik s ott is abba a sorba, ahol az író kedélye, hajlandósága, vágya az emberi viszonylatok helyes összefüggésének átértését meg se kísérli. Hogy szerző visszautasítja a „gondokat és ráncokat”, az nagyon helyes magatartás, mintahogy helyes minden opponálása rossz világunk ellen, ám az író feladatát és legjobb tradícióit tagadja meg s a legjobb humanizmus ellen vét, amikor olyan életvitelt romantizál, amely mellett a világ beleszikkadhat gondjaiba és ráncaiba, csak valaki egyetlen (itt pl. Felméry Kázmér) kerüljön a „napos oldalra”. Ez az életvitel — a hamis tudat előtt — szuggerálhat valóságot. Elképzelhető az a tényleges kedély is, mely ilyen képzelmekekkel duzzasztja át napjait. Helyes érteleme felől azonban mindez nem tévesztheti meg az olva-ót. S ez a helyes értelem a sziget-mithosz kortörténeti jelentésében keresendő.

A sziget-mithosz (akár *Fart pour l'art*, akár „osztályfölötti” változatát vesszük) annak a magatartásnak a lecsapódása, amivel a „kiválasztott szellemek” anyaosztályuk megrendülésére reagálnak. Az a magatartás ez, mely anyaosztályához — annak elaggása és ellentmondásai miatt — már szégyel tartozni, a feltörekvő ujak valamelyike mellé viszont az esélyek kiszámíthatatlansága miatt még nem csatlakozhat. Ezért tartja magát mindakettőtől távol s tételezi a, „napos oldalt” hol a „középút”, hol az „osztályfölöttiség”, hol meg a „sziget” fikcióiban. S mert ezek a valóságnélküli helyek — a szétmorzsolódás és a tragikus felbomlás veszélye nélkül — csak a kedély különféle csillogásában realizálhatók, azért jelentkeznek mindig a hozzájuk tartozó mesék és állásfoglalások a magas értelmiségiek, rendszerint a művészek körében. Csak a magas értelmiségiek, a művészek „társadalmonkivülisége” az a hely, ahol ez a fikció a realizmus illuziójával hat, de itt is csak a tényleges összefüggések elhomályosításakor. Általános emberi érvénye azonban

mindenkor édes kevés. Így azután, ha ilyen képletre épül is mese s a mesebe keveredik is valódiságában megragadott alak (pl. a *regény* Veronikája) mindez nem teszi érvényesebbé e még iróniája és humora sem elfogadhatóbbá. Ez az életvitel a valóságban afélreállásé, a művészetben a játéké. Kétségtelenül mindakettő az idegekre megnyugtatólag hat, a lánghoz azonban, amit a szellemben és az alakítóban tisztelünk — méltatlan.

Gaál Gábor

D I S P U T A

TAMÁSI ÁRON ÉS A CSELEKVŐ ERDÉLYI IFJUSÁG

Bár azzal szoktak megvádolni bennünket, hogy a szellem jelentőségét alábecsüljük, mégis mi vagyunk azok, akik az írótól a legtöbbet várjuk: köldöknézés és felelőtlen füstölgés helyett népének öntudatraébresztését a gazdasági, társadalmi és nemzeti balsors teszesztő korszakában, az egészséges történelmi kibontakozás útjának megmutatását emberi jólét és boldogság felé. Aggódva figyeljük az erdélyi magyar író magatartását is népével és a változások új kérdéseivel szemben egy olyan gyökeres nemzeti átrétegződés napjaiban, amelyet a kisebbségi középosztály szét hullása s a földművesrétegek városbatolulása jellemez. Szorongva lessük, hol a magyar költő abban az időben, mely az egyetemes magyar elszegényedés ideje, milyen a költő és a nép viszonya akkor, amikor a szemünk láttára alakul ki — a szlovenszkói *Peéry Rezső* szavaival élve — a magyar szegénynemzet.

Ha lapunkban *Tamási Áronról*, a székely nép művészeréről szólottunk, csak azt vetettük mindig a szemére, hogy nem hordozza eléggé a székely változások felelősségét s kallódó ősi néphitet rögzít, amikor a világ négy sarka felé szétszóródó székely szegénynépnek új történelmi öntudatra van szüksége. Érthető ezek után, hogy érdeklődéssel kísértük Tamási Áronnak a Brassói Lapok hasábjain most megjelent cikksorozatát a cselekvő erdélyi ifjuságról, annál is inkább, mert az író ebben a cikksorozatban szabatosan hozzászól a demokratikus szellemi arcvonal nemrég felmerült kérdéséhez.

Tamási Áron újból hitvallást tesz demokratikus meggyőződése mellett. Azt írja: „... levágtak arról a testről, amelyen a felsőbb osztályok ma is igazságtalan uralmat gyakorolnak a nép felett, de mint a falu emberi szószólója, azt a kárpótlást és feladatot kaptam érte, hogy ebben a kisebbségi helyzetben a *dolgozó magyarságot* életünk gerincévé tehessem.” Tiszta beszéd ez, benne van mindaz, amit a demokratikus magyar írótól megkövetelünk. Állásfoglalás a magyar reakcióval szemben és állásfoglalás a kisebbségi dolgozó tömegek mellett. Ami azonban merőben új Tamási Áron legutóbbi megnyilatkozásában, az határozott irányadása, mellyel közös arcvonalat ajánl az erdélyi magyar szellemi munkások különböző csoportosulásainak a demokratikus népi célok érdekében. Bár az a mód, ahogyan Tamási Áron a demokratikus szellemi népfront kérdését csupán *ifjúsági* kérdésé teszi, az új nemzedékre korlátozza a demokratikus szellemi átcsoportosulás nagyhorderejű követelését, mégis örömmel ragadjuk meg az alkal-

mat, hogy őszinte szóra őszinte szóval feleljünk, bizván abban, hogy az ifjuság demokratikus szellemi egysége is új viszonyokat teremt a kisebbségi magyar közélet egész területén.

Tamási Áron állásfoglalását a demokratikus szellemi arcvonal kérdésében azok az új jelenségek váltották ki, amelyek a legutóbbi időben tűntek fel a fiatal erdélyi magyar értelmiség életében. Egyfelől a *Hitel* vetette fel a „cselekvő fiatal magyarok” programját, melyről a *Korunk* mult számában mutattuk ki, hogy az eddigi erdélyi magyar szellemi fejlődéssel éles ellentétben feudális-fasiszta jellegű, másfelől „a népválóság hirdetői” is megmozdultak, ahogyan Tamási Áron a következőzetes demokratákat nevezi s akikről ő maga mondja, hogy „ismét új erővel bővülve, nem az irodalom területén, hanem szellemi közéletünk szövevényes problémáival a homlokukon jelentek meg.” Tamási Áron nem veszi észre, hogy ebben a két erdélyi jelenségben világfrontok néznek farkasszemet, nem látja, hogy a *Hitel* új magyar rendi ideológiája szakítás a kisebbségi magyar ifjúsági mozgalmak demokratikus népi hagyományaival. Visszafelé gondolkozva közös őst fedez fel az *Erdélyi Fialatok* annakidején átfogó mozgalmában s amikor a felmerült jelenségekkel szemben állásfoglalásra kényszerül, meggondolás: nélkül egyszerűen az ellentétes irányok egysége után kiált. Azt írja: „Végső következtetés gyanánt tehát nem tudok más utat ajánlani az épülő jövő felé, mint az Erdélyi Fialatok népi humanizmusának, a *Hitel*ben hirdetett újraértékelésnek és a baloldaliak szocializmusának az összefogását.”

Tamási Áronnal tökéletesen megegyezünk, amikor így ír: „Közös a töretetlen és céltudatos törekvés is, hogy az erdélyi magyar nép megmentésére kell sietni és ezt a tömeget minél előbb gazdasági és szellemi életünk tengelyévé kell tenni.” Kétkedünk azonban abban, hogy a *Hitel* cikkirői is így gondolkoznának, akik szerint „a nép nem alkotóképes” és korántsem a magyar néptömegek demokratikus aktivizálására, hanem „új nemesség” kialakítására van szükség, hogy ez a kaszt a népet „vezesse”, pontosan Hitler ismert Führer-elve szerint. Joggal tartunk tehát attól, hogy Tamási Áron maga veszélyezteteti illuzióival a nagyszerű kezdeményezést és végzetes tévedésének az egész terv áldozatul esik. Közös ügyünkért történik, a demokratikus magyar szellemi erők összefogásáért, ha elemzés tárgyává tesszük, hol és mennyiben lendül át az író népi realizmusa a pusztá képzeletjáték jámbor öncsalásává az ifjúsági egység kérdésében.

Az Erdélyi Fialatok ma már elhalkult mozgalmáról tömör és kifogástalan képet ad Tamási Áron. Azt írja róluk: „Igen erős szellemi kapcsolatot tartottak fenn a leghaladóbb magyarországi ifjúsági mozgalmakkal. Mindig hangoztatták annak a szükségességét, hogy a középeurópai államoknak szellemi és gazdasági együttműködésre kell törekedniök, sőt a halott magyar nagyságok közül ideálnak mindenekelőtt *Kossuthot* tekintették. Mindez határozottan mutatja, hogy az Erdélyi Fialatok a *népi demokrácia* jegyében küzdenek.” Találón jellemzi Tamási Áron azt is, hogy miért kellett az Erdélyi Fialatok nagyarányúan induló mozgalmának alulmaradnia a, hagyományos magyar politikai és egyházi érdekcsoportokkal támadt küzdelmében. „Véleményem szerint” — írja — „gőzölgő mocsárba vezető taktika helyett a „bátor” és elszánt kiállítás utját kellett volna; választani.” Annál kevésbé érhető ezek után, hogy Tamási Áron az új tekintélyelveket hirdető és eleve demokráciafaló *Hitel*-ről így ír: „...a mostani *Hitel*nek a megjelenése a legfigyelemreméltóbb eredmény, amit a cselekvő erdélyi ifjuság az utóbbi években elért.” A francia forradalom szabadságeszményével szemben rendi hagyományokat

idéző fiatalokat szinte hihetetlen vaksággal egy sorba helyezi a harcok demokrácia útján indult Erdélyi Fiatalokkal. „S ha jól meggondolom”, — írja Albrecht Dezsőről és társairól — „a Hitel ifju magyarjai is ezen az uton kívánnak haladni, ami első pillanatra nem indokolja meg a különszakadás tényét, sem azt a magtartást, mintha semmi közük nem lenne az elődhoz: az Erdélyi Fiatalokhoz,”

Nem, Tamási Áron nem azokról a tagadhatatlanul demokratikus fiatalokról ír így, akik, mint a Hitel egy régebbi, szelidebb évfolyamának jóhiszemű munkatársai, akaratlanul és tudtukon kívül kerültek bele a fasiszta zászlóbontás árnyékába Tamási Áron kifejezetten *Albrecht Dezső* radikalizmusát üdvözli s így félreérthetetlenül a Hitel kereteibe ült jobboldali klikkre vonatkozik „a Hitel ifju magyarjai”-nak méltatása is. Szól pedig ez a méltatás imígyen: „A szigorúság a magyarság bűneivel szemben és a romantikamentes megállapítás az erényekkel kapcsolatban természetesen Széchenyit idézte fel a zászlójukra eszménykép gyanánt. Széchenyi mellett a *Szekfű* nevét is sűrűn idézik s magam is érzem, hogy van szellemi rokonság kettejük között, mármint Szekfű és a Hitel között, hiszen a magyar szellemi életben, különösen az utóbbi időben, Szekfű is azt szokta tenni, amit a Hitel fiatal magyarjai tesznek: felismeri a szellemi revízió gondolatát és az új népi áramlatok erejét s felismeréséhez egyidőben, de utólag bizonyára, elméletet alakít ki.” Mi tudjuk: Neohungária és az új magyar rendiség elméletét. Magyar imperialista vágyálmok ura katasztrófapolitikáját. És tudja; ezt más is, *Szentimrei Jenő* is például, aki éppen a Brassói Lapokban leplezte le multkor Szekfű Gyulát és a Széchenyi-kultuszt, a Kossuth-becsmérlőket s mindazokat, akik a „történelmi újraértékelés” és „önvizsgálat” tetszetős jelszavai alatt voltaképpen egy katolikus-habsburgista nagybirtokos-oligarchia restaurációs törekvéseinek gyártanak alkalmas történelemszemléletet. Csak Tamási Áron nem látja ezt. Meg kell nyíltan mondanunk: valósággal felelőtlen saját harcával, saját célkitűzéseivel, saját ifjusági kezdeményezésével szemben!

Ha nem ismernők Tamási Áron demokratikus felfogását s nem látók éppen a szóbanforgó cikksorozatban azt, hogy határozottan lándzsát tör az eddig mindenünnen kirekesztett baloldalnak az erdélyi magyar közéletben való szerephezjutása mellett, azt hinnők, a Hitel új magyar rendi ideológiájának falaz. De ilyesmit is ír s ez megnyugtató: „Ha a népválóság hirdetői nem adtak volna felfogásuknak hangot és ujabban nem mozgolódnának egyre jobban, ugyis érezném, hogy az önmagunk és népünk újraértékelése és a kissé romantikus népi demokrácia mellé hiányzik valami, ami nemcsak a világ fejlődéséhez való igazodásunkat mutatja, hanem a mi új gazdasági és társadalmi szervezkedésünket is egészségesé tenné. Ez pedig a szocializmus, amely nem elégszik meg a népi demokrácia nagyon tágan értelmezhető eszmekörével, hanem valóban azt jelenti, amit a demokráciának jelentenie kéne: a dolgozó nép uralmát.” S a baloldalért száll sikra Tamási Áron az *Erdélyi Helikon* látszategységével szemben is, irván: „Gyakorlatilag... a helikoni kollektivitás is szembetűnően félszeg, hiszen sem a könyvkiadványai között, sem a folyóiratának írásai között nem találhatunk olyan irodalmi műveket, amelyekben a társadalmi és az emberi kérdéseket világnézeti forradalmi módon próbálná az író fejtegetni.” Ez a határozott demokratikus fellépés felhatalmaz minket arra, hogy bizalommal viseltessünk Tamási Áron jóhiszeműsége iránt. Világos, hogy ilyen gondolkozással ő maga is máglyára kerülne **abban** az új magyar rendiségben, amelynek szószólói csöppet sem tagadják, hogy Hitlertől veszik a példát.

Számunkra **nem** marad más hátra, mint az, hogy a Hítel igazi szándékainak félreismerését Tamási Áron részéről a művészlélek szinte **gyermekies jóhiszeműségének** tekintsük s a Sikeres felültetésért Albrecht Dezsőék sima modorát és diplomatikus ügyességét dicsérjük. A valóban haladókat semmiesetre sem fogja eltántorítani a Tamási Áron javasolta demokratikus ifjúsági arcvonaltól az a körülmény, hogy az író végtelen jámborságában ebbe a népi arcvonalba akarja bevonni a Hítel rendi fantasztáit is. A haladók egy percre sem vonják kétségbe és komolyan értékelik is Tamási Áron célkitűzéseinek maradéktalanul demokratikus voltát. Jól tudják, hogy Tamási Áron elképzeléseiben a magyar munkások, földművesek és kispolgárok életérdekeiről van szó, a szegénynemzet osztályharcáról s a magyar kultúra népi küldetéséről. Szavuk van azonban ebben a kérdésben a Hítel Führer-jelöltjeinek is. S ha Tamási Áron **felítelnek** szabja ki a demokratikus szellemi arcvonal elé a Hítel részvételét, valóban azoktól teszi függővé az erdélyi magyar kultúra népi megújítását, akiknek, ha elveikhez következetesen maradnak, csak **egy** kulturcéljuk van: elsikkasztani mindazt, ami Kazinczy Ferencről Petőfi Sándorig és Ady Endréig magyar demokrácia volt.

Ami pedig az „erdélyiség” és a „nemzetköziség” kérdését **illeti**, hagyjuk a vitát! *Talajtanul* nemzetközi csak a nagytőke. A mi **nemzetköziségünk** saját népünk érdekeinek védelmére, magyar tömegeink **sorsának** vállalására kötelez s azt az emberi szolidaritást jelenti, amelyben találkozunk a földkerekség minden kisémmizettjével és testvéreinek érünk minden demokratikus népi törekvést. Az erdélyi magyar szellemiség vonatkozásaiban úgy a többi romániai kisebbség demokratikus szellemi törekvéseit, mint a román demokraták tudományos, irodalmi és művészeti harcát is a román nép új történelmi öntudata érdekében! A terminológiai félreértéseknek és spekulatív aggályoskodásoknak különben **éppen** a demokratikus szellemi arcvonal **velletij** elejét, ahol szívesen, bizuk majd magára Tamási Áronra a **döntést**, vajjon „nemzetköziség”-ünk harcra demokrata „erdélyiség”-ünk akadály, **vagy tán éppen ellenkezőleg**, magyar népi odaadásunk legtisztább biztosítéka-e?

Tamási Áron szerint a harcot a magyar maradiság ellen **„immár nyiltan** is meg kell vívni, betűk és *cselekedetek* útján” A legközelebbi feladat aligha lehet más, mint a demokratikus erdélyi magyar szellemiség képviselőinek megszólaltatása, egy minden sémától mentes, valóban népi és az erdélyi magyar valóságban gyökerező szellemi munkaterv felállítására s: demokratikus tömörülés a reális erdélyi magyar célok érdekében.

Balogh Edgár

HELYREIGAZÍTÁS

Áprilisi számunk 311. oldalán a második bekezdés utolsó mondatában a „kartellt” szó helyett „kivitel” olvasandó.